

PROJEKT ZAŁOŻEŃ DO USTAWY
PRAWO
O SZKOLNICTWIE
WYŻSZYM

Marek Kwiek
z Zespołem

PROJEKT ZAŁOŻEŃ DO USTAWY
PRAWO
O SZKOLNICTWIE
WYŻSZYM

PROJEKT ZAŁOŻEŃ DO USTAWY
PRAWO
O SZKOLNICTWIE
WYŻSZYM

Marek Kwiek
z Zespołem

Poznań 2016

ZESPÓŁ

Dominik Antonowicz, Jakub Brdulak, Maria Hulicka,
Tomasz Jędrzejewski, Robert Kowalski, Emanuel Kulczycki,
Krystian Szadkowski, Adam Szot, Joanna Wolszczak-Derlacz

ISBN

978-83-944778-1-3

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

I KOREKTA

Adriana Staniszevska
Michał Staniszevski

FINANSOWANIE

Dokument powstał w ramach projektu MNiSW „Ustawa 2.0”
(umowa nr 01/U 2.0/2016/91)

JAK CYTOWAĆ

Kwiek, M., Antonowicz, D., Brdulak, J., Hulicka, M., Jędrzejewski, T., Kowalski, R.,
Kulczycki, E., Szadkowski, K., Szot, A., Wolszczak-Derlacz, J. (2016).

Projekt założeń do ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym. Poznań:
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Poznań 2016

SPIS TREŚCI

Przedmowa	9
-----------------	---

CZĘŚĆ PIERWSZA: WPROWADZENIE

Uzasadnienie reform i ich logiki	13
Architektonika zróżnicowanego systemu	18
Koncentracja, stratyfikacja, hierarchizacja	23
Ocena parametryczna i jej wpływ na różnicowanie systemu	25
Rosnąca dywersyfikacja w systemie	28
Współpraca międzysektorowa polskich uczelni	30
Studia i kariera naukowa	32
Wzmocnienie uczelni jako organizacji i działania towarzyszące	33
Syntetyczny przegląd propozycji szczegółowych	38
System, ustroj i zarządzanie	38
Kształcenie, studenci, doktoranci	39
Praca i pracownicy uczelni, stopnie i tytuły naukowe	40
Finansowanie	41

CZĘŚĆ DRUGA: PREZENTACJA MODUŁOWA

1. System szkolnictwa wyższego	45
A. Zakres przedmiotowy założeń (szkolnictwo wyższe oraz stopnie naukowe i tytuł naukowy)	45
B. Wpływ zakładanych rozwiązań na obszar nauki	46
C. Organizacja kształcenia i nadawania stopni naukowych	49
D. Zakres autonomii jednostek w systemie szkolnictwa wyższego i relacje z organami państwa	51
E. Kompetencje nadzorcze organów państwa	53
Proponowane rozwiązania	55
F. Klasyfikacje rodzajowe jednostek w systemie szkolnictwa wyższego i konsekwencje ich wprowadzenia	57

G. Rola organów przedstawicielskich środowiska akademickiego w systemie szkolnictwa wyższego	65
H. Zadania jednostek w systemie szkolnictwa wyższego	67
I. Zasady i tryb tworzenia, przekształcania i likwidowania jednostek w systemie szkolnictwa wyższego i innych podmiotów	70
Proponowane rozwiązania	72
J. Relacje jednostek w systemie szkolnictwa wyższego z otoczeniem społeczno-gospodarczym	73
Proponowane rozwiązania	78
K. System informatyczny szkolnictwa wyższego, w tym statystyka publiczna Proponowane rozwiązania	80
Proponowane rozwiązania	82
L. Porządek i bezpieczeństwo w jednostkach w systemie szkolnictwa wyższego.....	83
Proponowane rozwiązania	84
2. Ustrój jednostek w systemie szkolnictwa wyższego i zarządzanie nimi	87
A. Organy jednostek w systemie szkolnictwa wyższego, tryb ich wyłaniania i kompetencje oraz wzajemne relacje.....	89
B. Model zarządzania jednostkami w systemie szkolnictwa wyższego	90
C. Jednostka w systemie szkolnictwa wyższego jako podmiot uprawnień do prowadzenia kształcenia i nadawania stopni naukowych	92
D. Tryb uzyskiwania uprawnień	93
E. Zakres regulacji w aktach wewnętrznych jednostek w systemie szkolnictwa wyższego	95
Proponowane rozwiązania	97
3. System oceny jakości	99
A. Kryteria i zakres oceny jakości kształcenia	105
Proponowane rozwiązania	105
B. Kompetencje podmiotów oceniających jakość kształcenia	106
Proponowane rozwiązania	106
C. Akredytacja, bieżąca ocena jakości kształcenia – częstotliwość, przebieg, konsekwencje	108
Proponowane rozwiązania	108
4. Finanse i mienie jednostek w systemie szkolnictwa wyższego	111
A. Zasady finansowania działalności jednostek w systemie szkolnictwa wyższego z uwzględnieniem klasyfikacji rodzajowej jednostek.....	121
Proponowane rozwiązania	127

B. Finansowanie działalności dydaktycznej, w tym zasady ustalania globalnej kwoty środków, kryteria i tryb przekazywania środków	128
Proponowane rozwiązania	133
C. Zasady gospodarki finansowej jednostek w systemie szkolnictwa wyższego	134
Proponowane rozwiązania	137
5. Studia, studenci, doktoranci, absolwenci	141
A. Organizacja studiów, studiów doktoranckich, model kształcenia	142
Proponowane rozwiązania	145
B. Prawa i obowiązki studentów, doktorantów i absolwentów	147
Proponowane rozwiązania	148
C. Samorządność studencka i doktorancka i ich reprezentacja	149
Proponowane rozwiązania	149
D. Kształtowanie liczby studentów, doktorantów	149
Proponowane rozwiązania	151
E. Finansowanie studiów i studiów doktoranckich	151
Proponowane rozwiązania	152
6. Model kariery i awansu zawodowego	153
A. Etapy kariery naukowej	156
Proponowane rozwiązania	156
B. Podstawy ubiegania się o awans naukowy	159
Proponowane rozwiązania	159
C. Procedury uzyskiwania stopni i tytułu naukowego	161
Proponowane rozwiązania	162
Bibliografia	165
Noty o autorach	181

SPIS RAMEK

1. „Narodowy Program Doskonałości Naukowej”	59
2. Proces wyłaniania uczelni badawczych, badawczo-dydaktycznych i dydaktycznych	69
3. Międzynarodowe rankingi innowacyjności pokazują niską pozycję Polski ...	75
4. Skomplikowane procedury wewnętrzne (komercjalizacja)	76
5. Brak rozwiązań w nowelizacji ustawy oraz w najnowszych rozporządzeniach (PKA)	102
6. Finansowanie nauki w sektorze szkolnictwa wyższego	116
7. Badania podstawowe i stosowane, Narodowe Centrum Nauki (NCN) i Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBR)	117
8. Budżet NCN a program „Milion za milion” (MZM)	119
9. Podstawa prawna zasad finansowania działalności jednostek	121
10. Nakłady publiczne i prywatne (przykład Europy)	123
11. Koncentracja środków publicznych w wybranych uniwersytetach	125
12. Konsolidacja uczelni	126
13. Podstawa prawna (finansowanie działalności dydaktycznej)	128
14. Projekt rozporządzenia Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) zmieniającego rozporządzenie w sprawie podziału dotacji z budżetu państwa dla uczelni publicznych i niepublicznych	131
15. Podstawa prawna (gospodarka finansowa)	134
16. Przykład biurokratyzacji: zakup środków trwałych	136
17. Rozwiązanie wariantowe – etatyzacja poprzez „Program Profesor Państwowych” (PPP)	157

PRZEDMOWA

Przekazuję w Państwa ręce projekt założeń do nowej ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym (i aktów towarzyszących) powstały w wyniku pracy kierowanego przeze mnie zespołu w ramach programu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) „Ustawa 2.0”.

Dwa filary naszej propozycji stanowią **doskonałość naukowa**, osiągnięta poprzez szeroko zakrojoną i przejrzystą krajową i międzynarodową konkurencję, oraz **silne wsparcie państwowe**, zarówno finansowe, jak i instytucjonalizujące akademicki prestiż (stopnie, tytuł, uprawnienia) w polskiej nauce.

Najważniejszymi pojęciami proponowanych reform – wzorem większości krajów Europy Zachodniej – są „konkurencja” (i „konkurencyjność”) i „doskonałość naukowa” – wprowadzenie reguł *quasi*-rynkowych (a zatem nie rynkowych) dających przewagi i dostęp do dużych środków najlepszym naukowcom, zespołom badawczym, jednostkom organizacyjnym i uczelniom w oparciu o jasne kryteria naukowe. Przejrzystość reguł, ewaluacja osiągnięć naukowych, mały margines uznaniowości ocen, jasne i z góry znane procedury, otwartość i poddanie międzynarodowej ocenie środowiskowej (system *peer review*) oraz niezmiennie reguły gry akademickiej – to minimalne warunki niezbędne do sukcesu reform.

Proponowany przez nas zbiór rozwiązań to **zamknięty system naczyń połączonych**, którego **paliwem** jest istotnie **zwiększony poziom publicznego finansowania w najlepszych obszarach** sektora szkolnictwa wyższego i (akademickiej) nauki. Bez istotnego zróżnicowania systemu, sformalizowania podziału funkcji między instytucjami, wzmocnienia uniwersytetów jako instytucji, postawienia na jakość kształcenia, interdyscyplinarność badań naukowych i ich doskonałość – nie stworzymy masy krytycznej pozwalającej na podniesienie polskiej nauki i wybranych elementów systemu szkolnictwa wyższego na poziom światowy. Zarazem bez istotnie zwiększonego, pu-

blicznego finansowania proponowane przez nas mechanizmy różnicowania systemu doprowadzić mogą jedynie do wyniszczającej walki o kurczące się zasoby, ściągając polską naukę w międzynarodowy niebyt.

Przedkładany Państwu raport składa się z dwóch części. **Część pierwsza** zawiera zwięzłe wprowadzenie do podstawowego zestawu idei stojących za naszymi założeniami. Zamyka ją syntetyczny przegląd szczegółowych propozycji, który nie wyczerpuje jednak listy sugerowanych przez nas rozwiązań. **Część druga**, w związku z wymogami kontraktowymi programu „Ustawa 2.0”, zawiera wymagane przez MNiSW odniesienie do 30 wskazanych modułów usystematyzowanych w 6 głównych segmentów. Waga poszczególnych modułów jest różna – stąd też ich różna objętość w dokumencie.

Dla zrównoważonego i dynamicznego rozwoju **nauka i szkolnictwo wyższe potrzebują dziś przede wszystkim silnego wsparcia, stabilności i jasno określonych, niezmiennych wymagań**. Jeśli proponowane przez nas rozwiązania miałyby położyć fundamenty pod nowe rozwiązania strukturalne, zbudowanie zarówno **środowiskowego, jak i ponadpartyjnego porozumienia** na rzecz ich rozwoju wydaje nam się absolutną koniecznością.

Ekspertyza obejmuje stan prawny na dzień 4 listopada 2016 r.

prof. dr hab. Marek Kwiek

CZĘŚĆ PIERWSZA

WPROWADZENIE

UZASADNIENIE REFORM I ICH LOGIKI

1. Reforma szkolnictwa wyższego w każdym kraju to zawsze zadanie rozłożone na kilka lat. W różnym czasie wprowadzane są zmiany, ale i w różnym czasie pojawiają się ich efekty. Niezwykle ważne jest zatem wypracowanie jasnych celów reformy i podanie czytelnej mapy drogowej zmian we wszystkich wymiarach funkcjonowania szkolnictwa wyższego (i nauki uprawianej na uczelniach). Po 27 latach funkcjonowania systemu szkolnictwa wyższego trudno dziś wyobrazić sobie jego oddolne reformowanie, przybierające kształt „samoooczyszczenia” się uczelni z niedających się dziś ignorować problemów. Niezbędna jest zatem rozważna odgórna reforma systemowa, za której powodzenie odpowiedzialność wezmą przedstawiciele Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW), a szerzej – minister, rząd i parlament. Prezentowane założenia do nowej ustawy służą właśnie temu celowi.

2. Uważamy, że najważniejszy dla reform jest ich wymiar finansowy. Reformy oderwane od zmian w poziomie i sposobach finansowania sektora akademickiego – a koncentrujące się np. wyłącznie na wewnętrznym i zewnętrznym ładzie uczelni – **nie są w stanie zmienić sytuacji polskich uczelni w sposób radykalny.** A taki sposób uważamy dzisiaj za niezbędny. Prezentowane propozycje z założenia nie obejmują reform funkcjonowania i finansowania Polskiej Akademii Nauk (PAN) i instytutów badawczych (z wyjątkiem możliwości udziału instytutów PAN w proponowanym programie uczelni flagowych) – tym niemniej zakładamy niezbędność przyszłej integracji PAN z systemem szkolnictwa wyższego.

3. Każda rzeczywista reforma każdego sektora gospodarki kosztuje; pojawiają się jej wyraźnie wygrani i ci, którzy nie są w stanie na niej realnie skorzystać. Nie ma reform bezkosztowych. Potencjalni wygrani reformy utożsamiają się z nią i dają jej swoje stałe, systematyczne wsparcie.

Tym samym reforma bez jasno zdefiniowanych wygranych nie ma szans na realizację.

4. Uważamy, że proponowana reforma ma za zadanie doprowadzić do ogólnego podniesienia poziomu polskiej nauki, którego jednym z mierzalnych efektów w perspektywie dziesięciu lat będzie podniesienie pozycji polskich uczelni w międzynarodowych rankingach uniwersyteckich lub pojawienie się w nich po raz pierwszy (docelowo: 5-10 polskich uczelni powinno mieć szansę na znalezienie się w Academic Ranking of World Universities, czyli rankingu szanghajskim w ciągu najbliższej dekady, zważywszy potężną konkurencję globalną i duże korzyści finansowe i prestiżowe z tytułu znalezienia się w nim; w tym 1-2 z nich powinny móc znaleźć się w jego trzeciej setce). To przede wszystkim kadra tych najlepszych uczelni – stanowiących normatywny wzorzec dla uczelni znajdujących się niżej w hierarchii dorobku naukowego i akademickiego prestiżu – powinna w niej dostrzec szanse dla siebie na przyszłość.

5. Bez szerokiego poparcia kadry akademickiej połączonego z systemowym i finansowym wsparciem MNiSW, czyli całościowym zwiększeniem nakładów publicznych, reformę można ogłosić – ale nie da się jej z sukcesem wprowadzić w życie. Kadra odczuwa potrzebę zmian. Tak dalej być nie może – ale zarazem, zakładamy, tak dalej być nie musi.

6. Zadaniem prezentowanego dokumentu jest m.in. wzmocnienie przekonania o możliwości kompleksowego wprowadzenia w życie pakietu reform, który na stałe ma zmienić szkolnictwo wyższe i akademickie badania naukowe. Sukcesy i porażki wcześniejszych reform pokazują, że długofalowa skuteczność reform (lub jej brak) bierze się z braku zdobycia wystarczająco silnego poparcia ze strony środowiska akademickiego. Reforma tak autonomicznego i wrażliwego sektora jak szkolnictwo wyższe wymaga konsensusu co do celów i prowadzących doń dróg oraz silnego wsparcia ze strony kadry akademickiej – obok silnego wsparcia finansowego.

7. Reforma musi zmienić w pierwszej kolejności i najgłębiej funkcjonowanie najlepszych ośrodków, które stanowią międzynarodową wizytówkę naszego kraju w szkolnictwie wyższym; radykalnych zmian wymaga niski poziom finansowania, nieefektywne zarządzanie szkolnictwem wyższym i akademicką nauką, średni poziom naukowy kadry akademickiej

i jej osiągnięć naukowych, skomplikowana i nieczytelna drabina awansów instytucjonalnych, rozmyte i uznaniowe sposoby oceny kadry i jej osiągnięć badawczych, podobnie jak wymagające korekt sposoby oceny jednostek podstawowych i ich osiągnięć. **Sprowadzanie argumentów na rzecz reform do poprawienia losu studentów polskich uczelni już dziś nie wystarcza:** zakładamy, że poziom kształcenia w trybie stacjonarnym w olbrzymiej większości publicznych uczelni nie wymaga dzisiaj poważniejszych systemowych interwencji na poziomie centralnym.

8. Uważamy, że reforma ma za nadrzędne zadanie ratowanie przed stopniowym upadkiem instytucji, które od ponad ćwierćwiecza coraz bardziej przesuwały się w wielu dziedzinach na naukowy (a nie edukacyjny) margines. Nie dlatego, że się nie zmieniają i pozostają niedofinansowane – ale dlatego, że w porównaniu ze swoimi globalnymi i europejskimi odpowiednikami są finansowane zbyt słabo i zmieniają się zbyt wolno. Nie powinna nikogo dziwić systemowa nieobecność Polski w światowych i europejskich rankingach i w innych międzynarodowych wyrazach prestiżu w nauce: my zaczynamy, zwłaszcza po 2010 r., iść – inni od dawna biegną, czując rosnącą, globalną konkurencję. Uważaliśmy dotąd błędnie, że zmiany w funkcjonowaniu i finansowaniu uczelni w świecie nas nie dotyczą – tym samym jednak Polska nauka nie stoi w miejscu, ale systemowo się cofa, podlegając coraz większej marginalizacji na arenie międzynarodowej. Jednocześnie polskie uczelnie muszą dbać o spójny przekaz społeczny dotyczący szkolnictwa wyższego w kraju, bardziej oparty na faktach, a mniej na emocjach, aby nie demotywować do pracy w zmieniających się warunkach kadry i studentów. Obraz stanowiący diagnozę prezentowanych założeń jest wielowymiarowy; z pewnością nie jest jednolicie szary – brakuje nam przede wszystkim kilku jasnych punktów, dobrze widzialnych z perspektywy międzynarodowej.

9. Pozytywne (lub nie) nastawienie kadry akademickiej na przyszłość, jej optymizm lub pesymizm, jej odnalezienie się (lub zagubienie) w wylaniającym się nowym systemie prostych globalnych reguł gry akademickiej i wreszcie jej ocena możliwości, jakie otwiera (lub jakie zamyka) profesja akademicka dzisiaj, są kluczem do sukcesu szkół wyższych w przyszłości – zarówno w Europie, jak i w Polsce.

10. Fundamentem reform jest dzisiaj wszędzie w Europie publiczne finansowanie. Nie widzimy możliwości wprowadzania w życie proponowanych reform bez znaczących zmian w skali finansowania szkolnictwa wyższego i akademickich badań naukowych ze środków publicznych i bez daleko idących zmian w sposobie ich finansowania. Sam nowy sposób podziału tego, co pozostaje w potencjalnej dyspozycji polskiej nauki nie wystarczy do wsparcia reform, co dobrze widać po deficytach reformy z lat 2009-2012. Pierwsze kroki w postaci wprowadzenia nowych mechanizmów (np. grantowy sposób finansowania badań podstawowych przez Narodowe Centrum Nauki (NCN) czy finansowania Krajowych Naukowych Ośrodków Wiodących (KNOW-ów) zostały niejednokrotnie już wykonane, jednak skala oddanych do dyspozycji nauki środków coraz bardziej zmniejsza zaufanie kadry do samych mechanizmów.

11. Konkursy grantowe przyjmują różną postać zależną od charakteru przyznającej granty instytucji. W najbardziej prestiżowych konkursach (np. wszystkie w Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej – FNP czy Maestro w NCN) współczynniki sukcesu najczęściej nie przekraczają 10%. Jednak w przypadku instytucji wspierających cały system nauki (w Polsce NCN i częściowo Narodowe Centrum Badań i Rozwoju – NCBR), krajowe systemy grantowe funkcjonują lepiej przy liczbowym współczynniku sukcesu (w trzech głównych grupach nauk: HS, NZ i ST w NCN) na poziomie 25%; przy obecnym średnim poziomie około 15% systemowi w niektórych konkursach może grozić stawianie się loterią, zwłaszcza w przypadku grupy nauk humanistycznych, społecznych i o sztuce, o średnio niemal zawsze najniższym współczynniku sukcesu: niedobór środków rodzi rosnący brak zaufania do mechanizmów konkurencyjnych w nauce, a nic jej nie osłabia bardziej niż brak wiary w sensowność naukowego współzawodnictwa instytucji, ludzi i ich idei.

12. Ważnym celem proponowanych założeń jest znacząca poprawa jakości funkcjonowania akademickiego najlepszych instytucji, zespołów badawczych i naukowców oraz wzrost autonomii wiodących, odnoszących sukcesy instytucji akademickich. Zakładamy w prezentowanym dokumencie, że wsparcie dla reform można osiągnąć zwłaszcza poprzez stawianie na konkurencję o zasoby i prestiż akademicki w stopniu dzisiaj

w Polsce nieznanym, a zarazem wyższym niż w Europie Zachodniej (bowiem w tamtych systemach nadal równolegle funkcjonuje olbrzymie finansowanie podstawowe, które konkurencji nie wymaga). Ponieważ w Polsce na oba strumienie finansowania – dotacyjne i konkurencyjne, instytucjonalne i projektowo-grantowe – na wysokim, zachodnioeuropejskim poziomie we wszystkich ośrodkach akademickich nie ma większych szans, proponujemy silniejsze oparcie systemu na finansowaniu konkurencyjnym w bardziej zróżnicowanym systemie, w którym różne typy instytucji będą realizowały w różnym stopniu różne misje.

13. Jeśli motywacja do poparcia kierunku zmian i ich wdrażania ma być silna, to najważniejszymi pojęciami reform, wzorem większości krajów Europy Zachodniej, są „konkurencja” (i „konkurencyjność”) i „doskonałość naukowa” – wprowadzenie reguł *quasi*-rynkowych (a zatem nie rynkowych) dających przewagi i dostęp do dużych środków najlepszym naukowcom, zespołom badawczym, jednostkom organizacyjnym i uczelniom w oparciu o jasne kryteria naukowe. Przejrzystość reguł, ewaluacja osiągnięć naukowych, mały margines uznaniowości ocen, jasne i z góry znane procedury, międzynarodowa otwartość i poddanie międzynarodowej ocenie środowiskowej (system *peer review*) oraz niezmiennie reguły gry akademickiej – to minimalne warunki niezbędne do sukcesu reform.

14. Uważamy, że dużą rolę we wzmocnieniu poparcia dla reform odgrywają możliwości, jakie daje konkurencyjny dostęp do funduszy grantowych – ale połączony ze stopniowym wygaszaniem możliwości, jakie daje niekonkurencyjne funkcjonowanie zespołów badawczych, jednostek podstawowych i uczelni w oparciu o gwarantowane dotacje na finansowanie działalności statutowej w miejscach, w których nauka wcale lub niemal wcale nie powstaje. Miejsca takie można dzisiaj w prosty sposób pokazać: to miejsca, które są w minimalnym stopniu dofinansowywane przez NCN (choć jego dzisiejsze niedofinansowanie nie pozwala do końca polegać wyłącznie na tym kryterium) oraz w minimalnym stopniu uczestniczą w międzynarodowym obiegu naukowym. Ich wkład do nauki światowej oraz ich potencjał na przyszłość jest marginalny – i w tym sensie nie zasługują na dotacyjne finansowanie działalności badawczej.

15. Dzisiaj nadal duża część naukowców w ogóle nie zajmuje się uprawianiem badań na zauważalną skalę. Uważamy, że jednostki o wysokiej koncentracji kadry o powyższym nastawieniu to miejsca typowo dydaktyczne, które dotacji statutowej na badania naukowe nie powinny otrzymywać wcale. Wedle naszej propozycji to miejsca o innej misji i roli w systemie, innym finansowaniu, innych prawach, obowiązkach i wymaganiach wobec zatrudnionej kadry: ważne w systemie, jednak z zupełnie innych powodów niż uczelnie badawcze, a zwłaszcza – flagowe.

ARCHITEKTONIKA ZRÓŻNICOWANEGO SYSTEMU

16. Uważamy, że docelowo system powinien ewoluować w kierunku wyodrębnienia trzech typów uczelni.

17. Misję badawczą koncentrujemy w ośrodkach o najwyższych osiągnięciach naukowych poprzez mechanizmy stopniowej kumulacji środków na badania – zamiast ich stałego rozdrabniania. Tylko koncentracja środków może przynieść niezbędny efekt skali. Uważamy, że dalsze rozdrabnianie środków na naukę – a zwłaszcza rozdrabnianie silnie postulowanych nowych środków – w sposób systemowy nie pozwala na osiągnięcie doskonałości naukowej (określanej mianem *scientific excellence*), której w Polsce najbardziej dziś brakuje.

18. Międzynarodowa pozycja kraju w dziedzinie badań naukowych zależy najczęściej od małej liczby bardzo dobrych uczelni – a nie od dużej liczby uczelni z perspektywy nauki globalnej całkowicie nieobecnych. Systemowe zróżnicowanie uczelni w ich krajowym systemie jest fundamentem rozwoju najlepszych z nich.

19. Misję dydaktyczną, w tym szczególnie zapewnianie powszechnego dostępu do szkolnictwa wyższego, jak również współpracę z rynkiem pracy w zakresie kształtowania programów kształcenia, koncentrujemy przede wszystkim w uczelniach dydaktycznych. Rozproszone po

całym kraju ośrodki, które dziś realnie nie prowadzą badań naukowych na dużą skalę, w naszym ujęciu powinny koncentrować się przede wszystkim na wysokiej jakości kształceniu i realizacji społecznej potrzeby dostępu do wyższego wykształcenia, często powiązanej z aspiracjami zawodowymi, a nie naukowymi. Uważamy, że czas skończyć z fikcją czysto akademickich studiów wyższych w większości ośrodków jako przepustki do rynku pracy, dopasowując ofertę edukacyjną w wyspecjalizowanych dydaktycznie i dbających o jakość, lokalnych jednostkach do wymagań studentów, ich rodzin i przyszłych pracodawców.

20. Trzecią misję, czyli współpracę z otoczeniem społecznym i gospodarczym oraz wspieranie ogólnego rozwoju regionów, koncentrujemy przede wszystkim w jednostkach badawczo-dydaktycznych. Choć wszystkie typy jednostek w naszym systemie realizują ją w różnym wymiarze, to specyfika uczelni badawczo-dydaktycznych zakłada według nas ściślejsze powiązanie z regionami, w których się znajdują. Prowadząc badania i dydaktykę na wysokim poziomie, są one w stanie nie tylko wspierać regionalnie ulokowany przemysł, dostarczając rozwiązań praktycznych i innowacji, odpowiadając na potrzeby lokalnych społeczności, ale również stanowią ośrodki kształcenia specjalistów zasilających zarówno nowoczesny sektor przedsiębiorstw, jak i dynamicznie rozwijający się sektor publiczny.

21. Wszystkie trzy typy uczelni, podobnie jak trzy rodzaje misji (badawcza, dydaktyczna oraz misja otwarcia na potrzeby społeczne i gospodarcze) są według nas równie istotne dla zrównoważonego funkcjonowania kraju, gospodarki, jak i systemu nauki i szkolnictwa wyższego. Proponowane przez nas sformalizowanie podziału między instytucjami ma za zadanie położenie kresu szkodliwej fikcji (szkodliwej przede wszystkim dla uczelni i ich wszystkich interesariuszy) istnienia wielofunkcyjnych instytucji w systemie, w którym nie ma wystarczających środków na wszystkie funkcje. Prowadzenie wyspecjalizowanych badań przez rozproszone zespoły czy pojedynczych badaczy w oddalonych od centrów sieci badawczych ośrodkach jest równie kosztowo nieoptymalne, co zmuszanie metropolitalnych uniwersytetów do nadmiernego reagowania na zapotrzebowania lokalnego rynku pracy. Różna lokalizacja w systemie jednostek będzie oznaczała nacisk na różne funkcje.

22. System (i jego jednostki) jest już zróżnicowany w sensie praktycznym pod względem poziomu przychodów z badań naukowych; nie jest jednak nadal zróżnicowany pod względem formalnym: mamy słaby i niesamodzielny kadrowo, jak również mało istotny naukowo sektor niepubliczny (który nie jest szczegółowym przedmiotem niniejszej ekspertyzy) oraz średni kadrowo i naukowo sektor publiczny; mamy w ramach publicznych uczelni kierunki elitarne i masowe, jednostki skupione na badaniach i jednostki skupione na dydaktyce, prowadzące badania globalne i prowadzące badania lokalne, silne i słabe kadrowo, zatrudniające przede wszystkim młodszą kadrę i kadrę w okresie przedemerytalnym, co od wielu lat pokazują diagnozy szkolnictwa wyższego. Nasze propozycje starają się te faktycznie istniejące podziały formalizować, a zarazem wzmocnić ich wagę dla proponowanych różnic w zarządzaniu i finansowaniu.

23. W ramach proponowanych założeń największy nacisk położony został na wzrost nakładów publicznych i reorganizację systemu finansowania i prowadzenia badań naukowych w polskim szkolnictwie wyższym, ponieważ to w nim widzimy klucz do ogólnej poprawy funkcjonowania i uzdrowienia systemu jako całości.

24. Uważamy, że niezbędne są zarazem nowe, nieznane dotąd mechanizmy konkurencyjne finansowane z nowych, dodatkowych środków publicznych, prowadzące do wyłaniania najlepszych uczelni (lub ich części) w przejrzystych procedurach i w otwartych dla wszystkich konkursach na dofinansowanie tego typu europejskich i globalnych programów doskonałościowych – powstanie uczelni flagowych w obszarze badań naukowych, o dodatkowym finansowaniu, w ramach wyłonionych uczelni badawczych). Jednocześnie za **zbyt utopijną uważamy wiarę, że flagowe uczelnie badawcze można założyć od podstaw** – lub tworząc stosunkowo małe instytucje częściowo na bazie instytucji istniejących. O ile pod względem finansowym tego typu nowe elitarne ośrodki o wyselekcjonowanej kadrze, w tym kadrze międzynarodowej, są do pomyślenia, o tyle pod względem akumulacji prestiżu i dróg dojścia do międzynarodowej obecności (w tym obecności w rankingach międzynarodowych) uczelnie flagowe to zadanie na kilka dekad.

25. Proponowane założenia zmieniają reguły gry finansowej w szkolnictwie wyższym: wymuszają stopniowo wybór charakteru uczelni (ba-

dawcza, badawczo-dydaktyczna bądź dydaktyczna) i związany z nim inny sposób formalnej oceny przez państwo i jego agendy. Uczelnie flagowe (np. 3-5), czyli nieliczna i najbardziej elitarna część uczelni badawczych (lub zbiór ich jednostek podstawowych, np. 15-20) będą mogły starać się o duże sześcioletnie dotacje na wykreowanie doskonałości naukowej w oparciu o aktualny potencjał i zaproponowany program rozwoju naukowego. Po pierwszym cyklu parametrycznej oceny nauki (prowadzonej według nowych zasad) zostanie w tym celu ogłoszony ogólnopolski program („Narodowy Program Doskonałości Naukowej” – NPDN) i jeden – otwarty dla wszystkich uczelni konkurs – powtórzony po sześciu latach.

26. Uczelnie badawcze otrzymają większe dotacje na badania niż uczelnie badawczo-dydaktyczne. Oba typy uczelni skorzystają z programu „Milion za milion” (MZM) podwajającego w najwyższej kategoryzowanych jednostkach zdobywane konkurencyjnie środki na naukę z NCN, NCBR oraz FNP, Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych (ERC) i programu Horyzont 2020. Program obejmie również zafakturowane przychody uczelni z sektora gospodarczego. Ta część Programu powinna zostać sfinansowana przez Ministerstwo Rozwoju. **Uczelnie dydaktyczne (i niemal wszystkie uczelnie niepubliczne) prawie w ogóle nie otrzymają dotacji na działalność naukową.** Natomiast kadra uczelni wszystkich kategorii będzie miała otwartą drogę do konkurencyjnych starań o granty badawcze z NCN, z dużymi (minimum 30% we wszystkich obszarach nauki) narzutami instytucjonalnymi. Uczelnie dostrzegą korzyść prestiżową i finansową w tym, aby wspierać kadre, która na takie granty badawcze ma realne szanse, oraz ściągać do siebie potencjalnych aplikantów. Rosnącej mobilności kadry towarzyszyć będzie koncentracja talentów naukowych i zasobów finansowych w ośrodkach wiodących naukowo.

27. W sposób ewolucyjny i niezadekretowany (przez państwo czy uczelnie) nastąpi stopniowa stratyfikacja pionowa polskiego systemu szkolnictwa wyższego: jego dolne warstwy będą stanowić (najczęściej) regionalne uczelnie dydaktyczne, a górne – uczelnie badawcze, a zwłaszcza uczelnie flagowe, o wyjątkowym miejscu i roli w systemie, zwłaszcza w ujęciu międzynarodowym. Zróżnicowany system będzie miał różne misje w różnych typach uczelni, kadre spełniającą różne warunki i podlegającą

odmiennym kryteriom awansu i oceny, zróżnicowany dostęp do funduszy publicznych i odmienne wymagania państwa dotyczące zarządzania. Wszystkie elementy systemu będą równie ważne. Uczelnie badawcze (i flagowe) będą dysponowały mechanizmami pozwalającymi na rozwiązywanie stosunków zatrudnienia ze słabymi badaczami i słabymi zespołami badawczymi – i zastępowania ich silnymi, o dużym międzynarodowym potencjale i produktywności naukowej.

28. Autonomia akademicka będzie rosła wraz z miejscem zajmowanym w systemie, a najcenniejsze badania naukowe i największy prestiż akademicki, podobnie jak w innych krajach europejskich, będą stopniowo koncentrować się w górnych warstwach systemu, w uczelniach badawczych. Zarówno kadra, jak i same instytucje, będą rozumiały swoje miejsce w systemie (które będzie mogło podlegać zmianom – system będzie dynamiczny, ale o określonych parametrach granicznych), które będzie wynikać z obiektywnej oceny ich wkładu do międzynarodowego obiegu nauki oraz wkładu w realizację pozostałych dwóch misji – kształcenia i otwarcia na otoczenie społeczno-gospodarcze.

29. Uważamy, że największym wrogiem międzynarodowych aspiracji polskich uczelni jest wyniesione z epoki realnego socjalizmu (i pielęgnowane przez ostatnie ćwierćwiecze) silne przekonanie o jednakowości potencjałów w nauce, które prowadzi do patologicznie wyrównującego traktowania i finansowania wszystkich elementów systemu oraz patologicznie równych wymagań wobec kadry akademickiej, niezależnie od jej zdolności, osiągnięć, możliwości i miejsca ulokowania w systemie. Proponujemy zastąpić dominującą dziś logikę jednakowości (ciągle jeszcze tylko nieśmiało podgryzaną przez niedofinansowany system grantowy i pełen luk system parametryzacji i kategoryzacji) logiką konkurencyjności w nauce: na każdym poziomie, od badaczy i ich zespołów po uczelnie.

30. Służyć temu ma m.in. silne dofinansowanie grantowego-projektowego elementu systemu nauki akademickiej (zwiększenie środków w przypadku NCN, również kosztem finansowania przedsiębiorstw przez NCBR: dzisiejszy stosunek publicznych środków na badania podstawowe i stosowane, jawnie dyskryminujący pierwsze, którego wyrazem jest różnica w budżecie NCN i NCBR, jest trudny do zaakceptowania), zniesienie profesur

uczelnianych, wprowadzenie mechanizmów dotacji państwowych do uzyskanych w trybie konkurencyjnym grantów na badania (program „Milion za milion”), dzięki którym wyłonią się polskie uczelnie badawcze, wprowadzenie po czterech latach NPDN (2021 r. – nowy cykl parametrycznej oceny nauki), na mocy którego z grona uczelni badawczych wyłonione zostaną uczelnie flagowe, oraz wzmocnienie procedur habilitacyjnych i profesorskich poprzez ich silne umiędzynarodowienie (można wyobrazić sobie wzmocnienie doskonałości naukowej idące w kierunku przeciwnym niż centralizacja – przez decentralizację – w tym przez zniesienie habilitacji, tytułu profesorskiego i pozostawienie wszystkich decyzji awansowych autonomicznym uczelniom; uważamy jednak, że dopiero w przyszłości).

31. Jednocześnie brak habilitacji i profesury tytularnej przez wybitnych młodych naukowców nie zamyka dróg do zakładania, prowadzenia i otrzymywania dużego, samodzielnego finansowania przez system grantowy (w trybie konkurencyjnym). W proponowanych założeniach awanse instytucjonalne i kolejne etapy kariery akademickiej są konsekwencją prowadzenia z sukcesem badań naukowych – upraszczamy ich osiągnięcie w oparciu o wybitne osiągnięcia.

KONCENTRACJA, STRATYFIKACJA, HIERARCHIZACJA

32. Proponowane założenia wprowadzają daleko idącą koncentrację w finansowaniu badań naukowych. Rosnąca i wspomagana finansowo przez państwo instytucjonalna koncentracja badań ma być również skutkiem mobilności najlepszych naukowców do najlepszych ośrodków naukowych oraz naukowców średnich do ośrodków, które w konkurencyjnej walce o fundusze na badania nie uczestniczą z sukcesem, czyli badań *de facto* nie prowadzą. Dla kadry niezajmującej się z sukcesem badaniami pozostaną albo stanowiska dydaktyczne (o większym obciążeniu godzinowym, po zniesieniu ustawowego pensum), albo przepływ do badawczo-dydaktycznych lub

dydaktycznych części systemu, albo wreszcie rezygnacja z pracy akademickiej w sektorze publicznym z ułatwioną możliwością podjęcia pracy w szkolnictwie średnim.

33. Wprowadzanie proponowanych założeń do ustawy w życie ułatwi ich rozłożenie w czasie. Ważną rolę odegrają procesy demograficzne, w tym starzenie się kadry i malejąca liczba studentów. Dla systemu najważniejsze będą jasne reguły gry akademickiej dla młodej kadry w zmieniającym się systemie. Po kilku latach w sposób ewolucyjny wyłonią się wiodące jednostki organizacyjne (np. wydziały) i wiodące uczelnie, w tym – jak można wstępnie założyć – około dwudziestu uczelni badawczych i kilka uczelni flagowych. Koncentracja finansowa doprowadzi do zwiększonej mobilności naukowców, zwłaszcza młodych, do tych miejsc, które lepiej opłacają kadrę i dają jej lepsze instytucjonalne szanse na uprawianie nauki na wyższym poziomie. Te miejsca to uczelnie badawcze oraz nieliczne docelowe uczelnie flagowe – to one będą posiadać jednostki organizacyjne z dużą liczbą najbardziej konkurencyjnych zespołów badawczych w skali kraju.

34. Proponowane założenia przede wszystkim bronią badawczej wizji uczelni, która jest od ćwierćwiecza systematycznie wypierana przez wizję uczelni jako ośrodka masowego kształcenia. Najlepsze uczelnie europejskie skupiają się na badaniach, a dzięki nim na najlepszej kadrze – i tym samym na najlepszych studentach i doktorantach. Tam, gdzie jest najlepsza kadra, tam też są najlepsi studenci i doktoranci. Do czasu ostatnich reform decydenci polityczni nie próbowali zahamować procesów deinstytucjonalizacji misji badawczej polskich uczelni, a po 2010 r. reforma wprowadziła nowe mechanizmy – które jednak pozostają zdecydowanie niedofinansowane, a przez to często niedostępne i niezrozumiałe dla części kadry (np. NCN – niski poziom kosztów pośrednich, niskie i malejące wynagrodzenia dla osób już zatrudnionych, niski przeciętny budżet grantu).

35. Proponowane założenia prowadzą zatem do uznania, zgodnie z trendami światowymi, że trzeba systematycznie odbudowywać instytucje poziomu zwanego do niedawna elitarnym, bo to on nadaje ton krajowemu szkolnictwu wyższemu i krajowym badaniom naukowym, daje międzynarodowy prestiż krajowi, wreszcie prowadzi zauważalne w świecie badania naukowe. Reforma ma za zadanie wzmocnić funkcjonowanie *quasi-*

-ryнку konkurujących ze sobą idei badań naukowych, który otwiera (lub zamyka) indywidualne i zespołowe szanse na wysokie pensje i prestiż oraz duże możliwości badawcze. **W epoce umasowienia kadry i rosnących kosztów prowadzenia zaawansowanych badań akademickich, pula prestiżu i zasobów finansowych staje się ograniczona nawet w najbardziej hojnych systemach.**

36. Nasze założenia tym samym odejmują wagę tradycyjnym hierarchiom instytucjonalnym (uprawnienia jednostek oparte na zaniżonych dziś minimach kadrowych), a dodają wagę realnym, zwłaszcza międzynarodowym osiągnięciom badawczym, czyli koncentrują uwagę na doskonałości naukowej. Na poziomie indywidualnym wzmacniają wymagania: dobre doktoraty prowadzą do dobrych habilitacji. Ranga habilitacji musi zostać odbudowana. Na nowo zdefiniowane, radykalnie bardziej umiędzynarodowione wymagania habilitacyjne i profesorskie wprowadzają z czasem silny wymiar hierarchizacji oparty wyłącznie na osiągnięciach naukowych. **Nauka wymaga silnych hierarchii, zwłaszcza w uczelniach badawczych, a ich podstawę stanowi wkład do nauki światowej** (taką hierarchizację oddaje amerykański system oparty na uczelnianych stanowiskach: *assistant, associate i full professor*).

OCENA PARAMETRYCZNA I JEJ WPŁYW NA RÓŻNICOWANIE SYSTEMU

37. Parametryzacja zostaje ściślej związana z systemem przyznawania uprawnień do nadawania stopni naukowych. Zwiększa się liczba przyznawanych przez Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych – KEJN kategorii, ponieważ ich dzisiejsza struktura (A+, A, B i C) nie jest w stanie w wystarczającym stopniu pokazać naukowego zróżnicowania systemu (np. jednostki kategorii C stanowią jedynie mniej niż 10% wszystkich parametryzowanych jednostek, co z pewnością nie odpowiada stanowi faktycznemu).

38. Ocenie parametrycznej w ogóle nie powinny podlegać małe jednostki organizacyjne, parametryzacja powinna skupiać się wyłącznie na jednostkach uczelnianych; ponadto powinny z niej być wyłączone instytuty badawcze i instytuty PAN (które będą parametryzowane według osobnych reguł) i uczelnie artystyczne (podlegające odmiennej ocenie przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego). Powinny pojawić się dwie nowe subkategorie (np. B-1, będąca „przedsionkiem” do kategorii A, i B-2), ponieważ aktualna kategoria B w żaden sposób – obejmując 56,24% wszystkich jednostek – nie pozwala na odzwierciedlenie zróżnicowania należących do niej jednostek. Kategoria B jest obecnie zbyt duża, zbyt pojemna i zbyt niejednolita, aby mogła odegrać rosnącą rolę w proponowanym w założeniach systemie. Kategoria A+ powinna zostać zdefiniowana w sposób, który pozwalałby na transparentność w wyłanianiu jednostek (ściśle warunki brzegowe, określona liczba), najlepiej spośród jednostek o kategorii A w trybie *peer review*.

39. Ponadto parametryzacja ma promować jakość, a nie ilość osiągnięć naukowych – czyli musi być ściślej powiązana z doskonałością naukową. KEJN powinien promować wyłącznie badania prowadzące do prestiżowych publikacji w skali międzynarodowej (w sensie technicznym – $4N$ – przy założeniu max. 6 publikacji przypisanych do poszczególnego pracownika przez jednostkę). Liczba średnich osiągnięć naukowych nie miałaby żadnego znaczenia w parametryzacji i kategoryzacji, a zarazem potężnym obciążeniem dla jednostek stałyby się osoby niepublikujące.

40. Dzisiejszy podział uczelni wynikający z praw nabytych (np. uprawnienia habilitacyjne i doktorskie) powinien tracić wagę na rzecz innego podziału: zróżnicowany status naukowy wynikający z całościowego obrazu poszczególnych jednostek organizacyjnych powstający w ramach oceny poziomu i intensywności prowadzonych badań naukowych.

41. W obecnym systemie uprawnienia do nadawania stopni naukowych są przypisane podstawowym jednostkom naukowym (wydziałom), co znacząco ogranicza interdyscyplinarność badań naukowych, które wyznaczają trendy we współczesnej nauce. **Istotną zmianą będzie nadawanie uprawnień w dziedzinach nauki,** których systematyka wymaga aktualizacji. Implikuje to nadanie uczelniom (a nie wydziałom) prawa do nadawania

stopni naukowych oraz prowadzenia kształcenia. Uprawnienia do nadawania stopni naukowych powinny być zatwierdzone (i ściśle kontrolowane) przez zreformowaną Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów (CK) na podstawie odpowiedniego wniosku złożonego przez uczelnię.

42. Do nadawania stopni naukowych upoważnione będą uczelnie badawcze oraz badawczo-dydaktyczne, natomiast uczelnie o charakterze dydaktycznym nie będą posiadać takich uprawnień.

43. Prawo do nadawania stopni naukowych (zwłaszcza stopni doktora habilitowanego) uzyskają tylko te uczelnie, które w danej dziedzinie nauki są aktywne badawczo (wyrażone jest to odpowiednią oceną parametryczną – kategorie A i A+ dla stopni doktora habilitowanego oraz dodatkowo kategoria B 1 dla stopni doktora). W obecnym stanie prawnym zarówno prawo do nadawania stopni naukowych, jak również prowadzenia kształcenia opiera się na liczbie pracowników (profesorów tytularnych oraz doktorów habilitowanych) i w istocie abstrahuje od jakości prowadzonych w jednostce badań naukowych. Dzisiaj według Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on 749 jednostek posiadają uprawnienia doktorskie i aż 550 uprawnień habilitacyjnych. To sytuacja wymagająca szybkich zmian, ponieważ grozi całkowitym upadkiem prestiżu obydwu stopni w nauce.

44. Oznacza to odejście od prowadzenia oceny parametrycznej w oparciu o wydziały uczelni i ewolucję w stronę ewaluacji badań prowadzoną w ramach dziedzin nauki niezależnie od rozwiązań organizacyjnych przyjętych w poszczególnych uczelniach (w kolejnym cyklu parametryzacji). Będzie to sprzyjało pokonywaniu międzywydziałowych barier, koncentrowaniu badań wokół problemów, a jednocześnie w większym niż dotychczas stopniu umożliwi współpracę międzynarodową i współpracę z gospodarką: w obu tych obszarach bariery międzywydziałowe odgrywają coraz mniejszą rolę, a problemy – coraz większą.

ROSNĄCA DYWERSYFIKACJA W SYSTEMIE

45. Założenia dotyczące finansowania szkolnictwa wyższego wymagają podejmowanie decyzji instytucjonalnych: czy instytucje chcą próbować grać w lidze z dużymi pieniędzmi na badania (we wszystkich dziedzinach nauki), czy chcą koncentrować się na współpracy z regionem, czy wyłącznie na (lokalnym) kształceniu studentów. Reforma zrywa z użytecznym do niedawna instytucjonalnym mitem głoszącym, że kształcenie setek tysięcy studentów jest związane z badaniami naukowymi (bo nie jest) oraz że w sektorze dydaktycznym o nastawieniu zawodowym potrzebni są liczni profesorowie tytularni i doktorzy habilitowani (bo nie są). Dlatego proponujemy radykalne obniżenie wymagań kadrowych w uczelniach dydaktycznych (przy ścisłej kontroli jakości prowadzonych studiów prowadzonej przez sprofesjonalizowaną Polską Komisję Akredytacyjną, PKA) i zwiększamy je w uczelniach badawczych.

46. Uczelnie flagowe same postawią sobie wysoko poprzeczkę kadrową w ramach konkurencji o wieloletnie dodatkowe finansowanie instytucjonalne, i same zadbają o naukowy poziom aktualnie zatrudnionej (i zatrudnianej w przyszłości) kadry naukowej. Jeśli stawką będzie udział w prestiżowym, dobrze finansowanym programie wieloletnim NPDN, zmiany kadrowe mogą okazać się w praktyce większe niż dziś zakładamy. **(Niezbędne jest jednak kategoryczne wyłączenie nauki i szkolnictwa wyższego z bieżącego upolitycznienia** – powstający system wymaga szerokiego konsensusu politycznego).

47. Uczelnie będą oceniały swoje szanse na uprawianie konkurencyjnych badań naukowych, wiedząc z góry, że w kategorii uczelni niewymagającej prowadzenia badań nie będą musiały skupiać się ani na międzynarodowej produkcji naukowej, ani na liczbie kadry samodzielnej, ani na parametryzacji i kategoryzacji KEJN. Będą się bowiem koncentrować wyłącznie na jakości kształcenia. Trzy kategorie uczelni będą miały

inne kryteria oceny efektywności funkcjonowania i inne kryteria osiągnięcia sukcesu instytucjonalnego i indywidualnego – w sektorze dydaktycznym istotnym efektem będzie dobrze wykształcony absolwent uczelni. Prawie cały sektor niepubliczny stanie się formalnie sektorem dydaktycznym (zgodnie z dzisiejszą praktyką) i będzie mógł zrezygnować ze szkodliwego „dryfu akademickiego”, czyli naśladowania w swoim funkcjonowaniu publicznych uczelni badawczo-dydaktycznych.

48. Skończy się zarazem wieloletowość kadry, ponieważ sektor niepubliczny w przeważającej mierze nie będzie generował zapotrzebowania na samodzielną kadrę akademicką. Zakładamy, że sektor niepubliczny będzie prowadził w przeważającej mierze kształcenie na poziomie licencjackim z racji przeciętnie niskiego poziomu naukowego zatrudnianej na pierwszym etapie kadry (będzie podlegał kategoryzacji i parametrycznej ocenie wyłącznie na własny wniosek i na swój koszt).

49. Wymagania kariery akademickiej zostaną rozluźnione – brak otrzymania habilitacji w terminie 8-10 lat nie będzie eliminował z systemu, nawet z uczelni badawczych, ale obniży miejsce w hierarchii akademickiej, uniemożliwi awans płacowy i podwyższy istotnie pensum dydaktyczne. Brak zdobycia habilitacji w terminie będzie oznaczał zmianę charakteru zatrudnienia. Część kadry w uczelniach badawczych będzie się realizować w dydaktyce prowadzonej na wysokim poziomie.

50. Proponujemy uczelniom, w ramach ich autonomii, szersze korzystanie z kategorii kadry naukowej i kadry dydaktycznej, obok dominującej dziś kategorii kadry naukowo-dydaktycznej (równoległe z likwidacją pensum, przy zachowaniu ustawowo regulowanego maksymalnego limitu obciążeń dydaktycznych i uwolnieniem systemu pensji akademickich od ścisłych centralnych rozwiązań).

51. Proponowane założenia ustalają mapę drogową likwidacji patologii i zaniedbań akademickich: wieloletowość kadry (szybka likwidacja); skandalicznie niskie pensje kadry w najlepszych ośrodkach naukowych i pensje kadry o wybitnym dorobku naukowym i ponadprzeciętnych osiągnięciach badawczych (stopniowe wprowadzenie zróżnicowania pensji oraz radykalne zwiększenie wynagrodzeń – w formie nieopodatkowanego stypendium – w grantach NCN dla osób już zatrudnionych na uczelniach, obok nowo

zatrudnionych); fikcja okresowej oceny osiągnięć naukowych pracownika (szybkie wprowadzenie silnej, przeprowadzanej co cztery lata oceny okresowej, której negatywny wynik skutkuje rozwiązaniem umowy o pracę); prawa magisterskie w zawodowym sektorze niepublicznym (stopniowa likwidacja; kształcenie na studiach w sektorze niepublicznym – w większości na poziomie licencjatu: ocena parametryczna jednostek uczelnianych prowadzących studia na poziomie magisterskim w obu sektorach powinna być obligatoryjna) itd. Reforma wzmacnia bodźce do komercjalizacji wyników badań naukowych ze świadomością, że realne zmiany wymagają zmian w gospodarce, która dzisiaj komercjalizacją idei płynących z uczelni – bez dużego finansowego wsparcia państwa – zasadniczo nie jest zainteresowana.

52. Uważamy jednocześnie, że polskie szkolnictwo wyższe i akademicka nauka wymagają systematycznego przeglądu kadrowego, ponieważ ciężar kadry nieproduktywnej naukowo staje się stopniowo nie do udźwignięcia przez system, co z jednej strony podtrzymuje jego nieefektywność, a z drugiej – uniemożliwia w praktyce poważną dyskusję na temat wzrostu publicznych nakładów na badania. Niedrożność systemu blokuje miejsca młodym naukowcom, którzy zmuszeni są wybierać ścieżki rozwoju poza polskim szkolnictwem wyższym. W opartych na wymiernym prestiżu naukowym systemach nie chroni się za wszelką cenę nieproduktywnych naukowców, niezależnie od ich wieku i zajmowanego stanowiska. Polskim rozwiązaniem może być przepływ kadry do mniej naukowo wymagających segmentów systemu lub do szkolnictwa średniego.

WSPÓŁPRACA MIĘDZYSEKTOROWA POLSKICH UCZELNI

53. Prezentowane założenia biorą za punkt wyjścia fakt, że polskie uczelnie są dziś zbyt hermetycznie oddzielone od świata zewnętrznego (w tym może przede wszystkim – od międzynarodowego obiegu naukowego) i skutecznie opierają się zmianom technologicznym, kulturowym

i **ekonomicznym**, które doprowadzają do głębokich przekształceń sposobów funkcjonowania uczelni na świecie.

54. Polscy naukowcy są zbyt słabo zintegrowani z międzynarodową wspólnotą naukową z tych samych powodów, dla których uczelnie są zbyt słabo zintegrowane ze swoim krajowym otoczeniem społeczno-gospodarczym i z otoczeniem międzynarodowym. Do powodów tych należą m.in. zbyt niski poziom publicznego i prywatnego finansowania; zbyt niski poziom konkurencji prowadzący do stagnacji we wszystkich trzech głównych misjach; przeregulowanie i zbiurokratyzowanie uczelni oraz przerost sprawozdawczości opartej na kryteriach ilościowych; nadmierna rola organów kolegialnych w połączeniu z brakiem silnego ładu zarządczego.

55. Zwiększenie poziomu i intensywności współpracy międzynarodowej w badaniach naukowych jest najlepszą drogą prowadzącą do stopniowego zwiększania międzynarodowej widzialności wyników badawczych. Tylko intensywna, długoterminowa, konsekwentnie wspierana finansowo przez państwo współpraca naukowa z najlepszymi ośrodkami może stopniowo wyprowadzić polską naukę z międzynarodowej zapaści. Krótko mówiąc: skoro pierwsza liga europejskiej nauki gra między sobą, to nie da się do niej wejść bez dużych, przemyślanych i strategicznie alokowanych nakładów państwa. W najbardziej konkurencyjnym europejskim konkursie na badania, w którym wydano już 10 mld euro (i planuje się wydać kolejnych 13 mld euro), czyli w konkursie ERC, Polska zdobyła około 30 mln euro – 21 grantów na 5200 przyznanych. To systemowa porażka polskiej nauki, a pocieszeniem nie jest jej aktualne (2016) 19. miejsce zajmowane w globalnej cyrkulacji produkcji wiedzy (według bazy SCOPUS).

56. Na poziomie ogólnym reformowany system szkolnictwa wyższego w Polsce powinien być oparty na kilku podstawowych zasadach organizacyjnych: zróżnicowaniu zadań uczelni w zależności od miejsca zajmowanego w systemie; otwartości na otoczenie społeczne i gospodarcze oraz na międzynarodową wspólnotę naukową i akademicką; mobilności kadry i studentów; konkurencyjności w dostępie do zasobów i efektywności ich wykorzystywania oraz przejrzystości funkcjonowania.

STUDIA I KARIERA NAUKOWA

57. Funkcje oceny jakości kształcenia przyjmuje zreformowana PKA, status Krajowych Ram Kwalifikacji (KRK) i innych wymagań biurokratycznych zmienia się na co najwyżej opcjonalny (w optymalnym wariantcie KRK powinny zostać zniesione, a ich miejsce powinien zająć system minimów programowych ustalanych przez PKA); ponadto rośnie rola oceny środowiskowej (*peer review*).

58. Ścieżka kariery zawodowej staje się zróżnicowana i związana z typem uczelni, przy zachowaniu stabilności zatrudnienia dla kadry spełniającej ściśle zdefiniowane wymagania. Wzmocnione zostają wymagania na poziomie doktoratu, habilitacji i profesury tytularnej, a profesura uczelniana zostaje zlikwidowana. Uprawnienia habilitacyjne zostają ograniczone do wiodących jednostek w kraju oraz wzmocniona zostaje rola (zreformowanej i ściślej podlegającej MNiSW) CK w procedurach habilitacyjnych i profesorskich. Doskonałość naukowa jest definiowana bardziej przez jakość osiągnięć niż przez ich ilość. W kierunku silniej jakościowo definiowanej doskonałości naukowej kierują się wymagania parametryzacji; zdecydowanie rośnie rola umiędzynarodowienia w parametryzacji i kategoryzacji jednostek naukowych, w procedurach awansowych na stopień doktora habilitowanego i profesora oraz w ramach nowego strumienia finansowania doskonałościowego, które ma pomóc w wyłonieniu kilku krajowych uczelni flagowych spośród uczelni badawczych.

59. Ponadto stała kadra w ramach proponowanych zmian jest zatrudniona wyłącznie w oparciu o umowy na czas nieokreślony, a o jej zatrudnieniu i jego przedłużaniu decydują pozytywne czteroletnie oceny okresowe.

60. Studenci dysponują dostępem do informacji o studiach, a na studiach typu akademickiego istotnie rośnie selektywność przyjęć. Studia doktoranckie stają się selektywnymi w dostępie studiami typu akademickiego, a wszyscy doktoranci mają obowiązkowo zagwaranto-

wane stypendia (ze środków uczelni, przemysłu, regionów lub w ramach projektów grantowych promotorów).

61. Współpraca z otoczeniem gospodarczym, społecznym, politycznym i eksperckim (a zwłaszcza skuteczne wysiłki komercjalizacyjne) zostaje doceniona w formie uznania roli trzeciej misji uczelni w mechanizmach finansowania (dotacje), procedurach awansowych (habilitacja i profesura) i parametryzacji (KEJN).

62. Uznajemy sensowność pojawienia się w systemie doktoratów zawodowych (wdrożeńowych), przyznawanych w oparciu o współpracę uczelni z gospodarką. Zarazem nie uznajemy skrótowych dróg do habilitacji (przez np. pomysły habilitacji wdrożeniowej), pozostawiając ją jako niezwykle istotny element projekcyjny w systemie awansów naukowych, o którym decydują wyłącznie procedury CK. Uwolnienie habilitacji od silnych rygorów naukowości – czy jej uznaniowość – może doprowadzić do chaosu i kolejnej fali deprecjacji uprawiania nauki akademickiej w Polsce. Na dłuższą metę inny niż ściśle naukowy, proponowany przez nas umiędzynarodowiony tryb uzyskiwania habilitacji doprowadzi do demontażu nauki akademickiej, która w każdym systemie jest ufundowana na jasnej hierarchii naukowego prestiżu.

WZMOCNIENIE UCZELNI JAKO ORGANIZACJI I DZIAŁANIA TOWARZYSZĄCE

63. Proponowane zmiany prowadzą do wzrostu autonomii uczelni i z jednej strony uregulowania ich relacji z MNiSW w oparciu o legalność jako kryterium nadzoru, a z drugiej do wzmocnienia sterowności uczelni poprzez tworzenie postulowanych tu zarządów uczelni (znajdujących się w stałej relacji z radami powierniczymi i senatami uczelni). Kolegialny model zarządzania uczelnią, z centralną rolą senatu, stopniowo ulega zmianie na bardziej korporacyjny model zarządzania, który pozwoli na lepszą efektywność funkcjonowania uczelni, przy zachowaniu pełni wolności akademickiej w kwestiach kształcenia i badań naukowych.

64. Model bardziej korporacyjny – rozumiany tu jako większa władza rektora (i zarządu uczelni, obejmującego również kanclerza i kwestora) – nie prowadzi jednak do osłabienia tradycyjnej kultury akademickiej, tylko pozwala na skuteczniejsze mierzenie się uczelni jako instytucji z misją, strategią i zdywersyfikowanym budżetem z wyzwaniami, przed którymi stoją wszystkie instytucje.

65. Proponowany model zarządzania szkołą wyższą powinien harmonijnie łączyć zasady uczelnianej autonomii z nowoczesnymi zasadami zarządzania, które w całej Europie w sektorze szkolnictwa wyższego oznaczają rosnącą rolę elementów reguł korporacyjnych w sprawach strategii organizacyjnych i finansowych, i niezmienioną rolę reguł kolegialnych, opartych na autonomii akademickiej – w sprawach strategii w obszarze kształcenia i badań naukowych. Najważniejszym elementem modyfikacji systemu jest wzmocnienie zbyt dzisiaj słabej władzy rektora (i zarządu uczelni).

66. Jednostką podstawową w ramach proponowanych rozwiązań staje się uczelnia, a nie wydział; uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora i prowadzenia studiów doktoranckich również otrzymuje uczelnia. Trzy nowe typy uczelni (badawcze, badawczo-dydaktyczne oraz dydaktyczne) w różnym stopniu korzystają z trzech strumieni finansowania – dotacyjnego, projektowego i strukturalnie stojącego między nimi (silnie tu postulowanego) doskonałościowego. System finansowania zostaje związany z wynikami okresowej ewaluacji. Uczelnie badawcze podpisują z MNiSW czteroletnie kontrakty na działalność dydaktyczną, gwarantujące stabilność finansową.

67. Uważamy, że system dotacji na badania jest tak samo istotny jak system grantów badawczych, ale przy różnym stopniu komplementarności w różnych typach uczelni. Wprowadzamy podział na studia akademickie i praktyczne, z ograniczeniami formalnymi dotyczącymi instytucjonalnego ulokowania studiów pierwszego typu.

68. Zakładamy unowocześnienie ustroju jednostek szkolnictwa wyższego; poszerzenie zakresu **autonomii** personalnej, finansowej i zarządczej uczelni; zwiększenie społecznej **rozliczalności** uczelni oraz zmianę **logiki** przyznawania uprawnień do nadawania stopni naukowych i wzmocnienie roli (zreformowanej) **CK** w procedurach awansowych.

69. Ustrój uczelni wymaga gruntownych reform zapewniających uczelniom podmiotowość i sterowność. Podmiotem uczelni powinna pozostać społeczność akademicka, natomiast wybór władz uczelni musi uwzględniać również zdanie – wskazanych przez senat uczelni – przedstawicieli interesariuszy zewnętrznych, których obecność mogłaby zmienić hermetyczną kulturę instytucji szkolnictwa wyższego. Wybór władz powinien odbywać się w formie konkursu (w 2020 r.), a nie – jak ma to dotychczas miejsce – w sposób zbyt kolegialny. Doświadczenia wielu krajów Europy Zachodniej oferują szerokie spektrum sprawdzonych wzorców efektywnego włączania społeczności akademickiej w funkcjonowanie instytucji szkolnictwa wyższego, w tym wzorce wyboru rektorów.

70. Fundamentalną kwestią dla funkcjonowania uczelni zarówno w międzynarodowej przestrzeni szkolnictwa wyższego, jak i w gospodarce opartej na wiedzy jest przeniesienie ciężaru zarządczego na poziom władz rektorskich (zarządu uczelni) kosztem ograniczenia centralnych regulacji oraz rozproszonej na różnych poziomach uczelni władzy organizacyjnej. Obecnie zbyt wiele kwestii regulowanych jest w drodze legislacji na poziomie państwa, nakładając na uczelnie sztywne przepisy uniemożliwiające efektywne zarządzanie nimi, a jednocześnie szerokie uprawnienia organów kolegialnych uniemożliwiają władzom rektorskim (lub dziekańskim) podejmowanie odważnych, choć niekiedy trudnych decyzji

71. Oznacza to wzmocnienie jednoosobowych organów (rektora i dziekanów) oraz nadanie ciałom kolegialnym (senatom, radom wydziałów) charakteru organów doradczych. Mniej kolegialne zarządzanie pozwoli na lepsze wykorzystanie potencjału naukowego polskich uczelni, dziś dławionego masą szczegółowych regulacji i skupieniem kadry na rozwiązywaniu wewnętrznych problemów. Uczelnie stają się organizacjami zamkniętymi na oczekiwania świata zewnętrznego, co generuje trudności w budowaniu trwałych więzi z podmiotami otoczenia gospodarczego i społecznego.

72. Obok upodmiotowienia konieczne jest również zwiększenie sterowności uczelni, wymagające realizacji wspólnej wizji rozwoju uczelni na wszystkich jej poziomach. Pomóc ma w tym mechanizm większej bezpośredniej odpowiedzialności kierowników podstawowych jednostek naukowych (lub innych jednostek przewidzianych przez statut uczelni) przed

władzami uczelni. Nada to uczelni większą stabilność i spójność zarządczą, a przede wszystkim umożliwi realizację wytyczonych celów przez wszystkie wchodzące w jej skład jednostki organizacyjne. Uzyskanie większej sterowności mogłoby się odbywać poprzez mianowanie kandydatów na kierowników podstawowych jednostek naukowych przez rektora. W przeciwnym razie uczelnie mogą pozostać niesterowalnymi organizacyjnie, hermetycznymi federacjami autonomicznych wydziałów, z których każdy może realizować własną wizję rozwoju.

73. Kluczowym problemem utrudniającym rozwój polskiego szkolnictwa wyższego są **biurokratyczne drobiazgowo przepisy, które ograniczają skuteczne zarządzanie**. Model nowoczesnego ustroju uczelni zakłada zwiększenie zakresu autonomii instytucjonalnej w wymiarze personalnym, zarządczym oraz finansowym.

74. W wymiarze personalnym zwiększenie autonomii oznacza **odejście od ustawowego regulowania praw i obowiązków kadry akademickiej, większe zróżnicowanie stanowisk uczelnianych podlegających regularnie (raz na 4 lata) indywidualnej ocenie w ramach uczelni**. Władze uczelni zyskają elastyczność w profilowaniu stanowisk uczelnianych, definiowaniu instytucjonalnych oczekiwań oraz zakresu obowiązków wobec zatrudnianej na uczelni kadry akademickiej oraz personelu pomocniczego.

75. Wiąże się to z **odejściem od centralnego, szczegółowego katalogowania stanowisk naukowych i naukowo-dydaktycznych i przekazaniem w kompetencje uczelni spraw związanych z ustalaniem wysokości uposażenia i pensum dydaktycznego (przy zachowaniu maksymalnego limitu ustalanego w ustawie)**. W wymiarze zarządczym konieczne jest wyraźne ograniczenie liczby centralnych regulacji prawnych, które w sposób znaczący nie tylko ingerują w autonomię uczelni, ale również uniemożliwiają sprawne kierowanie nimi.

76. W wymiarze finansowym zwiększona autonomia uczelni wiąże się z **odejściem od szczegółowego definiowania wydatkowania strumieni finansowych, obecnie regulowanych głównie na poziomie rozporządzeń**. Centralne, sztywne przepisy definiujące sposób wykorzystania funduszy publicznych są pozostałością biurokratycznego porządku, który w istotny sposób ogranicza funkcjonowanie uczelni. W ich miejsce

proponujemy wprowadzenie finansowania uczelni w formie dużych, cztero-letnich dotacji bez konieczności szczegółowego definiowania sposobów ich wydatkowania, co pozwoli uczelniom na pełniejsze korzystanie z posiadanej autonomii. Istotną zmianą, wzmacniającą stabilność funkcjonowania i realizacji celów statutowych przez uczelnie, będzie odejście od corocznego przydzielania (w formie decyzji administracyjnych) środków zarówno na dydaktykę, jak i badania (statutowe). W przypadku obu źródeł finansowania środki byłyby przydzielane uczelniom na podstawie kontraktu zawartego pomiędzy MNiSW a uczelnią na okres 4 lat (z ewentualnie przewidzianym wskaźnikiem waloryzacji).

77. Instytucjonalne formy rozliczalności powinny być uzależnione od profilu uczelni, przy czym zakładamy, że władze uczelni badawczych i badawczo-dydaktycznych powinny być przede wszystkim odpowiedzialne przed radami powierniczymi, w których skład powinny wejść osoby ze środowiska naukowego, ale również spoza niego. Rady będą miały wyłącznie funkcje strategiczne oraz nadzorcze. Żelazną zasadą byłoby powołanie tych osób (wewnętrznych i zewnętrznych) przez senat uczelni. W przypadku uczelni badawczych zdecydowaną większość składu rad powierniczych powinni tworzyć przedstawiciele środowiska naukowego, w tym również (a może przede wszystkim) cenione postacie ze świata nauki (w tym również spoza Polski). Poza nimi powinni znaleźć się w nich, gdy senat uzna to za właściwe, przedstawiciele sektora gospodarki, zwłaszcza przemysłu wykorzystującego wyniki badań naukowych prowadzonych przez daną jednostkę. W przypadku uczelni badawczo-dydaktycznych dostrzegamy potrzebę silniejszego związania uczelni z otoczeniem społeczno-gospodarczym, stąd konieczne jest włączenie do rad powierniczych osób spoza świata akademii, których uczestnictwo pozwoli na przełamanie hermetycznej kultury instytucji szkolnictwa wyższego. Większość w radzie powierniczej będą mieli przedstawiciele środowiska akademickiego. W przypadku uczelni o profilu dydaktycznym zaangażowanie przedstawicieli świata zewnętrznego powinno odbywać się na poziomie budowania oferty dydaktycznej i nie ma potrzeby ich instytucjonalnego zaangażowania w strukturę nadzorczą, dlatego nie przewidujemy tworzenia tam rad powierniczych (choć takiej możliwości nie wykluczamy).

SYNTETYCZNY PRZEGLĄD PROPOZYCJI SZCZEGÓŁOWYCH

Na poziomie szczegółowym proponowane zmiany zmirzają w następującym kierunku:

SYSTEM, USTRÓJ I ZARZĄDZANIE

1. Zróżnicowanie instytucjonalne w ramach systemu szkolnictwa wyższego i stopniowe wyodrębnianie trzech typów uczelni (badawcze, a w tej kategorii: flagowe; badawczo-dydaktyczne oraz dydaktyczne) różniących się mechanizmami finansowania, misją oraz ścieżkami kariery zawodowej.

2. Wzmocnienie uczelni jako całości w systemie szkolnictwa wyższego kosztem z jednej strony wydziałów, a z drugiej regulacji centralnych.

3. Wzmocnienie ciał jednoosobowych uczelni (rektora i dziekanów) kosztem ciał kolegialnych (senatów, rad wydziałów).

4. Poszerzanie autonomii finansowej i zarządczej uczelni: upodmiotowienie uczelni oraz wzmocnienie ich sterowności jako organizacji; przedmiotem nadzoru centralnego stają się jedynie enumeratywnie wymienione rozstrzygnięcia organów uczelni, które są obligatoryjnie doręczane MNiSW sprawującemu nadzór.

5. Następuje wyraźne rozdzielenie funkcji akredytacyjnych (ocena jakości kształcenia, zreformowana PKA) i funkcji kontrolnych (ocena legalności, MNiSW): akredytacja staje się oparta na logice audytowej, a jej główną funkcją jest doskonalenie jakości w danej jednostce.

6. Ograniczenie sprawozdawczości uczelni wyłącznie do spraw niezbędnych dla funkcjonowania systemu szkolnictwa wyższego i nauki, objętych jednym systemem (np. POL-on); jednocześnie następuje poszerzenie dostępu do informacji objętych ostrzeżeniami publicznymi i do informacji dla studentów.

7. Następuje wyraźna delimitacja między regulacją w drodze przepisów powszechnie obowiązujących (ustawy i rozporządzenia MNiSW) oraz regulacją w drodze aktów wewnętrznych władztwa zakładowego (zarządzenia i uchwały w ramach instytucji).

KSZTAŁCENIE, STUDENCI, DOKTORANCI

8. Odejście od masowego kształcenia na studiach doktoranckich poprzez wymóg przyznawania stypendiów dla wszystkich doktorantów (ze środków centralnych, ze środków uczelni lub z grantów badawczych promotorów).

9. Rozszerzenie autonomii uczelni w zakresie tworzenia kierunków studiów przy jednoczesnym zapewnieniu dostępu do rzetelnych informacji nt. uczelni i oferowanych przez nią studiów (z wprowadzeniem wymogu preakredytacji na uruchomienie kształcenia udzielanej przez PKA).

10. Większe włączenie studentów w procesy oceny jakości kształcenia.

11. Zwiększenie umiędzynarodowienia studiów – ograniczenie wymogów względem studiów wspólnych prowadzonych razem z podmiotami zagranicznymi, ograniczenie barier związanych z przyjmowaniem na studia cudzoziemców oraz szersze uwzględnienie współczynnika umiędzynarodowienia w ocenie jakości kształcenia.

12. Podniesienie wymagań względem jednostek uprawnionych do nadawania stopnia naukowego doktora i prowadzenia studiów doktoranckich – ograniczenie tego prawa tylko do jednostek z prawem do habilitacji lub z kategorią B1, A i A+ (w systemie kategorii: A+, A, B1, B2, C).

13. Rezygnacja z niestacjonarnych studiów doktoranckich (z pozostawieniem możliwości obrony doktoratów „z wolnej stopy”): liczba doktorantów będzie limitowana przez wprowadzenie obowiązku otrzymywania stypendium doktoranckiego przez wszystkich doktorantów. Polska potrzebuje większej liczby doktoratów – a nie doktorantów.

14. Liczba studentów będzie uwzględniana w zmienionym algorytmie podziału dotacji podstawowej dla uczelni, ale tylko na poziomie studiów pierwszego stopnia. Finansowanie na studiach drugiego stopnia będzie silniej

uzależnione od jakości kształcenia – masowość studiów drugiego stopnia powinna być zamieniona na wyższą jakość kształcenia na tym poziomie.

PRACA I PRACOWNICY UCZELNI, STOPNIE I TYTUŁY NAUKOWE

15. Odejście od (97) wąskich „dyscyplin naukowych” w kierunku (22) szerszych „dziedzin nauki” w kształceniu i badaniach (lub odpowiednio 91 i 18 przy wyłączeniu obszaru sztuki) oraz ograniczenie liczby jednostek uprawionych do nadawania stopnia doktora habilitowanego w ramach danej dziedziny nauki do jednostek posiadających kategorię A lub A+.

16. Podniesienie wymagań do posiadania uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego – podniesienie wymaganej liczby samodzielnych pracowników naukowych reprezentujących daną dziedzinę nauki.

17. Likwidacja profesury uczelnianej (w ciągu trzech lat od przyjęcia nowej ustawy, czyli od roku akademickiego 2021/2022).

18. Wzmocnienie roli, dofinansowanie, zmiana trybu wyłaniania członków i profesjonalizacja CK jako instytucji czuwającej nad uprawnieniami do nadawania stopni naukowych i instytucji odwoławczej połączone z jej zreformowaniem, w tym poddaniem szerszej kontroli ze strony MNiSW.

19. Ścisłe powiązanie modelu kariery naukowej z miejscem zajmowanym w zróżnicowanym systemie szkolnictwa wyższego – różne wymagania naukowe w jego różnych miejscach – z możliwością mobilności w ramach systemu.

20. Zakaz udziału w podejmowaniu decyzji awansowych (recenzje), finansowych (recenzje w grantach) oraz pracy etatowej w sektorze publicznym i dawania uprawnień w sektorze niepublicznym osobom, które ukończyły 70. rok życia (w przypadku profesorów tytularnych).

21. Wprowadzenie statusu prawnego stanu spoczynku (połączonego z otrzymywaniem 75% średniej pensji z trzech ostatnich lat pracy zamiast emerytury) dla profesorów tytularnych, którzy przepracowali na pełnym, pierwszym etacie co najmniej 30 lat w państwowych uczelniach lub instytucjach PAN i osiągnęli ustawowy wiek emerytalny.

22. Zmiana formuły listy B czasopism ustalanej przez MNiSW poprzez nadanie indeksowanym w niej tytułom jednakowo niskiej (ryczałtowej)

wartości punktowej. Dowartościowanie punktowe publikacji w prestiżowych czasopismach o zasięgu międzynarodowym.

23. Opracowanie systemu zachęt do publikowania w najlepszych periodykach naukowych oraz do wprowadzania polskich czasopism naukowych (przy szerokim programowym wsparciu tego procesu ze środków publicznych) do najbardziej prestiżowych baz indeksacyjnych typu Web of Science Core Collection i SCOPUS.

FINANSOWANIE

24. Ścisłe powiązanie strumieni finansowania dotacyjnego w systemie szkolnictwa wyższego z oceną jakości opartą o mierzalne wyniki i *peer review* (parametryzacja i kategoryzacja KEJN) oraz utrzymanie równowagi między finansowaniem dotacyjnym i projektowo-grantowym w systemie nauki.

25. Wprowadzenie trzeciego filara do architektury finansowania szkolnictwa wyższego (obok finansowania dotacyjnego i projektowo-grantowego): finansowania doskonałościowego rozdzielanego w drodze konkursów, co z kolei będzie prowadzić do wyłonienia uczelni flagowych spośród najlepszych uczelni badawczych.

26. Finansowanie działalności dydaktycznej uzależnione od typu uczelni. Docelowo różne algorytmy podziału środków dla trzech typów uczelni, uczelnie dydaktyczne – składnik badawczy z wagą zero.

27. Wprowadzenie miar projakościowych dotyczących bezpośrednio jakości kształcenia, a nie związanych z badaniami naukowymi oraz docelowe uproszczenie algorytmów i ich stabilność w czasie.

28. Ustalenie wysokości publicznych środków finansowych przeznaczonych na naukę w relacji do PKB w wysokości porównywalnej z wysoko rozwiniętymi krajami europejskimi (docelowo 1,5% w 2020 i 2% w 2025 r.). Wysokość docelowa oraz okres dochodzenia do założonych wielkości – zagwarantowane w ustawie.

29. Wzmocnienie stabilności finansowej uczelni poprzez odejście od corocznego przydzielania dotacji: dotacje przydzielane na podstawie umowy zawieranej między MNiSW i uczelniami na okres 4 lat. Docelowo przeważająca część środków ustalana na podstawie przebudowanych trzech algorytmów

zawierających elementy m.in. promujące jakość, działania proinnowacyjne i umiędzynarodowienie.

30. Narzędzia finansowe wzmacniające procesy konsolidacji uczelni: większe środki dodatkowe przewidziane w przypadku konsolidacji o strategicznym znaczeniu, czyli wzmacniających przewagi konkurencyjne naszego kraju w wybranych dziedzinach, w których odnotowujemy największe osiągnięcia.

31. Uwolnienie uczelni publicznych ze ścisłych regulacji utrudniających racjonalne i efektywne wydatkowanie środków publicznych: środki otrzymane z budżetu (poza dotacjami celowymi) traktowane jako ryczałt, bez obowiązku rozliczania się ze sposobu ich wydatkowania.

CZĘŚĆ DRUGA

PREZENTACJA MODUŁOWA

1. SYSTEM SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

A. ZAKRES PRZEDMIOTOWY ZAŁOŻEŃ (SZKOLNICTWO WYŻSZE ORAZ STOPNIE NAUKOWE I TYTUŁ NAUKOWY)

Prezentowane w dokumencie zmiany mają kompleksowy charakter, zawierając całe spektrum legislacyjne regulujące funkcjonowanie polskiego szkolnictwa wyższego, a także obszar badań naukowych, który obejmuje instytuty badawcze oraz instytuty Polskiej Akademii Nauk (PAN). Oznacza to, że gruntownej nowelizacji lub nowej formuły wymagają następujące ustawy wraz z towarzyszącymi im rozporządzeniami wykonawczymi: ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (t.j. Dz.U. z 2012 r., poz. 572 ze zm.), ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 882 ze zm., ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1620 ze zm.) oraz ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 572 ze zm.).

Wymienione akty prawne regulują odmienne aspekty funkcjonowania uczelni, których nie sposób reformować oddzielnie, gdyż tworzą one system naczyń ściśle połączonych. Proponowane w założeniach reformy mają charakter kompleksowy i obejmują zmiany na trzech poziomach: (a) ustawowym; (b) aktów legislacyjnych niższej rangi, głównie rozporządzeń oraz (c) polityki publicznej prowadzonej w sposób pośredni, często pozalegisłacyjny, poprzez kierowanie strumieni finansowych oraz programy realizowane przez rządowe agencje (np. Narodowe Centrum Nauki – NCN, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju – NCBR, Polska Komisja Akredytacyjna – PKA, Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych – KEJN).

W wymiarze przedmiotowym przedstawione założenia obejmują następujące zakresy tematyczne:

1. Kształt systemu szkolnictwa wyższego.
2. Zdefiniowanie roli uczelni jako centralnego podmiotu w ramach systemu szkolnictwa wyższego.
3. Model ustroju uczelni, a także relacje między uczelnią a jej interesariuszami: instytucją państwa, społeczeństwem, studentami (i doktorantami) oraz pracownikami akademickimi.
4. Sposób finansowania szkolnictwa wyższego oraz zakres autonomii finansowej uczelni.
5. Sposób finansowania oraz sposób ewaluacji (instytucjonalnej) badań naukowych.
6. Model kariery akademickiej: struktura, kryteria i procedury awansów naukowych.
7. Mechanizmy zapewnienia jakości kształcenia na studiach oraz studiach doktoranckich, a także dostępności do studiów.
8. Rola studentów i doktorantów w nowej formule funkcjonowania uczelni.
9. Administrowanie majątkiem uczelni.

B. WPŁYW ZAKŁADANYCH ROZWIĄZAŃ NA OBSZAR NAUKI

W Polsce badania naukowe prowadzone są głównie w szkołach wyższych, w których zatrudnionych jest ponad 93 000 (2014) nauczycieli akademickich (w tym ponad 80 000 w uczelniach publicznych, z których niemal 65 000 w uczelniach publicznych podlegających bezpośrednio Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW); dla porównania, w instytutach Polskiej Akademii Nauk (PAN) zatrudnionych jest 3700 pracowników naukowych).

Zmiany legislacyjne nie są w stanie automatycznie wygenerować pozytywnych wyników w obszarze badań naukowych. Nie sposób ich zadekretować ani w ustawie, ani w rozporządzeniach, można jedynie stworzyć

dobrze instytucjonalne i finansowe warunki wspierające doskonałość w nauce. Stworzenie takich warunków to jeden z najważniejszych celów przyświecających prezentowanym założeniom.

Proponowane założenia będą oddziaływały na badania naukowe w sposób następujący:

1. Na poziomie systemowym – poprzez większą niż dotychczas koncentrację kadry oraz zasobów finansowych w instytucjach publicznych prowadzących badania naukowe na najwyższym poziomie. Wynika to z przekonania, że publiczne inwestycje w naukę powinny być kierowane do najlepszych jednostek szkolnictwa wyższego/zespołów badawczych, bowiem poziom finansowania badań naukowych w Polsce jest na tyle niski, że państwa (nawet przy postulowanych, zwiększonych nakładach) nie będzie stać na finansowanie wszystkich instytucji i zespołów badawczych, które zadeklarują taką potrzebę. Uprawianie nauki staje się coraz bardziej kosztowne i wszystkie systemy na świecie stosują ściśle filtry w dostępie do środków na badania.

2. Założenia wskazują na konieczność koncentracji środków badawczych w najlepszych ośrodkach publicznych, ale także na konieczność ograniczenia finansowania badań statutowych w niepublicznych jednostkach tylko do tych ośrodków, które prezentują określony poziom doskonałości (obecnie w jednostkach, a w przyszłości w dziedzinach, które zostały zakwalifikowane co najmniej do kategorii A w ramach oceny parametrycznej KEJN).

3. Rozwiązania zawarte w założeniach zmieniają model kariery naukowej przede wszystkim poprzez zmianę kryteriów awansów naukowych i większe ich sprzężenie z kryteriami obowiązującymi w globalnej nauce. Najważniejszym kryterium staje się doskonałość naukowa, która jest najczęściej powiązana z umiędzynarodowieniem. Wnioski o stopnie i tytuł naukowy muszą potwierdzać wysokie miejsce osiągnięć naukowych aplikantów na tle osiągnięć w nauce światowej; osiągnięcia lokalne, chociaż ważne w indywidualnym rozwoju naukowym, nie będą w nowym modelu podstawą do awansów.

4. Założenia stawiają na rozbudowę systemu konkurencyjnych grantów badawczych, w którym konieczne jest znacznie wyższe (co najmniej dwukrotne) finansowanie NCN – największej instytucji wspierającej badania podstawowe w Polsce. NCN odgrywa krytyczną rolę w budowaniu coraz

bardziej rozpowszechnionej w nauce globalnej kultury grantowej, która nie tylko umożliwi finansowanie najlepszych pomysłów badawczych, ale buduje – kluczową we współczesnym świecie – umiejętność pozyskiwania funduszy zewnętrznych (przy założeniu, że fundusze te w przeważającej mierze były i będą funduszami publicznymi, rozdzielanymi na zasadach konkurencyjnych przez krajowe rady do spraw badań i analogiczne instytucje grantowe zarządzane przez środowisko naukowe).

5. Jednocześnie sposób funkcjonowania Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (NCBR) wymaga strategicznego namysłu na poziomie państwa: czy jego rolą jest wspieranie badań stosowanych prowadzonych **w szkolnictwie wyższym, w przedsiębiorstwach, czy (co proponujemy) w szkolnictwie wyższym we współpracy z przedsiębiorstwami.** Realizowane obecnie przekierowywanie strumienia finansowania NCBR bezpośrednio do gospodarki uważamy za obciążone dużym ryzykiem. Z wielomiliardowego budżetu NCBR w 2014 r. do uczelni trafiło jedynie ok. 561 mln zł (w tym ok. 551 do uczelni publicznych, a więc niewiele więcej niż z NCN – odpowiednio 510 mln i 483 mln, GUS 2015). Oznacza to, że polskie uczelnie w praktyce w minimalnym stopniu z powodów strukturalnych mogą korzystać ze strumienia finansowego z NCBR. Ta sytuacja musi ulec zmianie.

6. Założenia będą miały duży wpływ na zmianę sposobu publikacji wyników badań naukowych. Wskazujemy na konieczność znacznego do wartościowania punktowej publikacji w prestiżowych czasopismach o zasięgu międzynarodowym, w których (generalnie) zbyt mało jest publikacji z polskimi afiliacjami (oraz są one słabo cytowane) w stosunku do polskiego potencjału naukowego. Konieczna jest zmiana **formuły listy B czasopism ustalonej przez MNiSW poprzez nadanie indeksowanemu w niej tytułom jednakowo niskiej (ryczałtowej) wartości punktowej.** W ten sposób tworzy się system zachęt do publikowania w najlepszych periodykach naukowych oraz do wprowadzania polskich czasopism naukowych (przy szerokim programowym wsparciu tego procesu ze środków publicznych) do najbardziej prestiżowych baz indeksacyjnych typu Web of Science Core Collection i SCOPUS.

C. ORGANIZACJA KSZTAŁCENIA I NADAWANIA STOPNI NAUKOWYCH

W myśl obecnego Prawa o szkolnictwie wyższym (dalej: PSW) uprawnienia do prowadzenia kształcenia na poszczególnych kierunkach oraz uprawnienia do nadawania stopni naukowych (doktora i doktora habilitowanego) są przyznawane jednostkom organizacyjnym uczelni w dyscyplinach naukowych. **Sprzyja to wewnętrznej departamentalizacji uczelni, ogranicza interdyscyplinarność badań, a także prowadzi do sytuacji, w których w jednej uczelni (w różnych jednostkach) prowadzi się równolegle studia na tym samym kierunku.**

Proponowany model systemu szkolnictwa wyższego zakłada odejście od dotychczasowego modelu i centralizuje – silnie rozproszoną w obecnym systemie – władzę na poziomie organizacyjnym, zwiększając sterowność uczelni, ale i przypisując rektorom personalną odpowiedzialność za efekty jej funkcjonowania. Naturalną konsekwencją tego jest **przyznanie uczelniom (a nie ich poszczególnym częściom) prawa do nadawania stopni naukowych w dziedzinach (a nie dyscyplinach) wiedzy oraz prawa do prowadzenia kształcenia.**

Uprawnienia do nadawania stopni naukowych powinny być przyznawane (i ściśle kontrolowane) przez zreformowaną Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów Naukowych (CK) na podstawie odpowiedniego wniosku złożonego przez uczelnię. Funkcjonowanie CK **powinno podlegać cyklicznej ewaluacji (na wniosek MNiSW) prowadzonej przez międzynarodowy zespół ekspertów oraz – podobnie jak w przypadku PKA – powinno zostać dofinansowane i profesjonalizowane (funkcjonowanie obu instytucji w proponowanym systemie jest zbyt ważne, aby nadal działały one w warunkach permanentnego niedofinansowania).** Musi się zmienić system wyboru członków CK, np. na podobny do wyboru członków rady NCN.

Do nadawania stopni naukowych upoważnione będą uczelnie badawcze oraz badawczo-dydaktyczne (w dziedzinach, które otrzymają przyznaną przez KEJN kategorię A lub A+ uprawnienia habilitacyjne oraz B-1 uprawnienia doktorskie), natomiast uczelnie o charakterze dydak-

tycznym nie będą posiadać takich uprawnień, ani też nie będą otrzymywać instytucjonalnych funduszy na badania w ramach dotacji na badania statutowe (wskutek czego obecnie następuje ich daleko idące rozdrobnienie).

Stopień **doktora nauk** nadawany będzie przez rady wydziałów uczelni badawczych oraz badawczo-dydaktycznych na podstawie wniosku komisji doktorskiej.

Stopień naukowy **doktora habilitowanego** będzie nadawała CK na wniosek odpowiedniej komisji habilitacyjnej powołanej przez uczelnię odpowiedzialną za przeprowadzenie przewodu habilitacyjnego. Skład komisji habilitacyjnej będzie powołany przez odpowiednią radę wydziału.

Nadawanie stopnia doktora habilitowanego będzie się odbywało w **dziedzinie naukowej** (nastąpi rezygnacja z łączenia dyscypliny naukowej z minimumi kadrowymi kierunków studiów), a ocena dorobku habilitanta będzie następować według kryteriów dopasowanych do dziedziny. Nastąpi zwiększenie liczby recenzentów dorobku w postępowaniach habilitacyjnych przy rezygnacji z członków komisji. Wprowadzony zostanie zakaz habilitowania się w jednostce, w której jest się zatrudnionym. Tryb nadawania **tytułu naukowego zostaje** zmodyfikowany: podniesione zostają kryteria (zwłaszcza wymóg umiędzynarodowienia w odniesieniu do osiągnięć naukowych) i uproszczona procedura (brak wymogu promocji doktorów), co omówione jest szerzej w dalszej części dokumentu (zob. Model kariery naukowej i awansu zawodowego, rozdz. 6).

Uprawnienia do prowadzenia kształcenia na poszczególnych kierunkach przyznaje MNiSW na wniosek uczelni po uzyskaniu opinii Polskiej Komisji Akredytacyjnej (PKA). Procedura opiniowania przez PKA wniosków o uruchomienie nowych kierunków obejmuje przeprowadzenie **wywiadu przez zespół oceniający w siedzibie PKA z dziekanem/rektorem wydziału/uczelni wnioskującej o uruchomienie kierunku**. Ocena wniosku o uruchomienie nowego kierunku wymagałaby z czasem odwołania się do krajowej strategii szkolnictwa wyższego. Za jakość kształcenia odpowiada PKA (zob. System oceny jakości, rozdz. 3).

D. ZAKRES AUTONOMII JEDNOSTEK W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO I RELACJE Z ORGANAMI PAŃSTWA

Podstawowe jednostki systemu szkolnictwa wyższego funkcjonujące jako zakłady administracyjne stanowią jeden z podmiotów administracji zdecentralizowanej. Oczywiście jest, że podmioty zdecentralizowane nigdy nie pozostają w pełni samodzielne i niezależne od państwa, choć będąc wyposażone w osobowość prawną, działają we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność, zarówno w stosunkach publicznoprawnych, jak i prywatnoprawnych.

Wpływ państwa na ich działalność odbywa się przez instytucję nadzoru, co w praktyce oznacza prawną możliwość władczej ingerencji organu sprawującego nadzór w działanie podmiotu nadzorowanego, łącznie z możliwością zmiany kierunku podjętego działania. Powiązania takie funkcjonują również w przypadku innych podmiotów zdecentralizowanych, np. samorządów. Przypadek szkolnictwa wyższego jest jednak przypadkiem szczególnym, bowiem uczelniom na mocy przepisów Konstytucji (art. 70 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.) zapewnia się autonomię na zasadach określonych w ustawie.

Instytucja państwa powinna wyraźnie określić strategiczne cele w obszarze nauki i w większym stopniu egzekwować ich realizację wobec uczelni, uwzględniając fakt, że są to organizacje funkcjonujące w globalnym, dynamicznie zmieniającym się otoczeniu. Formą wpływania na realizację tych celów powinno być planowanie strategiczne, które władze uczelni będą uzgadniały z radami powierniczymi w tych typach uczelni, w których ich istnienie postulujemy (badawcze i badawczo-dydaktyczne).

Model nowoczesnego ustroju uczelni zakłada zwiększenie zakresu autonomii instytucjonalnej w wymiarze (a) personalnym, (b) zarządczym oraz (c) finansowym.

W wymiarze personalnym zwiększenie autonomii wiąże się z odejściem od ustawowego regulowania praw i obowiązków nauczycieli akademickich oraz większym zróżnicowaniem stanowisk uczelnianych (badawcze i dydaktyczne, obok dominujących dziś naukowo-dydaktycznych) podlegających regularnie (raz na 4 lata) indywidualnej ocenie w ramach uczelni. Władze uczelni potrzebują elastyczności w profilowaniu stanowisk uczelnianych, definiowaniu instytucjonalnych oczekiwań oraz zakresu obowiązków wobec zatrudnianych na uczelni naukowców oraz personelu pomocniczego.

Oznacza to odejście od centralnego, szczegółowego katalogowania stanowisk naukowych, naukowo-dydaktycznych i dydaktycznych i przekazania w kompetencje uczelni spraw związanych z ustalaniem wysokości uposażenia i pensum dydaktycznego (obecnie regulowanych centralnie na poziomie ustawowym albo w formie rozporządzeń). MNiSW będzie publikować wyłącznie ramowe wytyczne, ale to uczelnie – w zależności od prowadzonej polityki – będą definiowały oczekiwania kontraktowe wobec swoich pracowników. Jest to realne, bardzo wymierne poszerzenie zakresu autonomii instytucji akademickich.

Nauczyciele akademicy w porozumieniu z władzami wydziału uzyskają większą swobodę w negocjowaniu kierunku własnych ścieżek rozwoju kariery akademickiej. Zatrudnieni w uczelniach badawczych i badawczo-dydaktycznych będą zobowiązani do uzyskania habilitacji w określonych ramach czasowych, to znaczy w ciągu 8-10 lat (lub, po upływie tego czasu, zostaną przesunięci na stanowisko o profilu dydaktycznym), ale w pozostałych typach uczelni tego wymogu nie będzie.

W wymiarze zarządczym konieczne jest wyraźne ograniczenie liczby centralnych regulacji prawnych, które w sposób znaczący nie tylko ingerują w autonomię uczelni, ale również uniemożliwiają sprawne kierowanie nimi. Regulacje centralne powinny dotyczyć dwóch obszarów: oddziaływania na podmioty spoza uczelni oraz wypełniania obowiązków uczelni wobec państwa, co wiąże się z możliwością sądowej kontroli; oraz wewnętrznych stosunków zakładowych dotyczących podmiotów wewnątrz uczelni, objętych wyłącznie procedurami kontroli wewnętrznej.

E. KOMPETENCJE NADZORCZE ORGANÓW PAŃSTWA

Autonomia szkół wyższych oznacza przyznanie im znacznego stopnia samodzielności wyrażającej się przede wszystkim w możliwości stania o wszystkich obszarach swojego działania. Regulacja ta tworzy szczególną pozycję prawną szkół wyższych, których niezależność ma gwarantować zarówno wysoką jakość badań naukowych, jak też wysoką jakość kształcenia. Granice tej samodzielności może wyznaczać jedynie ustawa, której sama Konstytucja nie wskazuje. Przepis art. 4 ust. 1 PSW potwierdza konstytucyjną zasadę, stanowiąc, iż uczelnia jest autonomiczna we wszystkich obszarach swojego działania na zasadach określonych w ustawie.

Taka sytuacja powinna powodować znaczne ograniczenie funkcji nadzorczych państwa, co może odbyć się wyłącznie przez jednoznaczne i kompletne określenie wszystkich elementów stosunku nadzoru, a więc jego zakresu, strony podmiotowej i przedmiotowej, kryterium oraz środków nadzoru i gwarancji ochrony przyznanej samodzielności. Polski system szkolnictwa wyższego w zakresie kompetencji nadzorczych organów państwa, regulowany obecnie przede wszystkim przez rozdział 3 działu I PSW, który określa przedmiot nadzoru – działalność uczelni, kryteria nadzoru – legalność (zgodność z przepisami prawa), podmiot bierny – uczelnia i podmiot czynny – właściwy minister (art. 33) oraz środki nadzoru – stwierdzenie nieważności rozstrzygnięć (art. 36), środki prewencyjne i środki personalne (art. 38). Dodatkowo w tej części ustawy uregulowano obowiązki sprawozdawcze uczelni (art. 35) oraz system Zintegrowany System Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on (art. 34a) i ostrzeżenia publiczne (art. 37b).

Powyższe przepisy wykazują wiele niedoskonałości, które są wynikiem całego splotu okoliczności, w tym w szczególności braku spójnej koncepcji funkcjonowania instytucji nadzoru, niedoskonałości regulacji prawnej, zmieniającej się rzeczywistości i otoczenia uczelni, a także wadliwej praktyki organów państwa w tym zakresie. Wprawdzie obowiązujące regulacje prawne odnoszą się do wszystkich wspomnianych wcześniej

aspektów instytucji nadzoru, jednak poza zakresem nadzoru, obejmującym co do zasady działania uczelni, pozostałe elementy wykazują daleko idące niedoskonałości.

Przedmiotem nadzoru państwa są co do zasady uchwały organów kolegialnych oraz decyzje organów monokratycznych uczelni. Obowiązujące przypisy wyliczają, które rozstrzygnięcia wskazanych organów są przesyłane obligatoryjnie organowi nadzoru i dotychczasowa praktyka wskazywała, iż przedmiotem nadzoru obejmowano wyłącznie te akty, ograniczając jednocześnie do minimum stosowanie najbardziej inwazyjnego środka nadzoru, jakim jest stwierdzenie nieważności rozstrzygnięcia. Obecnie jednak – w wyniku licznych skarg ze strony członków społeczności akademickich na działania organów uczelni – orzecznictwo sądowe stoi na stanowisku, że przedmiotem nadzoru można objąć każdą uchwałę organu kolegialnego uczelni oraz każdą decyzję rektora, która nie jest decyzją administracyjną. Praktykę taką trudno pogodzić z przyznaną uczelniom autonomią w działaniu. Taka niejasność rozwiązań powoduje niejednolitość w rozstrzygnięciach organów nadzoru. Ponadto przyjęcie tak szerokiego podejścia do przedmiotu nadzoru powoduje, że przewidziana droga ochrony samodzielności uczelni jest nieskuteczna, bowiem jest ona w każdym przypadku taka sama – skarga do sądu administracyjnego przy odpowiednim zastosowaniu przepisów o zaskarżaniu decyzji administracyjnych.

Przepisy te nie pozwalają na skuteczną ochronę samodzielności w licznych sprawach, które są rozstrzygane w zupełnie innej formie niż decyzja administracyjna. Stan ten pogłębia jeszcze istotne rozproszenie podmiotów posiadających kompetencje nadzorcze, bowiem obok ministra właściwego do spraw nauki i szkolnictwa wyższego kompetencje te posiada minister obrony narodowej – w odniesieniu do uczelni wojskowych itd.

Analiza praktyki wskazuje także na coraz częściej występujące spory o właściwość między organami administracji publicznej właściwymi w sprawach szkolnictwa wyższego a sądami. Obecny system prowadzi do nierównego traktowania uczelni, a mianowicie inaczej traktowana jest uczelnia medyczna lub artystyczna, a inaczej uczelnia, w skład której wchodzi – jako jedna z wielu – podstawowa jednostka organizacyjna – wydział z obszaru nauk medycznych czy obszaru sztuki. Istotnym niedostatkiem

obowiązującego systemu jest brak wykorzystywania współczesnych form działania administracji publicznej w postaci ostrzeżenia publicznego, którego zastosowanie w istotny sposób ogranicza możliwość naruszania prawa wobec nie zawsze świadomych swoich praw użytkowników uczelni, a także wpływa na praktykę również tych podmiotów, których działanie nadzorcze nie dotyczyło.

Odnosząc się do środków nadzoru przewidzianych w obecnie obowiązujących przepisach, trzeba wskazać, iż jedynie stwierdzenie nieważności rozstrzygnięcia organu uczelni jest środkiem adekwatnym do przyjętych założeń autonomii uczelni. Natomiast środki o charakterze personalnym (odwołanie rektora przez ministra), a także środki prewencyjne (zawieszenie rektora) mimo legislacyjnych prób ich doprecyzowania pozostają nadal bardzo kontrowersyjne, zwłaszcza w kontekście tak intensywnej ingerencji w działanie autonomicznego podmiotu. Natomiast niewątpliwie na aprobatę zasługuje obowiązujące kryterium nadzoru, który jest sprawowany pod względem legalności (zgodności z prawem).

Minister sprawujący nadzór nad uczelniami współpracuje w tym zakresie z innymi podmiotami, takimi jak Polska Komisja Akredytacyjna, Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego czy działające konferencje rektorów. Jednak zbyt zróżnicowany wydaje się charakter tych podmiotów (od centralnego organu administracji rządowej do stowarzyszenia), a w konsekwencji ich uprawnienia w procesie nadzoru.

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Ograniczenie kompetencji organów państwa zgodnie z przyznaną uczelniom autonomią poprzez uczynienie przedmiotem nadzoru jedynie enumeratywnie wymienionych rozstrzygnięć monokratycznych i kolegialnych organów uczelni z wyłączeniem decyzji administracyjnych.
2. Pogrupowanie podlegających nadzorowi rozstrzygnięć według ich przedmiotu na ustrojowo-organizacyjne, personalne i ekonomiczno-majątkowe.
3. Przypisanie poszczególnym podlegającym nadzorowi rozstrzygnięciom organów uczelni, jako gwarancję samodzielności uczelni, odpowiednie-

go środka kontroli zewnętrznej na drodze postępowania sądowego, tj. skargi do sądu administracyjnego w sprawach ustrojowo-organizacyjnych; do sądu pracy – w sprawach personalnych oraz do sądu cywilnego w sprawach ekonomiczno-majątkowych, przy jednoczesnym określeniu katalogu rozstrzygnięć wydawanych przez właściwy sąd.

4. Wprowadzenie obowiązku niezwłocznego doręczania organowi nadzoru wszystkich podjętych rozstrzygnięć podlegających nadzorowi.

5. Ograniczenie czasu, w którym organ może wydać rozstrzygnięcie nadzorcze, po upływie którego możliwe będzie zaskarżenie rozstrzygnięcia przez organ nadzoru wyłącznie na drodze sądowej.

6. Powierzenie nadzoru nad działalnością uczelni jednemu organowi – tylko ministrowi właściwemu ds. szkolnictwa wyższego, który w razie potrzeby (np. uczelnie medyczne, artystyczne) będzie współdziałał z innymi organami, np. ministrem właściwym ds. zdrowia, ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego czy ministrem właściwym ds. Skarbu Państwa (sprawy majątkowe).

7. Pozostawienie jedynym kryterium nadzoru nad działalnością uczelni zgodności ich działania z prawem (legalność).

8. Ograniczenie środków nadzoru do stwierdzenia nieważności rozstrzygnięcia w przypadku istotnego naruszenia prawa z możliwością wstrzymania jego wykonania do czasu wydania aktu nadzoru.

9. Zastosowanie mechanizmu sygnalizacji w przypadku stwierdzenia – w wyniku działań kontrolnych – innych nieprawidłowości.

10. Ograniczenie sprawozdawczości wyłącznie do spraw niezbędnych dla funkcjonowania systemu szkolnictwa wyższego i nauki, objętych jednym systemem (np. POL-on).

11. Poszerzenie informacji objętych ostrzeżeniami publicznymi (strona internetowa MNiSW i system informacji – POL-on) m.in. o informacje dotyczące negatywnych rozstrzygnięć nadzorczych.

12. Przyznanie wszystkim podmiotom współpracującym z ministrem w zakresie sprawowania funkcji nadzorczych statusu organu administracji publicznej.

F. KLASYFIKACJE RODZAJOWE JEDNOSTEK W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO I KONSEKWENCJE ICH WPROWADZENIA

Potrzebne jest instytucjonalne zróżnicowanie szkolnictwa wyższego i wyodrębnienie trzech typów instytucji, różniących się od siebie profilem działalności oraz posiadanym potencjałem: **(a) uczelnie badawcze** (w tym z czasem wyłonione spośród nich elitarne uczelnie **flagowe**); **(b) uczelnie badawczo-dydaktyczne** oraz **(c) uczelnie dydaktyczne**. Uczelnie będą się różnić pod względem ustroju i ze względu na mechanizmy finansowania. Z perspektywy międzynarodowej ważna jest także rosnąca polaryzacja w systemie: uczelnie badawcze (a zwłaszcza flagowe) – wszystkie pozostałe uczelnie.

Uczelnie badawcze potrzebują możliwie najszerszej autonomii, bowiem funkcjonują w najbardziej niestabilnych warunkach globalnej konkurencji. Ich ustrój wymaga gruntowanej modernizacji, a one same dużej swobody, tak aby władze rektorskie posiadały więcej narzędzi zarządczych do sterowania uczelnią. **Ustrój uczelni badawczych i badawczo-dydaktycznych** będzie zbliżony, z tą różnicą, że w postulowanych radach powierniczych tych ostatnich będą zasiadali przedstawiciele zewnętrznych interesariuszy, tak aby uczelnie lepiej funkcjonowały w swoim środowisku regionalnym. **Uczelnie dydaktyczne** w największym stopniu związane są z lokalnym rynkiem pracy, a ich działalność powinna być koordynowana przez MNiSW. Ich model ustrojowy pozostanie bez zmian; nie będzie też w nich rad powierniczych.

Budżet uczelni badawczych będzie uzależniony od rosnącego komponentu badawczego oraz – z powodów historycznych (dzisiejsi kandydaci do tego zbioru uczelni to najczęściej największe uczelnie publiczne położone w największych miastach Polski) – od komponentu dydaktycznego. Najlepsze polskie uczelnie mają dziś największą liczbę studentów, co postulowane mechanizmy mają zmienić tylko w niewielkim zakresie. Budżet uczelni badawczo-dydaktycznych będzie uzależniony od komponentu badawczego (analogicznie do uczelni badawczych, ale w mniejszej mierze) **oraz dydaktycznego** (liczby studentów). Budżet uczelni

dydaktycznych będzie uzależniony wyłącznie od liczby studentów (uczelnia będzie ustalała w drodze negocjacji z MNiSW liczbę studentów, których ma kształcić), natomiast w znacznej większości przypadków nie będą one otrzymywały dotacji na badania statutowe i nie będą podlegały parametryzacji i kategoryzacji KEJN.

Proponujemy w ramach założeń dwa nowe silne mechanizmy, które pozwolą na większe zróżnicowanie (oraz z czasem – polaryzację) w systemie. Program „Milion za milion” (zob. Finanse i mienie jednostek w systemie szkolnictwa wyższego, rozdz. 4) przyspieszy wyłanianie się uczelni badawczych w systemie.

Natomiast dodatkowy mechanizm różnicujący system to wspomagane przez państwo wyłanianie elitarnych uczelni flagowych w ramach proponowanego „Narodowego Programu Doskonałości Naukowej” (NPDN), odpowiedzialnego za wspieranie wybitnych badań naukowych w uczelniach badawczych. Niezbędne są szczegółowe etapy osiągania doskonałości naukowej i weryfikowalne parametry sukcesu.

NPDN powinien doprowadzić w ciągu dekady do wyłonienia się kilku polskich uniwersytetów klasy światowej, które dotąd mają zbyt małe szanse – i zbyt małe zachęty finansowe – na wyraźne wyodrębnienie się w systemie. NPDN to krajowy konkurs na stanie się uczelnią flagową. Konkurs zostanie uruchomiony po ogłoszeniu wyników kolejnego etapu oceny parametrycznej w roku 2021.

O ile możemy założyć, że uczelni badawczych będzie docelowo mniej niż 20, o tyle uczelni flagowych będzie zaledwie kilka (np. 3-5). O ile wyłanianiu pierwszych pomogą mechanizmy programu „Milion za milion” zastosowanego do zdobywanych konkurencyjnie funduszy grantowych (poprzez ich systematyczne podwajanie w formie dotacji celowych udzielanych przez MNiSW w jednostkach o kategorii A i A+), o tyle wyłanianiu drugich pomoże centralny mechanizm promujący „doskonałość naukową” (*research excellence*, wybitne osiągnięcia badawcze) w oparciu o krajowy program wsparcia – NPDN. Prawie 70% państw OECD posiada różnego typu programy wspierania doskonałości naukowej przez wysokie i wieloletnie publiczne wsparcie finansowe dla jednostek (lub ich konsorcjów w ramach uczelni) wyłonionych w trybie konkurencyjnym w oparciu

o przejrzyste kryteria – z pomocą ocen paneli ekspertów międzynarodowych (np. Dania, Niemcy, Korea, Japonia, Rosja).

Ramka 1. „Narodowy Program Doskonałości Naukowej”

Proponowany krajowy program NPDN obejmuje jednorazowy konkurs otwarty dla instytucji posiadających co najmniej kategorię A we wszystkich dziedzinach wiedzy (lub dla konsorcjów jednostek w ich ramach) na instytucjonalny program zaawansowanych, przełomowych badań naukowych – trwający co najmniej 6 lat. Konkurs zostanie uruchomiony po ogłoszeniu wyników kolejnego etapu oceny parametrycznej w 2021 r. Konkurs zostanie powtórzony po 6 latach, z możliwością przedłużenia finansowania na kolejny sześcioletni okres w przypadku pozytywnej, kompleksowej oceny. Program pozwoli w tym okresie zwycięskim instytucjom (lub konsorcjom ich jednostek) na pełną swobodę zatrudniania i zwalniania kadry oraz zarządzania przyznanym budżetem na badania, stanowiącym z założenia potężny dodatek do stabilnego finansowania przyznanego w ramach dotacji i mniej stabilnego finansowania grantowego. Roczny poziom finansowania dla jednej instytucji (lub dużego konsorcjum) to minimum 200-300 mln zł.

Program NPDN, nawiązując do najlepszych wzorców międzynarodowych – i korzystając z ich doświadczeń, również lekcji płynących z różnicowania zachodzącego w systemach stosujących ten mechanizm – ma stawiać jednocześnie na wzmocnienie badań interdyscyplinarnych, przyciąganie polskich i zagranicznych talentów naukowych poprzez nowe programy doktorskie i poddoktorskie oraz wzmocnienie międzynarodowej konkurencyjności i widzialności Polski w badaniach naukowych.

Doświadczenia programów inicjatyw doskonałości naukowej w świecie i w Europie pokazują skuteczność tego stosunkowo nowego mechanizmu finansowego stojącego między blokowym finansowaniem dotacyjnym i finansowaniem grantowym. Jak dotąd mechanizm ten był używany w Polsce w bardzo niewielkim zakresie i w niewielkiej skali finan-

sowej (Krajowe Naukowe Ośrodki Wiodące – KNOW-y; oraz planowane na najbliższe lata prestiżowe, eksperymentalne Międzynarodowe Agendy Badawcze, otwierane przez Fundację na Rzecz Nauki Polskiej od 2016 r.).

Program NPDN ma jednocześnie za zadanie wpływanie na doskonałość nauki w systemie jako całości i zwiększanie jej międzynarodowej widzialności. System z uczelniami poza prestiżowymi rankingami międzynarodowymi jest o wiele słabszy jako całość – przestaje być partnerem naukowym dla innych systemów jako całość. W ramach NPDN **raz na sześć lat najlepsze jednostki w Polsce (dotychczasowa kategoryzacja A lub A+) starają się o dodatkowe wyróżnienie prestiżowe i finansowe oraz przygotowują szczegółowy, realistyczny projekt przewidywanych wyjątkowych osiągnięć naukowych (światowej jakości), z którego zostaną rozliczone w oparciu o zaproponowane parametry sukcesu.** Ale Program zmienia zarówno krajową, jak i międzynarodową rozpoznawalność konkurencyjnie wybranych ośrodków, stanowiąc element wyłaniania uczelni flagowych, które z założenia mają szanse na wejście do światowych i europejskich rankingów uniwersyteckich (lub utrzymanie się w nich).

Wyłaniane w ten sposób uczelnie flagowe to naturalni kandydaci do globalnej kategorii uniwersytetów klasy światowej (uwzględnianych w rankingu szanghajskim w ciągu najbliższej dekady), partnerzy do pogłębionej, prestiżowej współpracy międzynarodowej, w których będzie rosła liczba grantów z Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych (ERC). Granty ERC koncentrują się jak dotąd w ok. 50 ośrodkach w Europie – program NPDN ma doprowadzić do pojawienia się na mapie tych prestiżowych ośrodków kilku nowych miejsc w Polsce.

Większość państw europejskich ma swoje międzynarodowe wizytówki, przynajmniej jedną uczelnię światowej klasy; Polska, ze swoim potencjałem oraz skalą systemu szkolnictwa wyższego i akademickiej nauki nie może być wyjątkiem. W sensie prestiżowym wyłanianiu, a potem funkcjonowaniu uczelni flagowych musi towarzyszyć koncentracja lokalizacji laureatów programu ERC – to jeden z parametrów sukcesu.

W taki sposób wyłonione uczelnie flagowe (NPDN), jako część powstającej równolegle grupy uczelni badawczych (granty NCN wspierane przez mechanizmy programu „Milion za milion” – MZM), mają po-

wstrzymać globalną nieobecność naukową i prestiżową polskich uczelni – oraz pomóc w globalnej widzialności ich najlepszej kadry.

Program NPDN jest kolejnym elementem architektury finansowania stawiającej sobie za cel koncentrację środków na badania w miejscach o najlepszych osiągnięciach naukowych i o największym potencjale. **Dodatkowo do konsorcjów jednostek uczelni mogą dołączać instytuty PAN** (które nie mogą występować samodzielnie w konkursie skierowanym z definicji do uczelni, co może sprzyjać konsolidacji najlepszych instytutów PAN z sektorem szkolnictwa wyższego) pod warunkiem trwałego włączenia do struktur organizacyjnych uczelni. (Teoretycznie uczelnią flagową mógłby się stać na analogicznych warunkach nowy uniwersytet utworzony w Warszawie w oparciu o instytuty PAN – to jednak koncepcja wykraczająca swoim zakresem poza ramy prezentowanych założeń; opcją lepszą jest stopniowa integracja z istniejącymi uczelniami w różnych ośrodkach, w tym z Uniwersytetem Warszawskim, w ramach postulowanych i centralnie finansowanych programów konsolidacji uczelni).

Rosnąca koncentracja środków na badania (a nie ich dotychczasowe rozpraszanie w dużej liczbie naukowo nieaktywnych jednostek) doprowadzi z czasem do efektu synergii: w wybranych ośrodkach naukowcy będą się integrować wokół konkurencyjnie finansowanych projektów, czyli tematów badawczych, wzmacnianych – od pewnego poziomu, aby osiągnąć efekt skali, i wyłącznie w wysoko kategoryzowanych jednostkach – ministerialnymi dotacjami celowymi (MZM). Pojawią się możliwości i bodźce do przepływu pionowego kadry w systemie (oraz do przepływu poziomego w ramach jednostek, np. do wyodrębnionych, interdyscyplinarnych ośrodków NPDN typu szkoły doktorskie o dużych możliwościach finansowych i prestiżowych).

Reforma ma doprowadzić do sytuacji, w której część kadry w pewnych miejscach nie odnajdzie się zawodowo w obliczu nowych wymagań naukowych, ponieważ miejsca te będą systemowo poszukiwać tylko takiej kadry, która wnosi duży dorobek naukowy i dysponuje ponadprzeciętnym potencjałem badawczym, a zatem wynikającym z tego potencjałem zdobywania konkurencyjnych funduszy na badania. Uczelnie będą jednak dysponować w tym obszarze pełną autonomią – jedne będą się zmieniać szybciej, a inne wolniej.

System się nie zmieni, jeśli nie będzie w nim większych możliwości wielowymiarowego przepływu kadry w najlepszych ośrodkach (uczelniach badawczych i flagowych), zwłaszcza młodych naukowców o dużym potencjale oraz kadry o niskim potencjale, w tym osób systematycznie niepublikujących, nietworzących nauki, a tym samym nieposiadających potencjału na otrzymywanie zewnętrznego finansowania na badania.

Nasze propozycje mają prowadzić do udroźnienia strukturalnie zablokowanego systemu poprzez jego zróżnicowanie pod kątem wymagań i możliwości. Nie chodzi nam tylko o ograniczenie chowu wsobnego na polskich uczelniach, ale również o przepływy kadry na wszystkich etapach kariery naukowej w ramach systemu szkolnictwa wyższego (ponieważ nawet najlepsze polskie uczelnie mają dziś bardzo słabe jednostki, wymagające silnego wzmocnienia kadrowego).

Uruchomione w ten sposób w ciągu kilku lat procesy przepływu kadry w systemie będą się też wiązać z dalszą koncentracją zasobów i talentów. Zakładamy, że Polski nie stać na utrzymywanie na stanowiskach naukowo-dydaktycznych w uczelniach badawczych i badawczo-dydaktycznych osób, które jedynie pozorują pracę naukową, lub które nie odnoszą w niej sukcesów. W związku z tym postulujemy przekazanie uczelniom możliwości prowadzenia wzmocnionych ocen okresowych pracowników, indywidualnego ustalania pensum dydaktycznego, wyłaniania kadry wyłącznie badawczej i kadry wyłącznie dydaktycznej oraz możliwości kształtowania poziomu wynagrodzeń na poziomie uczelni.

Chcemy silnie zróżnicować uczelnie – oddzielić przeciętność naukową od naukowej doskonałości na poziomie instytucji i jednostek organizacyjnych w systemie – czego nie da się osiągnąć poprzez samo działanie algorytmu rozdzielającego dotację podstawową: dlatego wzmocniamy w mechanizmach finansowania rolę indywidualnych funduszy konkurencyjnych (NCN, FNP, ERC, Horyzont 2020), wprowadzamy skorelowane z nimi ministerialne fundusze celowe (mechanizm programu MZM w wybranych ośrodkach) oraz mechanizmy instytucjonalne w ramach wspierania wieloletnich wybitnych osiągnięć naukowych (NPDN).

Proponujemy, aby nie wydzielać uczelni badawczych w oparciu o algorytm ani o analizę *status quo* – aktualnych osiągnięć naukowych

i aktywności grantowej, czyli analizę alokacji konkurencyjnych środków na badania dzisiaj. Te wydziały w systemie, dobrze znane ze statystyk konkursów NCN, będą stopniowo stawały się coraz większe i coraz bardziej zasobne w fundusze na badania i talenty naukowe w oparciu o nowe mechanizmy finansowe. Tym samym, wraz z uruchomionymi nowymi mechanizmami, bardziej zasobne będą stawały się również całe uczelnie. (W latach 2013-2014 spośród 963 jednostek naukowych, które znajdują się w wykazie KEJN, tylko 813 złożyło przynajmniej jeden wniosek do NCN, a finansowanie NCN pozyskało 533 spośród nich).

Jednak mechanizmy zmian mogą opierać się na konkurencyjnych formach finansowania pod warunkiem, że zwiększy się jego dostępność (zob. ramka 8 w rozdz. 4. Finanse i mienie jednostek w systemie szkolnictwa wyższego): stąd kluczowa rola NCN i jego dwukrotnie zwiększonego budżetu oraz towarzyszących funduszy ministerialnych na programy NPDN i MZM. Uważamy, że budżet NCN jest nieproporcjonalnie mały w stosunku do budżetu NCBR, a dostęp do funduszy na badania podstawowe – w porównaniu z dostępem do funduszy na badania aplikacyjne przez przedsiębiorstwa – jest niewystarczający. Mechanizmy konkurencji są osłabiane przez zbyt niskie średnie wskaźniki sukcesu w poszczególnych konkursach i obszarach nauki oraz zbyt niską średnią wysokość grantów badawczych.

Uczelnia badawcza, a w jeszcze większym stopniu flagowa, to miejsce w którym koncentrują się krajowe i zagraniczne środki na badania, powstają najbardziej prestiżowe publikacje, w którym funkcjonuje szeroko rozbudowana współpraca międzynarodowa w badaniach naukowych i skupiająca najlepsze młode talenty naukowe ściągane przez programy doktorskie i poddoktorskie. Rośnie w niej udział polskiej kadry umiędzynarodowionej oraz kadry sprowadzanej z zagranicy w ramach wymiany, grantów i stypendiów (rola Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej – NAWA).

Uczelnia badawcza będzie miała specyficzną strukturę przychodów (ponadprzeciętny odsetek przychodów z badań naukowych oraz ich ponadprzeciętna wysokość) **oraz specyficzną strukturę produkcji naukowej** (ponadprzeciętny odsetek międzynarodowych, prestiżowych publikacji oraz ich ponadprzeciętna liczba). W całym świecie istnieje silna korelacja dużych

nakładów na badania i dużej, rozpoznawalnej międzynarodowo produkcji naukowej w uczelniach badawczych: uczelnie te koncentrują środki, talenty i są najczęściej zarządzane w nowatorski sposób, z poszanowaniem zasady autonomii akademickiej.

Chociaż wydawałoby się, że uczelnie badawcze (a zwłaszcza flagowe) mogłyby kształcić radykalnie mniej studentów i stawać się mniejszymi instytucjami elitarnymi, to w takich miejscach, jak Uniwersytet Warszawski czy Uniwersytet Jagielloński w kategorii uniwersytetów (oraz Akademia Górniczo-Hutnicza czy Politechnika Warszawska w kategorii politechnik) – z powodu chociażby tradycyjnej elitotwórczej roli – nie może być mniej studentów niż odpowiednio np. 30-40 tys. (i 20-25 tys.). Skoro jednak w uczelniach badawczych będzie nadal stosunkowo wielu studentów, potrzeba będzie więcej nowej kadry, która zajmowałaby się badaniami lub prowadziła zajęcia. Małe instytucje o dużym prestiżu (Harvard, Stanford, Yale, Princeton, Cambridge, Oxford itd.) niemal zawsze dysponują potężnym kapitałem żelaznym pochodzącym od prywatnych darczyńców, na co w Polsce dzisiaj liczyć nie można.

Argument na rzecz proponowanych założeń jest również taki, iż **instytucje bardziej badawcze będą z czasem zatrudniały setki nowych, młodych zdolnych ludzi.** Koncentracja na badaniach będzie odsuwała część kadry od kształcenia na poziomie licencjackim i magisterskim; ponadto **część kadry, zwłaszcza kadry systematycznie nieproduktywnej, nie odnajdzie się w nowym otoczeniu instytucjonalnym i w ciągu kilku lat zmieni uczelnię lub zawód.** Pojawi się również potrzeba wynikająca z niskiego przelicznika liczby kadry do liczby studentów (np. 1 : 11-13), przy utrzymującej się stosunkowo wysokiej liczbie studentów. Krótko mówiąc, **proponowane założenia otwierają najlepsze uczelnie badawcze – a zwłaszcza uczelnie flagowe – na nową kadrę, zwłaszcza mobilną młodą kadrę z doktoratami.**

Uważamy, że koncentracja zasobów ma w Polsce głębokie uzasadnienie, zwłaszcza po długim okresie ich dekoncentracji w skali kraju. Po kilku latach dodatkowego dofinansowywania celowego (mechanizmy programu MZM) w pewnych miejscach środki będą duże, a w innych miejscach nie będzie ich (niemal) wcale. Podobne mechanizmy dotkną naukowców poszukujących możliwości prowadzenia kosztownych badań. Pierwsze miejsca to będą właśnie uczelnie badawcze.

W sposób ewolucyjny, a nie zadekretowany czy zadeklarowany, w oparciu o zobiektywizowane mierniki badawcze (aktywność publikacyjna i skorelowana z nią aktywność grantowa), dojdzie do silnego zróżnicowania w systemie. Dodatkowe fundusze nie popłyną za same publikacje, ale za konkurencyjnie zdobywane środki na badania (program MZM) i konkurencyjne projekty przełomowych badań w skali uczelni (program NPDN). Jednak fundusze będą systematycznie podwajane dopiero od pewnego progu kwotowego i tylko w wybranych miejscach w systemie (jednostkach o dzisiejszej kategorii co najmniej A). Wszystkie instytucje i wszyscy naukowcy z góry będą znać nowe reguły gry akademickiej i dysponować czasem na zastosowanie ich w praktyce. W ten sposób przyspieszymy procesy różnicowania uczelni (uczelnie najlepsze naukowo – uczelnie pozostałe) oraz wykształcimy sieć uczelni badawczych i flagowych.

Wzmocnienie uczelni nie tylko oznacza odejście od aktualnych form finansowania, ale również wprowadzenie dodatkowego finansowania uczelni w formie dużych dotacji bez konieczności szczegółowego definiowania (i kontroli) sposobów ich wydatkowania. Pozwoli to uczelniom realnie korzystać z posiadanej autonomii.

Istotną zmianą wzmacniającą stabilność funkcjonowania i realizacji celów statutowych przez uczelnie będzie odejście od corocznego przydzielania (w formie decyzji administracyjnych), środków zarówno na dydaktykę (dotacji stacjonarnej), jak i badania (dotacja na badania statutowe). W przypadku obu źródeł finansowania środki byłyby przydzielane uczelniom na podstawie umowy zawartej pomiędzy MNiSW a uczelnią, na okres 4 lat (z przewidzianym wskaźnikiem waloryzacji).

G. ROLA ORGANÓW PRZEDSTAWICIELSKICH ŚRODOWISKA AKADEMICKIEGO W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

W obecnej ustawie PSW funkcjonują następujące organy przedstawicielskie środowiska akademickiego: Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP), Konferencja Rektorów Zawodowych Szkół Polskich

(KRZSP), Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego (RGNSW) oraz Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej (PSRP). Ponadto funkcjonuje niezapisana w ustawie Krajowa Rada Doktorantów (KRD).

W Rozdziale 7 (art. 54 i art. 55) ustawa PSW określa zasady funkcjonowania oraz cele KRASP oraz KRZSP, jednak binarny formalny podział na uczelnie akademickie i zawodowe wyczerpał się. System szkolnictwa wyższego ulega daleko idącemu zróżnicowaniu, a poszczególne typy uczelni różnią się od siebie coraz bardziej celami i profilem działalności. Naturalne będzie zatem zwiększenie roli oddolnie powstałych konferencji rektorskich, takich jak Konferencja Rektorów Uniwersytetów Polskich (KRUP), Konferencja Rektorów Uczelni Niepaństwowych (KRUN), Konferencja Rektorów Uczelni Technicznych (KRUT) czy Konferencja Rektorów Uczelni Artystycznych (KRUA), które są znacznie lepszymi adwokatami interesów tworzonych przez siebie uczelni.

Nowy model ustroju uczelni zakłada, że część rektorów będzie wybierana w konkursach, a to oznacza, że nie będą oni już reprezentantami środowiska naukowego tylko osobami w pełni zaangażowanymi w działalność zarządczą. W tym kontekście osłabieniu ulega rola KRASP jako organu przedstawicielskiego środowiska akademickiego.

Ustawa nie powinna jednak enumeratywnie wymieniać żadnej z konferencji rektorów, zamykając tym samym drogi innym uczelniom do oddolnego tworzenia konferencji rektorskich, gdyby jakieś uczelnie nie odnalazły własnej reprezentacji w dotychczas istniejących organizacjach (np. uczelnie niepublicznych, które nie mają swojej reprezentacji w obecnym stanie prawnym).

Środowiskowa rola konferencji rektorów jest ważna, aczkolwiek umiejscowienie ich w ustawie nie jest konieczne, bowiem demokratycznie wybieranym reprezentantem środowiska akademickiego jest Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego (RGNSW), która ma swoje umocowanie ustawowe.

Konieczne jest pozostawienie **PSRP** jako organu wyrażającego opinię i przedstawiającego wnioski w sprawach związanych z ogółem studentów, w tym do opiniowania aktów normatywnych dotyczących studentów. Jeżeli PSRP ma być organizacją reprezentującą środowisko studentów, to powinno posiadać silniejszą legitymizację demokratyczną. **Proponuje się, aby człon-**

kowie PSRP byli wybierani w bezpośrednich wyborach prowadzonych w instytucjach szkolnictwa wyższego (lub ich jednostkach organizacyjnych) z uwzględnieniem ich wielkości. Jednocześnie propozycja zakłada, że PRSP będzie ciałem o tak silnej legitymizacji w środowisku studenckim, że nie istnieje potrzeba, aby studenci byli dodatkowo reprezentowani w RGNSW.

Krajowa Reprezentacja Doktorantów pozostawałaby w obecnej formule (nie wymieniona w ustawie z nazwy) jako reprezentacja środowiska doktorantów na poziomie systemowym.

RGNSW pozostaje głównym wybieralnym organem przedstawicielskim szkolnictwa wyższego. Jej skład nie ulega zamianie (poza wyłączeniem studentów, którzy uzyskują silniejszą legitymizację do działania pod egidą PSRP), ale **reformy wymaga sposób wyboru członków RGNSW**, który w obecnej formie ma charakter pośredni, a przez to jest niewystarczająco transparentny. Rozwój technologii pozwala na to, aby wybory przeprowadzać elektronicznie w sposób bezpośredni, co z pewnością podniosłoby znaczenie RGNSW i jej legitymizację środowiskową.

H. ZADANIA JEDNOSTEK W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

System szkolnictwa wyższego będzie zmierzał do wewnętrznego różnicowania. Obecna ustawa wprowadza następujący podział szkół wyższych (a) uniwersytety, (b) uniwersytety techniczne, (c) uniwersytety przymiotnikowe, (d) politechniki, (e) akademie oraz (f) uczelnie zawodowe.

W wymiarze funkcjonalnym podział ten ma charakter fasadowy, bowiem niemal każda jednostka w systemie szkolnictwa wyższego stara się realizować wszystkie zadania niezależnie od posiadanego potencjału. W rezultacie np. uniwersytety zajmują się kształceniem na skalę masową, a uczelnie zawodowe starają się imitować działalność badawczą, co jednak zapewnia im elementarne finansowanie z publicznych pieniędzy w ramach dotacji na badania statutowe.

Powyższy podział opiera się na charakterze uczelni mierzonym liczbą uprawnień do nadawania stopni naukowych, oddzielając uczelnie

akademickie od zawodowych, a wśród tych pierwszych wyróżniając szerokoprofilowe od wąskoprofilowych. Po 11 latach od wprowadzenia tej taksonomii w PSW ma ona charakter fasadowy, bowiem według danych MNiSW np. Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie czy Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy mogłyby obecnie utracić status uniwersytetów, a kłopoty z zachowaniem nazwy miałyby również kilka uniwersytetów „przymiotnikowych” oraz akademii.

Z tego powodu PSW jest obiektem ciągłej nowelizacji, a termin wypełnienia kryterium ustawowego (liczba posiadanych uprawnień) jest systematycznie odkładany w czasie. Co więcej, w sferze anglojęzycznej panuje chaos i ustawowy podział jest niemal całkowicie nieobecny, co powoduje liczne konfuzje semantyczne.

W tym kontekście konieczny jest nowy podział szkół wyższych o charakterze merytorycznym (a nie wyłącznie semantycznym), którego podstawą będzie profil uczelni, jednocześnie określający zadania realizowane przez poszczególne typy jednostek w systemie szkolnictwa wyższego (uczelnie), ale też formę egzekwowania tych zadań. Zakłada to podział uczelni według trzech następujących kategorii:

1. Uczelnie o profilu badawczym – priorytetowym zadaniem uczelni badawczych będzie prowadzenie badań naukowych na najwyższym poziomie, co jednocześnie stanie się podstawą obliczania wysokości przekazywanych publicznych środków finansowych. Drugim w kolejności zadaniem będzie kształcenie studentów, zwłaszcza na poziomie studiów doktoranckich oraz magisterskich. Trzecim zadaniem uczelni badawczych będzie transfer wiedzy oraz innowacji do gospodarki, jak również ścisły kontakt z otoczeniem społecznym (czyli tak zwana trzecia misja). Uczelnie flagowe – jako podzbiór uczelni badawczych – będą koncentrować się przede wszystkim na badaniach na poziomie światowym.

2. Uczelnie o profilu badawczo-dydaktycznym – mają dwa równoważne zadania: badawcze oraz dydaktyczne, które równorzędnie wpływają na wysokość przyznawanych dotacji. Ponadto, zadaniem uczelni badawczo-dydaktycznych jest zaangażowanie w rozwój regionu, zarówno gospodarczy, jak i społeczny. Uczelnie tego typu pozostają w bliskim kontakcie z regionalnymi partnerami przemysłowymi, odpowiadając na ich potrzeby z zakresu inno-

Ramka 2. Proces wyłaniania uczelni badawczych, badawczo-dydaktycznych i dydaktycznych

Proces przypisywania uczelni do trzech profili zostanie oparty na analizie ich dotychczasowej aktywności w obszarze badań naukowych i powiązany będzie z wyborem dokonywanym przez samą uczelnię po spełnieniu określonych kryteriów brzegowych. Wybór profilu nie spowoduje konieczności zmiany nazwy, ale będzie oznaczać przypisanie uczelniom odpowiedniego modelu ustrojowego i związanego z tym mechanizmu finansowania (docelowo właściwego dla danego profilu uczelni algorytmu).

Docelowo system szkolnictwa wyższego składałby się z uczelni o różnych profilach: (a) badawczym, (b) badawczo-dydaktycznym, (c) dydaktycznym. Ustalenie warunków brzegowych dla poszczególnych profili uczelni powinno opierać się głównie na wynikach kompleksowej oceny jednostek naukowych przeprowadzonej przez KEJN w 2017 r. (za okres 2013-2016). Drugim kryterium różnicującym powinna być skuteczność w pozyskiwaniu grantów w ogólnopolskich (lub międzynarodowych) procedurach konkursowych organizowanych m.in. przez NCN, NCBiR oraz FNP, Horyzont 2020, ERC. Przypisania do określonego profilu dokona MNiSW na wniosek uczelni, gdy spełni ona wyznaczone warunki brzegowe.

O status **uczelni badawczej** będą mogły ubiegać się jedynie uczelnie szerokoprofilowe, w których przynajmniej 2/3 jednostek uzyskało kategorię naukową A (lub A+), a żadna z nich nie uzyskała kategorii C. Ponadto uczelnie te będą musiały należeć do grupy krajowych liderów w pozyskiwaniu zewnętrznych ogólnopolskich i międzynarodowych środków finansowych na naukę.

O status **uczelni badawczo-dydaktycznej** będą mogły ubiegać się te uczelnie, których przynajmniej dwie jednostki uzyskały kategorię A (lub A+). Ponadto, ubiegające się o ten status uczelnie muszą regularnie pozyskiwać granty badawcze przyznawane w trybie konkursowym.

Uczelnie dydaktyczne to takie, które mają mniej niż dwie jednostki z kategorią A (lub A+) i w marginalnym stopniu pozyskują granty badawcze przyznawane w trybie konkursowym.

wacji, jak również kształcą wysokiej klasy specjalistów na regionalny rynek pracy i reagują na potrzeby lokalnych społeczności. Z tego powodu uważamy, że należałoby udrożnić ścieżki dla istotniejszego dodatkowego regionalnego finansowania tego rodzaju uczelni.

3. Uczelnie o profilu dydaktycznym – ich głównym zadaniem jest kształcenie studentów, ze szczególnym uwzględnieniem kierunków o profilu zawodowym, biorących pod uwagę potrzeby regionalnego rynku pracy. Istotą funkcjonowania uczelni dydaktycznych jest tworzenie kapitału intelektualnego dla lokalnej gospodarki i wspieranie jej rozwoju. Są one niezwykle istotnym elementem powstającego zróżnicowanego systemu – inne wymagania stawiane kadrze akademickiej (absolutny priorytet pracy dydaktycznej) łączą się zarazem z osobną ścieżką kariery zawodowej, która nie wymaga zdobywania habilitacji i docenia finansowo i prestiżowo kształcenie studentów.

I. ZASADY I TRYB TWORZENIA, PRZEKSZTAŁCANIA I LIKWIDOWANIA JEDNOSTEK W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO I INNYCH PODMIOTÓW

Istota problemu sprowadza się do stworzenia mechanizmów pozwalających na reglamentację zmian organizacyjnych w systemie szkolnictwa wyższego rozumianego jako zbiór podmiotów go tworzących, a w szczególności uczelni i ich związków. Procesy te muszą być transparentne i przewidywalne, a co najważniejsze oparte na zobiektywizowanych kryteriach, których wystąpienie będzie skutkowało podjęciem określonej czynności. Istotne jest również określenie katalogu dopuszczalnych czynności, a więc *de facto* ograniczenie rodzajów zmian organizacyjnych zgodnie ze strategią rozwoju szkolnictwa wyższego w okresie obowiązywania wprowadzonej regulacji.

Reglamentacja czynności występujących na kolejnych etapach funkcjonowania uczelni (utworzenie, przekształcenia, likwidacja) powinna uwzględniać typy uczelni, które funkcjonują w systemie i prowadzić do ich wewnętrznego ujednoczenia zgodnie z przyjętymi założeniami.

Ważną kwestią mieszczącą się w zakresie omawianej problematyki jest także nazewnictwo uczelni, które stanowi ich pierwszy element identyfikacyjny, będący w uporządkowanym systemie nośnikiem zdecydowanie większej liczby informacji o uczelni niż jej formalna nazwa. Obecnie obowiązujące PSW reguluje w rozdziale 2 działu I ustawy zasady i tryb tworzenia, łączenia, zmiany nazwy i likwidacji uczelni (art. 18 i nast.). W tej samej części ustawy uregulowano zasady tworzenia i funkcjonowania związków uczelni (art. 28 i nast.), centrów naukowych (art. 31), jednostek międzyuczelnianych i jednostek wspólnych (art. 31a). Przepisy te stanowią realizację konstytucyjnego prawa zakładania szkół wyższych.

Pomijając kwestie związane z jednostkami będącymi wynikiem współpracy między uczelniami, należy podkreślić, że **przepisy odnoszące się do przekształceń organizacyjnych dotyczących uczelni mają charakter kazuistyczny i charakteryzują się licznymi wyjątkami, co powoduje brak przejrzystości tych rozwiązań.** Przyczyną takiej sytuacji są różne okoliczności, jednak wydaje się, że podstawowe znaczenie ma tutaj przyjęcie w ramach obowiązującej ustawy zbyt wielu klasyfikacji uczelni i próby przypisania im istotnego znaczenia, m.in. w sferze przekształceń organizacyjnych.

Istotne z tego punktu widzenia są takie rodzaje uczelni, jak publiczne i niepubliczne, akademickie i zawodowe, uczelnie wojskowe, służb państwowych, artystyczne, medyczne, morskie i pozostałe. Skoro obowiązujące przepisy dają podstawę do tworzenia, łączenia i likwidacji uczelni oraz do zmiany ich nazw, należy przyjąć, że wyliczenie przewidzianych prawem procesów ma charakter enumeratywny. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, iż PSW nie zawiera podstawy do podziału uczelni, co z uwzględnieniem zasady działania podmiotów publicznych na podstawie przepisów prawa oznacza zakaz dzielenia szkół wyższych. Przy czym jest to świadome działanie, wynikające ze strategii polskiego szkolnictwa wyższego, wprowadzające odmienne regulacje w stosunku do poprzednio obowiązującej ustawy. A mianowicie ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. nr 65, poz. 385 ze zm.) stanowiła obok występujących współcześnie form również możliwość przekształcenia uczelni. Forma ta obecnie nie jest dopuszczalna i jak się wydaje w związku z tendencją do konsolidacji uczelni jest to w pełni zamierzone działanie.

Obecnie w przypadku wszystkich zmian strukturalnych w jednostkach systemu szkolnictwa wyższego, z oczywistym wyjątkiem tworzenia uczelni, następują one po zasięgnięciu opinii senatu lub senatów uczelni, których te zmiany dotyczą. Przepisy określają niezbędne elementy aktów erekcyjnych jednak nie są już tak precyzyjne w przypadku łączenia czy likwidacji, co powoduje liczne problemy związane z przekształceniami już funkcjonujących podmiotów. Obszerna regulacja, uszczegóławiana w aktach wykonawczych, jest dedykowana szkołom niepublicznym, które są tworzone obecnie na podstawie pozwolenia właściwego ministra. Oczywiście przepisy stanowią także podstawę do obligatoryjnego lub fakultatywnego cofnięcia uzyskanego pozwolenia.

Istotne znaczenie w obowiązujących regulacjach prawnych przypisuje się nazewnictwu uczelni, które ma stanowić swoiste kryterium ich podziału. Używanie między innymi takich nazw, jak „uniwersytet”, „uniwersytet techniczny”, „politechnika” czy „akademia” jest wynikiem próby kategoryzowania uczelni w oparciu o kryterium posiadania uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora w powiązaniu z dyscyplinami, w zakresie których występuje uprawnienie.

Pomysł gradacji uczelni i możliwość posługiwania się określonymi nazwami nie sprawdził się, bowiem po upływie najpierw pięcio-, a następnie jedenastoletniego okresu przejściowego przewidzianego na „dostosowanie się” uczelni do posiadanych nazw (uzyskanie określonej liczby uprawnień) **nie zdecydowano się na wyciągnięcie konsekwencji prawnych z obowiązującej regulacji i przedłużono moment wejścia jej w życie o następnych kilka lat.**

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Ujednoczenie zasad, trybu i form tworzenia, przekształcania (łączenia, dzielenia) i likwidacji uczelni, a także zmiany ich nazw; przy czym forma działania powinna być uzależniona od rodzaju uczelni – publiczne (ustawa lub rozporządzenie), niepubliczne (milcząca zgoda ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego), jednak jednolita dla wszystkich czynności – tworzenie, łączenie, podział i likwidacja oraz zmiana nazwy.

2. Przywrócenie możliwości przekształcania uczelni poprzez ich podział jako jeden z przejawów ich autonomii.

3. Zapewnienie stanowczego wpływu na przekształcenia organizacyjne zainteresowanych podmiotów poprzez jednoznaczne wskazanie podmiotów uprawnionych do wystąpienia z inicjatywą oraz obligatoryjne opinie podmiotów, których będą dotyczyły przekształcenia; podniesienia znaczenia wymaga stanowisko środowiska (pracownicy i studenci), a także jego otoczenia (Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Polska Komisja Akredytacyjna, konferencje rektorów i inne) wyrażanego w obligatoryjnych opiniach, konsultacjach i referendach.

4. Enumeratywne wyliczenie elementów będących częścią właściwego aktu prawnego, mocą którego następuje utworzenie, przekształcenie lub likwidacja uczelni, rozstrzygających najważniejsze kwestie, jak: nazwa, siedziba, statut i inne niezbędne regulacje prawne, organy, pracownicy, studenci, majątek itd.

5. Ograniczenie bądź całkowita rezygnacja z upoważnienia do uznania administracyjnego w sprawach odmowy wydania i cofania pozwoleń na tworzenie uczelni niepublicznych oraz likwidacji uczelni publicznych.

6. Rezygnacja z rozbudowanej regulacji poświęconej nazwom uczelni, które powinny być przejawem ich autonomii, zwłaszcza w kontekście zmiany podstawowej typologii uczelni na badawcze, badawczo-dydaktyczne i dydaktyczne oraz zmiany w zakresie przyznawania uprawnień do nadawania stopni naukowych.

7. Zastosowanie omawianych rozwiązań dotyczących uczelni odpowiednio do podmiotów będących organizacyjnym przejawem ich wzajemnej współpracy.

J. RELACJE JEDNOSTEK W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO Z OTOCZENIEM SPOŁECZNO-GOSPODARCZYM

Polskie uczelnie nie są dziś istotnym elementem ekosystemu innowacji i przedsiębiorczości. Uczelnie publiczne można postrzegać zwłaszcza

jako samorządne korporacje zawodowe – nadal często zamknięte na świat zewnętrzny. Polscy naukowcy i studenci są słabo zintegrowani z wiodącymi społecznościami nauki w świecie z tych samych powodów, dla których uczelnie są słabo zintegrowane ze swym otoczeniem lokalnym i gospodarczym: prawne i wewnętrzne przeregulowanie uczelni, finansowanie dotacyjne tam, gdzie powinny działać zasady konkurencji, ustroj i samorządność uczelni oraz brak efektywnego ładu zarządczego.

Obraz polskich uczelni w kontekście funkcjonowania w otoczeniu społeczno-gospodarczym można przedstawić w następujący, uproszczony sposób: rektor *de facto* nie może skutecznie zarządzać uczelnią, co w praktyce uniemożliwia szersze otwarcie uczelni na gospodarkę, a zwłaszcza na prywatne firmy. Uczelnie w swoim ładzie zarządczym są zamknięte na praktyków spoza akademii. System ewaluacji instytucjonalnej i jednostkowej zniechęca środowisko naukowe do działań wykraczających poza obowiązki naukowe, dydaktyczne i administracyjne. Trzecia misja uczelni – relacje z otoczeniem społeczno-gospodarczym, w tym komercjalizacja wyników badań naukowych – pozostaje niedoceniana w uczelnianych procedurach awansowych i w staraniach o stopnie naukowe i tytuł naukowy. Sztywne pensum dydaktyczne generuje wysokie obciążenia dydaktyczne i blokuje dostęp do nauczania praktykom spoza uczelni. Najnowsze raporty Narodowego Banku Polskiego (NBP), Najwyższej Izby Kontroli (NIK), Price Waterhouse Coopers (PWC) i FNP/FTP (zob. bibliografia) wskazują powody niskiego poziomu komercjalizacji wyników badań naukowych i współpracy uczelni z gospodarką: brak otwartej komunikacji i kontaktów osobistych naukowców i reprezentantów sektora gospodarczego (przedsiębiorstwa nie postrzegają szkół wyższych jako źródeł informacji o innowacjach); współpraca z gospodarką nie ma wpływu na rozwój zawodowy i awans instytucjonalny naukowców; uczelnie nie dysponują bodźcami wspierającymi prowadzenie wspólnych projektów badawczych z gospodarką; brak jasnych zasad dotyczących rozliczania kosztów i dochodów z komercjalizacji oraz korzystania przez sektor gospodarczy z aparatury badawczej w instytucjach naukowych. Ponadto z powodu stosunkowo łatwego dostępu do miękkich źródeł finansowania (np. projektów w ramach funduszy strukturalnych UE) naukowcy i Centra Transferu Technologii nie muszą koncentrować się na zamówieniach

Ramka 3. Międzynarodowe rankingi innowacyjności pokazują niską pozycję Polski

W rankingu **European Innovation Scoreboard 2016** zajmujemy 23. miejsce na 28 krajów. Polska w tym rankingu wypada najslabiej w kryteriach: przedsiębiorczości i innowacyjności przedsiębiorstw, w kategorii otwartego, efektywnego i atrakcyjnego systemu badań, co wskazuje na problem z uczelniami i ich otoczeniem regulacyjnym. Mocnymi stronami Polski są: młodzież z wykształceniem średnim, udział osób z wyższym wykształceniem czy też wydatki na inne innowacje niż sektor badawczo-rozwojowy. Główne słabości Polski to: niskie przychody z licencji i patentów z zagranicy, brak międzynarodowych wspólnych publikacji, niski poziom prac badawczo-rozwojowych powstających we współpracy z przemysłem, mała liczba zagranicznych doktorantów czy niska jakość innowacji produktowej, organizacyjnej i procesowej w firmach. W rankingu **World Economic Forum Global Competitiveness Index 2016** na 138 krajów Polska zajmuje 43. miejsce, w subrankingu innowacji 72. miejsce oraz 34. miejsce w subrankingu edukacja wyższa i szkolenie. Regulacje (117. miejsce), rozstrzyganie sporów (118. miejsce) i współpraca z instytucjami państwowymi (110. miejsce) stanowią główne problemy. Jakość systemu edukacji wyższej (79. miejsce) i jakość uczelni biznesowych (84. miejsce) obrazuje słabość polskich uczelni. W Polsce słabo wypada przygotowanie technologiczne, np. inwestycji w transfer technologii do biznesu (68. miejsce) oraz absorpcja technologii w biznesie (101. miejsce). W raporcie **World Economic Forum Entrepreneurial Ecosystems Around the Globe and Company Growth Dynamics 2013** dwa z ośmiu głównych filarów ekosystemu przedsiębiorczości to „otoczenie prawno-regulacyjne” oraz „uczelnie jako katalizatory edukacji i innowacji” (wiodące uniwersytety muszą spełniać istotną rolę w rozwoju kultury przedsiębiorczości, w rozwoju pomysłów pod budowę nowych przedsiębiorstw oraz jako miejsca kształtowania kapitału ludzkiego dla rozwoju nowo powstających firm). Polska kwalifikuje się do najsłabszej grupy państw pod względem przygotowania swojego ekosystemu przedsiębiorczości: najniższe noty zbieramy za te dwa wyżej wymienione filary. Natomiast w **Global Innovation Index 2015** (INSEAD, Cornell University, WIPO) Polska zajmuje 46. miejsce na 141 krajów.

pochodzących z przemysłu i biznesu oraz od potencjalnych inwestorów. Projekty w większym stopniu pokrywają koszty administracyjne, a tylko w części finansują badania naukowe, co zniechęca uczelnie do współpracy z biznesem. Kwestie wyceny efektów komercjalizacji wyników badań naukowych są przedmiotem niezgody w relacjach inwestor – uczelnia z uwagi na urzędową dbałość uczelni o bezpieczeństwo procedur i zabezpieczenia formalne oraz z uwagi na abstrakcyjne wyceny własności intelektualnej przez uczelnie.

Na najbardziej ogólnym poziomie – polski świat styku akademii – gospodarka (z obecnością trzeciego najważniejszego gracza: państwa) nie różni się jednak radykalnie od świata Europy Zachodniej. W Polsce skala współpracy jest nieporównywalnie mniejsza, ale w ostatnich latach wyraźnie rośnie, natomiast polskie problemy są dobrze znane również w świecie zachodnim. Dlatego – postulujemy – tam warto szukać dobrych rozwiązań.

Bariery współpracy gospodarki z nauką (i nauki z gospodarką) są strukturalnie w całej Europie podobne. Wyniki badań wskazują, że największą rolę w ich zmniejszaniu odgrywa państwo przez finansowanie takiej współpracy, uwalnianie jej ze ścisłych biurokratycznych procedur i promowanie rozwoju instytucji pośredniczących: od uczelnianych cen-

Ramka 4. Skomplikowane procedury wewnętrzne (komercjalizacja)

Uczelnie zniechęcają firmy do prób komercjalizacji przez złożoność wewnętrznych procedur i reguł, które generują niepewność i wymagają długiego czasu realizacji. Komercjalizacja nie przynosi naukowcom motywujących do wysiłku korzyści materialnych z rozwiązań wypracowanych, opatentowanych lub wdrożonych: droga do uzyskania korzyści z komercjalizacji to długi tor przeszkód. Wypycha to uczelniane procesy komercjalizacji w szarą strefę. Cytując naukowca z najnowszych badań komercjalizacji: „muszę się dogadać z przedsiębiorcą, potem muszę dogadać się z prawnikami [uczelni] i [uczelnia] łaskawie musi wyrazić zgodę, czyli muszę najpierw walczyć z przedsiębiorcą, potem z [uczelnianą] biurokracją, żeby ta łaskawie wyraziła zgodę, a na koniec [uczelnia] weźmie większość pieniędzy [...] każdy się drapie: nie, to ja panu to prywatnie zrobię” (Urmański 2016).

trów transferu technologii i parków technologicznych, po krajowe rady ds. badań stosowanych i ich strumienie finansowania.

W Europie Zachodniej od trzydziestu lat promuje się stopniową redefinicję kultur, norm i wartości akademickich w stronę akceptowania coraz ściślejszych związków między instytucjami szkolnictwa wyższego a ich otoczeniem gospodarczym, czego drobnym, a niezwykle ważnym elementem jest dbałość o komercjalizację wyników badań powstających na uczelniach. We współpracy nauka – biznes zderzają się ze sobą odmienne kultury instytucjonalne, organizacje o odmiennych wartościach dominujących, procedurach postępowania i indywidualnych zachowaniach. Czas w obu obszarach płynie inaczej, z innych źródeł pochodzi też prestiż, inną rolę odgrywają pieniądze.

Dlatego trzecim graczem w obszarze komercjalizacji badań – a szerzej: w relacjach akademii – gospodarka – jest, zwłaszcza w Europie, państwo, które przez rozsądną legislację, znaczące i przemyślane zamówienia i sponsorowanie projektów badawczo-rozwojowych oraz promowanie dobrych uczelnianych rozwiązań instytucjonalnych, a także finansowanie struktur wsparcia stoi za sukcesem lepszych relacji między tymi dwoma sektorami. Silne związki świata nauki i świata gospodarki niemal zawsze wymagają silnych interwencji państwowych, ponieważ logika funkcjonowania obu światów w dzisiejszej postaci – w całej Europie – jest od siebie zbyt odległa. Właśnie ten trzeci gracz ma w przyszłości największą rolę do odegrania w dążeniu do osiągnięcia wyższego poziomu komercjalizacji i przejścia do etapu jej lepszego zinstytucjonalizowania na uczelniach.

Przepaść między światem akademii i światem biznesu jest naturalna, trwała i niezbędna – większe sukcesy w procesach komercjalizacyjnych i bardziej rozbudowane relacje naukowców z inwestorami będą zawsze wymagały pośrednio i bezpośrednio większego zaangażowania państwa poprzez zmiany struktur zachęt finansowych i prestiżowych (na poziomie naukowców i na poziomie uczelni) czy silne wsparcie trzeciej misji uczelni, obok kształcenia i badania, zwłaszcza w uczelniach badawczo-dydaktycznych i dydaktycznych, które najbardziej skutecznie oddziałują na swoje regiony. To w tych typach uczelni – a zwłaszcza w sektorze politechnicznym – muszą istnieć silne zachęty do współpracy i zdobywania dodatkowych środków z gospodarki (np.

rozszerzenie programu „Milion za milion” o zafakturowane wpływy z gospodarki – środki na sfinansowanie tej części Programu powinny pochodzić Ministerstwa Rozwoju).

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

Zwiększenie autonomii rektora (oraz zarządu uczelni) w zarządzaniu relacjami uczelni z biznesem:

1. Skupienie władzy w obszarze relacji z gospodarką w zarządzie uczelni i ograniczenie roli senatu (i rad wydziałów) w tym obszarze.

2. Przekazanie rektorowi autonomii w ustalaniu płac i czasu pracy, znosząc przeszkody w zakresie zatrudniania i wynagradzania, dzięki likwidacji roli senatu w tych procesach (art. 84, 99, 90, 130, 131, 133, 151, 155, 160a PSW), co pozwoli na zatrudnianie praktyków pochodzących z sektora gospodarki, usunie obowiązek dydaktyczny z badaczy współpracujących z biznesem, ułatwi zarządzanie oraz otworzy uczelnie na prowadzenie zajęć przez praktyków spoza uczelni (art. 130 PSW).

3. Uproszczenie procesu komercjalizacji m.in. dzięki likwidacji roli senatu w sprawach dotyczących centrów transferu technologii i akademickich inkubatorów przedsiębiorczości – i pozostawienie decyzji w tym zakresie zarządowi uczelni (art. 86, 86a, 86b PSW).

Zwiększenie otwartości uczelni na współpracę z otoczeniem gospodarczym:

4. Umożliwienie odnoszącym sukces praktykom na prowadzenie regularnych zajęć na uczelni.

5. Ograniczenie praktyki zaliczania podatku VAT do kosztów inwestycji pod warunkiem wykluczenia zastosowań komercyjnych umożliwi płatne wykorzystanie infrastruktury badawczej na uczelniach.

6. Rozwój kierunków zamawianych ze zrewidowanej listy w obszarach studiów technicznych i przyrodniczych, niezbędnych dla najbardziej innowacyjnych działów polskiej gospodarki.

7. Wzmocnienie mechanizmów premiujących kadre akademicką za m.in. skuteczne komercjalizację wyników badań w indywidualnych i instytucjonalnych procedurach oceny (awanse, stopnie i tytuły, KEJN).

Komercjalizacja wyników badań naukowych oraz inwestycje firm w kształcenie i działalność badawczo-rozwojową na uczelniach:

8. Zmiana ustawy Prawo zamówień publicznych: należy umożliwić przetargi na nowe technologie w formułach przedkomercyjnych, co zwiększy popyt ze strony firm na usługi badawcze oferowane przez uczelnie.

9. W ramach programu „Bon na innowacje” należy równolegle umożliwić wykorzystanie bonu na bezpośrednie zatrudnienie w firmie pracowników uczelni obok zlecania badań uczelniom – co pomoże w budowie trwałych relacji naukowców z biznesem.

10. Należy wprowadzić jasne zasady rozliczania kosztów i dochodów z komercjalizacji oraz prowadzenia badań i korzystania z infrastruktury badawczej uczelni.

11. Należy stworzyć przejrzysty podział praw do dysponowania własnością intelektualną (w przypadku pozostawania tych praw przy uczelni), co zachęci twórców do szerszego ujawniania komercjalizowanych wyników badań naukowych i do szerszej komercjalizacji. Wymaga to dopracowania reformy prawa własności intelektualnej w oparciu o model tzw. przywileju profesorskiego (uwłaszczenia naukowców).

12. Liberalizacja wynagrodzenia brokerów technologii i uzależnienie ich wynagrodzenia od wartości komercjalizacji lub pozostawienie tej kwestii stronom umowy doprowadzą do urealnienia wartości komercjalizacji, z korzyścią dla właścicieli praw i współpracy z biznesem.

13. Należy umożliwić wnoszenie własności intelektualnej do spółki poprzez trwałe uchylenie opodatkowania aportu własności intelektualnej i przemyślej przez uczelnie.

14. Należy ograniczyć udział środków unijnych w finansowaniu akademickich inkubatorów przedsiębiorczości – aby skupiły się one na świadczeniu usług na zasadach komercyjnych. Podobnie należy ograniczyć centrom transferu technologii możliwość korzystania ze środków unijnych – aby skupiły się

one na komercjalizacji wyników badań naukowych zamiast na szkoleniach. I wreszcie na obecnym etapie rozwoju instytucjonalnego należy radykalnie ograniczyć finansowanie parków technologicznych ze środków publicznych (i postawić na ich rosnącą samodzielność finansową).

K. SYSTEM INFORMATYCZNY SZKOLNICTWA WYŻSZEGO, W TYM STATYSTYKA PUBLICZNA

System informatyczny szkolnictwa wyższego w Polsce nie jest spójny, brak całkowicie zintegrowanego i jednorodnego systemu informatycznego pomiędzy wszystkimi instytucjami zewnętrznymi – a w szczególności GUS i MNiSW. Funkcję taką ma pełnić Zintegrowany Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on, jednak nie wiadomo, jak daleko są posunięte prace zintegrowania systemów informatycznych GUS-u i POL-onu. Brak zintegrowanego systemu informatycznego wymusza na szkołach wyższych raportowanie swojej działalności w wielu miejscach (POL-on, OSF, GUS), a przekazywane informacje są często powielane. Raportowanie działań przez uczelnie zawiera sprawozdawczość finansową, dydaktyczną i naukową.

Brak ujednoczonej publicznie dostępnej bazy danych na temat działalności poszczególnych szkół wyższych; podawane informacje są szcążkowe i najczęściej na dużym poziomie agregacji (np. według typów uczelni). Na poziomie indywidualnych uczelni dane – jeżeli są dostępne – pochodzą z rozproszonych źródeł, dostęp do nich jest ograniczony do wybranych użytkowników np. pracowników administracji publicznej w POL-onie lub według zasad wynikających z ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1764). Mimo że w POL-onie gromadzone są bardzo szczegółowe dane, to nie są one wykorzystywane w sposób optymalny.

Każdy podmiot publicznego szkolnictwa wyższego sporządza co roku sprawozdania: S-10 (sprawozdanie o studiach wyższych), S-11 (sprawozdanie o pomocy materialnej i socjalnej dla studentów i doktorantów), S-12 (sprawozdanie o stypendiach naukowych, studiach podyplomowych doktoranckich, doktoratach oraz zatrudnieniu w szkołach wyższych, instytutach

naukowych i badawczych), F-01/s (sprawozdanie o przychodach, kosztach i wyniku finansowym szkół wyższych) – i przekazuje je obligatoryjnie w wyznaczonym terminie do GUS zgodnie z programem badań statystycznych statystyki publicznej (PBSSP). Kopie sprawozdań są przekazywane do MNiSW.

Wnioskodawcy oraz beneficjenci projektów badawczych MNiSW, NCBR i NCN składają wnioski, a później roczne i końcowe raporty, w tym z wykorzystania przyznanych środków finansowych wraz z rozliczeniem finansowym poniesionych kosztów w systemie **Obsługi Strumieni Finansowania – OSF**, przeznaczonego do rejestrowania i obsługi wniosków o finansowanie nauki. Dane o publikacjach w czasopiśmie naukowych, monografiach naukowych oraz rozdziałach w monografiach autorstwa pracowników danej jednostki naukowej oraz osób niebędących pracownikami tej jednostki, które afiliowały daną publikację do tej jednostki, powinny być przez uczelnie przekazywane do **Polskiej Bibliografii Naukowej** (PBN) (rozporządzenie MNiSW z dnia 29 czerwca 2015 r. w sprawie Systemu Informacji o Nauce – Dz.U. z 2015 r., poz. 944 ze zm.). MNiSW prowadzi system POL-on, który obejmuje dane o działalności badawczo-rozwojowej jednostek naukowych i jej efektach oraz wykaz, o którym mowa w art. 4c Ustawy o zasadach finansowania nauki. W skład Systemu wchodzi 31 modułów wyodrębnionych na podstawie obszarów tematycznych np. moduł administracyjny, moduł pracownicy naukowcy, moduł sprawozdania finansowe itd. Dla publicznych szkół wyższych dla większości modułów wprowadzanie danych oraz ich aktualizacja są obowiązkowe. Brak jednolitego źródła pozyskiwania danych finansowych i statystycznych na temat indywidualnych szkół wyższych. W systemie POL-on, różni użytkownicy mają różny dostęp do poszczególnych modułów, do 21 modułów (z 31) mają dostęp jedynie pracownicy administracji publicznej. GUS nie udostępnia informacji o poszczególnych szkołach (art. 10 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej, t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1068).

System POL-on powstał w celu upowszechniania informacji o efektach finansowania nauki (art. 4c.1 ustawy o zasadach finansowania nauki) oraz miał przyczynić się do lepszego zarządzania uczelniami. Aktualnie POL-on gromadzi bardzo szczegółowe dane dla MNiSW, ale w znikomym stopniu są one wykorzystywane do podejmowania decyzji zarządczych zarówno przez samo MNiSW, jak i poszczególne szkoły wyższe. W wyniku

nowelizacji PSW, która weszła w życie 1 października 2014 r. wprowadzono monitoring losów zawodowych absolwentów uczelni, który działa pod nazwą: Ogólnopolski system **monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów** szkół wyższych. Głównym źródłem przedstawianych w nich informacji są dane administracyjne pochodzące z systemu Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz z systemu POL-on.

Publiczne szkoły wyższe we wszystkich krajach europejskich raportują swoją działalność, raporty te kierowane są najczęściej do instytucji finansujących, ciał o charakterze kontrolnym/oceniającym i/lub urzędów statystycznych. Zakres raportowania oraz sposób wykorzystania danych jest jednak bardzo różny. Na poziomie europejskim prezentowane dane dotyczą całych systemów edukacji (dane zagregowane), ponadto statystyki podawane są przez OECD, European University Association, Eurostat i Eurydice; natomiast brak bazy danych dla poszczególnych uczelni.

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Zmniejszenie wymogów raportowania przez uczelnie swojej działalności tylko do tych niezbędnych oraz zniesienie sprawozdań, które powielają informacje dostępne np. w POL-onie.

2. Powstanie całkowicie zintegrowanego i jednorodnego (spójnego) systemu informatycznego pomiędzy wszystkimi instytucjami zewnętrznymi wobec uczelni, w szczególności GUS i MNiSW.

3. Raportowanie działalności wyłącznie w formie elektronicznej.

4. Raportowanie danych tylko w jednym systemie informatycznym – bezpośrednio zaciąganie danych do innych systemów.

5. Całkowita integracja informatyczna, która przyczyni się do oszczędności związanych z mniejszym wkładem poszczególnych uczelni, oszczędności czasu pracy administracji, a także kadry akademickiej, na którą często przenoszone są obowiązki związane z raportowaniem działalności.

6. Dane statystyczne i finansowe dotyczące poszczególnych uczelni powinny być ogólnodostępne i przekazywane odbiorcom w przyjaznym formacie, np. przez system POL-on (z wyłączeniem danych osobowych).

7. Publiczny dostęp do informacji nt. grantów finansowanych ze środków publicznych powinien być zagwarantowany poprzez „przyjazną” i funkcjonalną bazę danych.

8. Wypełnienie deklaracji MNiSW odnośnie do polityki otwartego dostępu do publikacji naukowych wynikającej z dokumentu pt. *Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce* (dokument przyjęty przez MNiSW 23 października 2015 r.).

9. Publiczny dostęp do danych statystycznych i finansowych poszczególnych uczelni oraz otwarty dostęp do wyników badań naukowych finansowanych ze źródeł publicznych przyczyni się do lepszego zarządzania uczelniami (bezpośrednie porównania uczelni między sobą) oraz rozwoju badań naukowych w obszarze zarządzania uczelniami.

L. PORZĄDEK I BEZPIECZEŃSTWO W JEDNOSTKACH W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

Utrzymanie porządku i bezpieczeństwa na terenie uczelni to ostatni element wchodzący w skład obszaru określanego mianem systemu szkolnictwa wyższego. To marginalizowane często zagadnienie nabiera współcześnie dużego znaczenia i wymaga adekwatnej do skali problemu regulacji. Problematyka ta wymaga spojrzenia z dwóch punktów widzenia. Z jednej strony przepisy o charakterze porządkowym powinny w jak najmniejszym stopniu ingerować w autonomię uczelni i swobodę wyrażania poglądów w ramach dyskusji akademickiej. Z drugiej jednak strony powinny one umożliwiać utrzymanie porządku na terenie uczelni oraz zapewnienie bezpieczeństwa wszystkim obecnym na jej terenie, niezależnie od rodzaju podejmowanej aktywności. Niezbędne jest także precyzyjne określenie relacji z organami administracji publicznej odpowiedzialnymi za utrzymanie porządku i zapewnienie bezpieczeństwa publicznego.

Obecnie obowiązujący dział V ustawy PSW stanowi *de facto* wyłącznie zasygnalizowanie na gruncie normatywnym tego zagadnienia, co jest zapewne skutkiem zaangażowania ustawodawcy w systemowe rozwiązania

o charakterze instytucjonalnym, braku pogłębionej analizy przedmiotowej problematyki w kontekście zmieniającej się rzeczywistości, tak wewnątrz uczelni, jak i w jej otoczeniu, oraz przekonaniem, że kwestie te regulują odrębne przepisy prawa powszechnie obowiązującego i nie ma konieczności powielania tych rozwiązań w systemie szkolnictwa wyższego.

Takie podejście powoduje, że obecna regulacja ogranicza się do określenia organu właściwego do dbania o utrzymanie porządku i zapewnienia bezpieczeństwa oraz właściwy poziom BHP dla pracowników i studentów, w tym możliwość zawieszenia zajęć i zamknięcia uczelni. Dodatkowo w tej części ustawy uregulowano zasady odbywania zgromadzeń na terenie uczelni. Warto podkreślić, że zakres regulacji nie uległ zmianie w stosunku do ustawy o szkolnictwie wyższym z 1990 r. Powoduje to liczne problemy interpretacyjne związane w szczególności z koniecznością zastosowania aktualnych przepisów zewnętrznych. Omawiana problematyka nie przystaje również do zmian dokonanych w systemie szkolnictwa wyższego po 2005 r., choćby w zakresie relacji między rektorem a senatem uczelni, co też utrudnia skutecznie działania organu monokratycznego, odpowiedzialnego za funkcjonowanie uczelni i „rozmywanie” odpowiedzialności w tym zakresie.

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Jednoznaczne doprecyzowanie roli rektora jako podmiotu odpowiedzialnego za porządek i bezpieczeństwo na terenie uczelni z jednoczesnym pozbawieniem, z przyczyn o charakterze prakseologicznym, senatu uczelni kompetencji stanowiących w tym zakresie, a w szczególności w przypadku czasowego zawieszenia zajęć lub czasowego zamknięcia uczelni.

2. Poszerzenie zakresu podmiotowego organów administracji publicznej biorących udział w utrzymaniu porządku i zapewnianiu bezpieczeństwa (obecnie wyłącznie służby państwowe) o organy samorządowe (straże gminne).

3. Zapewnienie społeczności akademickiej możliwości podejmowania aktywności w ramach wolności zgromadzeń z możliwie daleko idącym zrównaniem treści przepisów regulujących zgromadzenia na uczelni z nową

ustawą z dnia 24 lipca 2015 r. Prawo o zgromadzeniach (Dz.U. z 2015 r., poz. 1485), gdyż utrzymywanie znacznych różnic nie jest obecnie uzasadnione.

4. Wprowadzenie przepisów regulujących organizowanie na terenie uczelni przez inne podmioty niż jej organy, np. samorząd studencki, imprez masowych artystyczno-rozrywkowych oraz niemasyowych imprez artystycznych lub rozrywkowych, które uzależnią możliwość ich przeprowadzenia od zgody rektora i zobowiążą organizatorów do wykonywania zaleceń rektora w zakresie porządku i bezpieczeństwa w czasie ich trwania pod rygorem zakazania przeprowadzenia imprezy lub jej przerwania.

5. Zachowanie zakazu wstępu służb na teren uczelni bez zgody rektora z utrzymaniem dotychczasowych wyjątków.

6. Zachowanie zawierania porozumień z organami administracji publicznej odpowiedzialnymi za utrzymanie porządku i zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego (dotychczasowe współdziałanie w tej formie przynosi bowiem dobre rezultaty).

2. USTRÓJ JEDNOSTEK W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO I ZARZĄDZANIE NIMI

Rozwiązania funkcjonujące w krajach europejskich w obszarze ustroju jednostek w systemie stanowią sumę czynników charakterystycznych dla danego kraju, np. o charakterze historycznym, ustrojowym czy ekonomicznym. Stąd ich proste przeniesienie na grunt polski nie musi doprowadzić do takich samych pozytywnych rezultatów jak w innych krajach.

Mimo funkcjonowania w Europie różnych modeli uniwersytetu, praktycznie wszystkie europejskie uczelnie są dzisiaj instytucjami autonomicznymi. Podstawą tej autonomii są jednak zawsze krajowe porządki prawne. Pociąga to za sobą znaczne zróżnicowanie już choćby wynikające z obowiązujących systemów źródeł prawa, bowiem w części krajów europejskich występuje tylko ogólna regulacja krajowa (centralna), a regulacje szczegółowe zostały powierzone regulacjom regionalnym (Niemcy, Belgia, Hiszpania).

We wszystkich krajach europejskich część uprawnień prawotwórczych w zakresie szkolnictwa wyższego została przekazana uczelniom. Także i w tym przypadku mamy do czynienia z dużym zróżnicowaniem regulacji szczegółowych, bowiem w krajach, w których uczelnie już tradycyjnie cieszą się znaczną autonomią, główny ciężar regulacji spoczywa na uczelniach, natomiast w innych krajach jest odwrotnie, np. w Austrii procedurę wyboru władz uczelni regulują przepisy krajowe.

Dla wszystkich krajów europejskich szkolnictwo wyższe jest zadaniem państwa, którego realizację nadzorują organy administracji rządowej. W niektórych jednak przypadkach nadzór nad poszczególnymi rodzajami uczelni sprawują różni ministrowie (Dania). Nadzór ministra w większości państw europejskich ogranicza się do kontroli przestrzegania

prawa, czego konsekwencją są środki skierowane do rozstrzygnięć organów uczelni, jednak występują też przypadki wyposażenia ministra w bardzo silne środki o charakterze personalnym, łącznie z możliwością odwołania organu uczelni. Są również przypadki występowania stanowczego wpływu administracji rządowej na powoływanie monokratycznych organów uczelni (Węgry).

Zauważalną tendencją w Europie jest powoływanie podmiotów pośredniczących między administracją rządową i uczelniami, których skład tworzą zarówno przedstawiciele uczelni, jak i administracji rządowej. Takim podmiotom, funkcjonującym najczęściej jako rady powiernicze powierza się m.in. funkcje nadzorcze. Typowym rozwiązaniem europejskim jest także współdziałanie państwowych organów nadzoru z krajowymi organami właściwymi w sprawach przestrzegania jakości, doradczymi organami o charakterze środowiskowym oraz organami skupiającymi zarządzających uczelniami (konferencje lub rady rektorów). Na kształt instytucji nadzoru w każdym państwie bezpośredni wpływ ma również sposób finansowania uczelni.

Oceniając autonomię uczelni europejskich z punktu widzenia zasad ich tworzenia oraz likwidacji, jak też ich przekształcania i nadawania nazw mamy do czynienia z dużym zróżnicowaniem zdeterminowanym różnymi typami uczelni, a w szczególności występowaniem zarówno uczelni publicznych, jak i uczelni prywatnych (niepublicznych). Z jednej strony mamy do czynienia z modelem brytyjskim, w którym uczelnie są instytucjami prywatnymi uznanymi przez państwo, z drugiej zaś w krajach Europy Środkowej uczelnie w przeważającej mierze miały charakter publiczny i tworzone były z woli państwa.

Obecnie dokonujące się przemiany szkolnictwa wyższego krajów środkoeuropejskich zmierzające do jego powrotu do europejskiej wspólnoty akademickiej powodują dopuszczalność dwóch dróg powstawiania uczelni, a mianowicie uczelnie publiczne są tworzone w drodze aktów prawotwórczych organów państwa, zaś uczelnie niepubliczne, albo na podstawie państwowego aktu stosowania prawa (pozwolenia) będącego podstawą do czynności o charakterze prywatnym, albo aktu uznającego funkcjonowanie utworzonego w drodze czynności cywilnoprawnych podmiotu. W każdym jednak przypadku odpowiedzialność państwa za funkcjonowanie

szkolnictwa wyższego, a także fakt jego finansowania, oznacza konieczność wprowadzenia szczegółowych regulacji państwowych odzwierciedlających politykę państwa w tym zakresie.

Z polskiego punktu widzenia zasadnym wydaje się zmierzanie w kierunku zwiększania autonomii uczelni, tak w znaczeniu instytucjonalnym, jak i funkcjonalnym, przede wszystkim przez deregulację systemu prawnego, czerpiąc (dobre i) przystające do polskich warunków szczegółowe rozwiązania z systemów różnych państw.

A. ORGANY JEDNOSTEK W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO, TRYB ICH WYŁANIANIA I KOMPETENCJE ORAZ WZAJEMNE RELACJE

Centralny element systemu szkolnictwa wyższego stanowią uczelnie, których ustrój wymaga gruntownej reformy, ponieważ są mało sterowne, nazbyt zbiurokratyzowane, a ich funkcjonowanie jest nieadekwatne do wymagań stawianych zarówno przez międzynarodowy świat nauki, jak również przez otoczenie społeczne i gospodarcze.

Podmiotem uczelni powinna pozostać społeczność akademicka, natomiast wybór władz uczelni musi uwzględniać również zdanie – wskazanych przez senat uczelni – przedstawicieli interesariuszy zewnętrznych, których obecność mogłaby zmienić hermetyczną kulturę instytucji szkolnictwa wyższego. Wybór władz powinien odbywać się w formie konkursu (w 2020 r.), a nie – jak ma to dotychczas miejsce – w sposób zbyt kolegialny. Doświadczenia wielu krajów Europy Zachodniej oferują szerokie spektrum sprawdzonych wzorców efektywnego włączania społeczności akademickiej w funkcjonowanie instytucji szkolnictwa wyższego.

Zakłada się, że organami zarządczymi uczelni będą **rada powiernicza z kompetencjami strategiczno-nadzorczymi** oraz rektor stojący na czele całego **pionu zarządczego obejmującego również zarządzanie wydziałami**. Ponadto organy kolegialne uczelni pozostaną ciałami decyzyjnymi jednak głównie w sprawach naukowych i dydaktycznych. Senat jako ciało

reprezentujące całą społeczność akademicką będzie dokonywał – kluczowego z punktu widzenia uczelni – wyboru członków rady powierniczej.

Otwarty konkurs na **stanowisko rektora** (warunek: minimum doktorat) będzie przeprowadzany przez **radę powierniczą**. Jego zwycięzca będzie pełnił funkcje przez 4 lata. Zakładamy maksymalny limit dwóch następujących po sobie kadencji. Rektor wybrany w formule konkursowej będzie miał prawo dobrać sobie prorektorów, którzy razem będą tworzyli zarząd uczelni.

Fundamentalną kwestią dla funkcjonowania uczelni zarówno w międzynarodowej przestrzeni szkolnictwa wyższego jest **przeniesienie ciężaru zarządczego na poziom władz rektorskich (zarządu uczelni) kosztem ograniczenia centralnych regulacji oraz koncentracji rozproszonej dziś na różnych poziomach władzy organizacyjnej**. Obecnie zbyt wiele kwestii regulowanych jest w drodze legislacji na poziomie państwa. W ten sposób na uczelni nałożone zostają sztywne przepisy uniemożliwiające efektywne zarządzanie. Jednocześnie szerokie uprawnienia organów kolegialnych uniemożliwiają władzom rektorskim (lub dziekańskim) podejmowanie decyzji.

Autonomia w zarządzaniu uczelniami przez rektorów wybieranych przez radę powierniczą uczelni opierałaby się na najlepszych wzorcach i doświadczeniach europejskich (Holandia, Finlandia, Wielka Brytania, Dania). W Europie Zachodniej uczelnie również były oparte na kolegialnym zarządzaniu, co oznaczało nieustające poszukiwanie wewnętrznego konsensusu. Uznano, że zewnętrzne warunki funkcjonowania szkolnictwa wyższego uległy dramatycznym zmianom.

B. MODEL ZARZĄDZANIA JEDNOSTKAMI W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

W wielu krajach europejskich (np. Holandii czy Finlandii) reformy szkolnictwa wyższego połączone **były z poszukiwaniem lepszej formuły społecznej rozliczalności uczelni**, która legitymizowała radykalne zwiększenia autonomii uczelni w wymiarze finansowym oraz zarządczym.

Z tego powodu **władze uczelni badawczych oraz badawczo-dydaktycznych będą odpowiedzialne przed radami powierniczymi**, skład których

będą tworzyć wybitni naukowcy, ale także osoby spoza świata naukowego. Rady będą miały wyłącznie funkcje strategiczne oraz nadzorcze. Żelazną zasadą byłoby powołanie tych osób (wewnętrznych i zewnętrznych) przez senat uczelni. **Powołanie rad powierniczych złożonych z niezależnych od uczelni osób, nieuwikłanych w potencjalne wewnętrzuczelniane konflikty interesu** oznacza profesjonalizację w zarządzaniu uczelniami przez zmianę zasad doboru osób na kluczowe stanowiska.

W przypadku uczelni badawczych większość składu rad powierniczych powinni tworzyć przedstawiciele środowiska naukowego, w tym cenione postacie ze świata nauki (również spoza Polski).

W przypadku **uczelni naukowo-dydaktycznych** dostrzegamy potrzebę silniejszego związania z otoczeniem społeczno-gospodarczym, stąd obowiązkowe byłoby **włączenie do rad powierniczych osób spoza świata akademii**, których uczestnictwo pozwoliłoby na przełamanie hermetycznej kultury instytucji szkolnictwa wyższego.

Uczelnie dydaktyczne ze względu na swój ścisły związek z regionalnym rynkiem pracy powinny angażować przedstawicieli świata zewnętrznego na poziomie budowania oferty dydaktycznej i nie ma potrzeby ich instytucjonalnego zaangażowania w strukturę nadzorczą. W związku z tym nie przewidujemy tworzenia tam rad powierniczych.

Rada powiernicza powinna podejmować długofalowe decyzje strategiczne i decydować o wyłanianiu rektora w konkursie, jak również nadzorować go w trakcie trwania kadencji i rozliczać po jej zakończeniu. Kluczowy jest dobór pierwszych członków rady. Rada powinna mieć prawo wyboru części (np. 40%) kolejnych członków rady. Zastępowaliby oni tych, którzy odchodziliby po zakończeniu swojej kadencji, a nie byłiby członkami wybieranymi przez senat lub inny organ. Pierwszy skład rady powinien mieć członków o zróżnicowanym okresie kadencji tak, aby kaskadowo można było rozwijać skład rady i zachować jej instytucjonalną pamięć. Kontrola wewnętrzna uczelni w postaci rad powierniczych wpłynie pozytywnie na jakość zarządzania, jakość kształcenia i nauki.

Konieczne jest wzmocnienie jednoosobowych organów (rektora i dziekanów) oraz nadanie ciałom kolegialnym (senatom, radom wydziałów) charakteru organów doradczych. Mniej kolegialne zarządzanie

pozwole na lepsze wykorzystanie potencjału naukowego polskich uczelni, dziś dławionego masą szczegółowych regulacji i skupieniem kadry na rozwiązywaniu wewnętrznych problemów. Uczelnie stają się organizacjami zamkniętymi na oczekiwania świata zewnętrznego, co generuje trudności w budowaniu trwałych więzi z podmiotami otoczenia gospodarczego i społecznego.

Obok upodmiotowienia konieczne jest również zwiększenie sterowności, wymagające realizacji wspólnej wizji rozwoju uczelni na wszystkich jej poziomach. Pomóc ma w tym większa bezpośrednia odpowiedzialność dziekanów (lub innych jednostek przewidzianych przez statut uczelni) przed władzami uczelni. Nada to uczelni większą stabilność i spójność zarządczą, a przede wszystkim umożliwi realizację wytyczanych celów przez wszystkie wchodzące w jej skład jednostki. Uważamy, że warte rozważenia jest wprowadzenie na gruncie polskich uczelni funkcjonującego w uczelniach holenderskich **mechanizmu *topplingu***, to znaczy mianowania (po uzyskaniu akceptacji odpowiedniej części członków rady wydziału) kandydatów na dziekanów przez rektora. W przeciwnym razie uczelnie pozostaną niesterowalnymi organizacyjnie, hermetycznymi federacjami autonomicznych wydziałów, z których każdy może realizować własną wizję rozwoju.

C. JEDNOSTKA W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO JAKO PODMIOT UPRAWNIENÍ DO PROWADZENIA KSZTAŁCENIA I NADAWANIA STOPNI NAUKOWYCH

Proponowane w założeniach zmiany zmierzają w dwóch kierunkach: nadawania uprawnień w szerszych dziedzinach i przyznawania ich (całym) uczelniom.

Istotną zmianą będzie nadawanie uprawnień w dziedzinach nauki w rozumieniu rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (Dz.U. nr 179, poz. 1065): rozporządzenie wymienia 8 obszarów wiedzy (np. obszar nauk humanistycznych, nauk społecznych, nauk ścisłych, nauk przyrodniczych), 22 dziedziny nauki (np. dziedzina nauk

ekonomicznych, prawnych, fizycznych, chemicznych) oraz 97 dyscyplin naukowych i artystycznych (np. w dziedzinie nauk humanistycznych: archeologia, etnologia, filozofia, historia, językoznawstwo). Wariantowym rozwiązaniem – choć skomplikowanym na poziomie administracyjnym – byłoby oparcie powyższego podziału na innej logice językowej: najszersze byłyby dyscypliny (8), węższe byłyby zakresy dziedzin nauki (22), a najwęższe byłyby wąskie specjalizacje (97), co otworzyłoby drogę do bardziej zdroworozsądkowego i międzynarodowego rozumienia pojęcia badań interdyscyplinarnych, studiów interdyscyplinarnych etc.

Uprawnienie do nadawania stopni naukowych pozostanie w kompetencjach (i będzie kontrolowane) przez zreformowaną Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów (CK) na podstawie odpowiedniego wniosku złożonego przez uczelnię.

D. TRYB UZYSKIWANIA UPRAWNIENI

System przyznawania uprawnień do nadawania stopni naukowych powinien być ściślej powiązany z systemem parametrycznej oceny działalności naukowej. Wyższy poziom uprawnień powinien być bezpośrednio uzależniony od nadawanej przez Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych (KEJN) kategorii. W istniejącym stanie prawnym uprawnienia *de facto* nie zależą od posiadania – lub utraty – kategorii.

O uprawnienia do nadawania stopni i naukowych mogą ubiegać się tylko uczelnie badawcze i badawczo-dydaktyczne. Uprawnienia do nadawania stopni naukowych będzie nadawała CK. **Zakłada się, że uczelnie będzie mogła utracić uprawnienia do nadawania stopni naukowych mimo posiadanej kategorii A lub A+ w danej dziedzinie wiedzy, jeśli udokumentowane zostaną przypadki jej nierzetelności. Decyzję o odebraniu uprawnień podejmuje CK.**

W nowym systemie wzrasta tym samym rola faktycznej aktywności naukowej i grantowej w nabywaniu i utrzymywaniu uprawnień. Uprawnień nie będą utrzymywać jednostki, które w danej dziedzinie wykazują małą lub znikomą aktywność naukową. Uprawnienia można dziś mieć, nie upra-

wiając badań naukowych, co musi ulec radykalnej zmianie. Utrata kategorii A musi oznaczać automatyczną utratę praw do nadawania stopnia doktora habilitowanego, utrata kategorii B1 – utratę praw do nadawania stopnia doktora. Kategorię można jednak odzyskać przy okazji kolejnej parametryzacji.

W istniejącym stanie prawnym CK przyznając stosowne uprawnienia, nie ma prawnego obowiązku odwoływania się do kategorii przyznanej przez KEJN w wyniku parametryzacji. Jest to sytuacja paradoksalna i w proponowanej wizji systemowej nie do utrzymania. Obok czynnika osiągnięć naukowych jednostki w uzyskaniu uprawnień musi się liczyć również czynnik kadrowy, który pozostaje niezmienny od początku zmian systemowych pomimo ogromnego rozwoju systemu.

Zakładamy, że wymagania („minima kadrowe”) wobec jednostek z uprawnieniami doktorskimi (8 doktorów habilitowanych) oraz habilitacyjnymi (12 doktorów habilitowanych z danej dziedziny, w tym 3 profesorów tej dziedziny), są dzisiaj rażąco zaniżone. Dlatego zarówno kryteria naukowe (weryfikowane przez parametryzację KEJN), jak i kryteria kadrowe (weryfikowane przez CK) wymagają wzmocnienia, a przyznane uprawnienia – weryfikacji (na wniosek jednostki).

Tym samym prawo do nadawania stopni naukowych będą miały uczelnie w dziedzinach, które są nie tylko mocne kadrowo, ale przede wszystkim są aktywne badawczo. Innymi słowy, są one właściwe do promowania młodej kadry akademickiej wedle najwyższych standardów.

Procedura habilitacyjna będzie przeprowadzana poza jednostką macierzystą, a jej nowym elementem będzie wykład habilitacyjny omawiający podstawowe osiągnięcia naukowe stanowiące podstawę uzyskania stopnia, jednak niepodlegający ocenie i służący autoprezentacji kandydata.

Analogicznie uprawnienia do prowadzenia kształcenia na poziomie licencjackim oraz magisterskim będą otrzymywały całe uczelnie, dzięki temu łatwiej niż dotychczas będzie można prowadzić kształcenie na kierunkach międzywydziałowych i uniknie się sytuacji prowadzenia kształcenia na bliźniaczo podobnych kierunkach w dwóch różnych jednostkach. Rektorzy będą mogli lepiej zarządzać procesem kształcenia w murach kierowanych przez nich uczelni.

E. ZAKRES REGULACJI W AKTACH WEWNĘTRZNYCH JEDNOSTEK W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

Jednym z zagadnień kształtujących ustrój jednostek w systemie szkolnictwa wyższego i zarządzania nimi jest zakres regulacji w aktach wewnętrznych tych jednostek. Podstawowy problem dotyczy systemu źródeł prawa będących podstawą funkcjonowania każdej uczelni, a w szczególności relacji między źródłami prawa powszechnie obowiązującego i prawa stanowionego przez uprawnione do tego organy szkół wyższych, jak też relacji między aktami tych organów.

Istotnym problemem jest ustalenie, ile stopni ma liczyć system tworzenia prawa szkolnictwa wyższego: czy ma to być system trzystopniowy (ustawa – rozporządzenie – uchwała lub zarządzenie), czy też dwustopniowy (rozporządzenie lub ustawa – uchwała lub zarządzenie). Rozstrzygnięcia wymaga także kwestia przedmiotu regulacji norm prawa powszechnie obowiązującego i prawa wewnętrznego.

Niezbędne jest wprowadzenie mechanizmów zapobiegających powstawaniu nadmiernej liczby aktów normatywnych, tak po stronie prawa stanowionego przez uczelnie, jak i pochodzącego ze źródeł zewnętrznych. Podejmując się rozwiązania zasygnalizowanych problemów, należy wziąć pod uwagę z jednej strony przyznaną uczelniom autonomię, a z drugiej rolę państwa w kształtowaniu podstaw funkcjonowania szkolnictwa wyższego. Nie należy przy tym przeciwstawiać tych dwóch punktów widzenia, ale podjąć próbę wyważenia w przyjętej regulacji właściwej proporcji między nimi.

Obecna regulacja prawna szkolnictwa wyższego jednoznacznie wskazuje na brak koncepcji sposobu regulacji tej sfery działania państwa. Mamy bowiem do czynienia z licznymi przepisami rangi ustawowej, w ramach których zamiast regulować kwestie podstawowe, systemowe (tzw. materia ustawowa), prawodawca dokonuje rozstrzygnięcia drobnych problemów dotyczących często wewnętrznych spraw konkretnych rodzajów uczelni, co na tym poziomie nie powinno mieć miejsca. Powoduje to znaczny rozrost regulacji

ustawowej, która z oczywistych względów staje się nieczytelna, a poszczególnych rodzajów szkół dotyczą tylko wybrane jej fragmenty.

Następnie prawodawca zamieszcza w ustawie kilkadziesiąt delegacji ustawowych do wydania aktów wykonawczych, które z założenia mają uszczegółwić przyjęte w ustawie rozwiązania. Delegacje te mają dwojaki charakter, bowiem, po pierwsze, stanowią podstawę do wydania aktów podustawowych przez centralne organy administracji rządowej, zwykle właściwych ministrów, i po drugie stanowią podstawę wydania aktów wewnętrznych organów uczelni, np. statutu.

W wielu przypadkach dopiero akt podustawowy jest podstawą wydania aktu przez organ uczelni. Już liczba aktów wykonawczych dotyczących szkolnictwa wyższego wydanych przez centralne organy administracji rządowej jest zbyt duża, jak na akty o charakterze szczegółowym, które jednak dotyczą co do zasady wszystkich uczelni, zaś liczba aktów wydanych przez organy uczelni jest w ogóle praktycznie niemożliwa do oszacowania.

To wszystko czyni system prawny szkolnictwa wyższego systemem przeregulowanym i zasadniczo nikt nie kwestionuje konieczności jego deregulacji.

Istotnym problemem są także same akty stanowione przez uczelnie, a w zasadzie przez ich organy kolegialne (uchwały) i monokratyczne (zarządzenia), których relacje i zakres nie są przedmiotem precyzyjnej, opartej na właściwych kryteriach delimitacji, nie wspominając już o właściwej hierarchii wśród nich samych, która powinna być pochodną pozycji organu posiadającego uprawnienia do jego stanowienia.

Aktualne trudności są wynikiem ciągle jeszcze funkcjonującego przeświadczenia o dominującej roli organów kolegialnych i wykonawczej funkcji organów monokratycznych, które od 2005 r. powinno zanikać, jednak społeczności akademickie przywiązane do tradycyjnych rozwiązań nie chcą już dokonanych zmian zaakceptować. Źródłem części wskazanych problemów jest nieprzystający do rzeczywistości określony przepisami konstytucyjnymi zamknięty system źródeł prawa powszechnie obowiązującego, który akty stanowione przez organy uczelni nakazuje traktować jako prawo wewnętrzne. W rzeczywistości część aktów stanowionych

przez uczelnie określa materialne przesłanki rozstrzygnięć podejmowanych w indywidualnych sprawach podmiotów zewnętrznych. Kwestia ta budzi kontrowersje zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie, pogłębiając rozbieżności w praktyce działania organów poszczególnych uczelni.

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Ograniczenie regulacji prawnej o charakterze ustawowym wyłącznie do podstawowych rozwiązań systemowych niezbędnych do funkcjonowania szkolnictwa wyższego.

2. Ograniczenie liczby przepisów wykonawczych stanowionych przez centralne organy administracji rządowej na rzecz przepisów stanowionych przez organy szkół wyższych, w szczególności statutu.

3. Delimitacja między regulacją w drodze przepisów powszechnie obowiązujących (ustawy i rozporządzenia) oraz regulacją w drodze aktów wewnętrznych władztwa zakładowego (zarządzenia i uchwały) w oparciu o kryterium przedmiotu regulacji.

4. Objęcie przepisami prawa powszechnie obowiązującego stosunków zewnętrznych związanych z możliwością oddziaływania na podmioty spoza uczelni oraz wypełnianiem obowiązków uczelni wobec państwa, co wiąże się z możliwością sądowej kontroli.

5. Objęcie przepisami prawa wewnętrznego stosunków zakładowych dotyczących przede wszystkim użytkowników uczelni, podlegających wyłącznie procedurom kontroli wewnętrznej.

6. Dopuszczenie funkcjonowania aktów wewnętrznych uczelni zarówno o charakterze wykonawczym (na podstawie delegacji do ich wydania), jak też aktów samoistnych (będących przejawem autonomii uczelni).

7. Dostosowanie rodzajów aktów wewnętrznych do struktury organizacyjnej uczelni i pozycji organów uprawnionych do ich wydawania, przypisując rolę stanowiącą głównie organom monokratycznym, zaś rolę opiniodawczą – organom kolegialnym.

8. Zobowiązanie uczelni do wprowadzenia precyzyjnej regulacji kompetencyjnej w jej statucie poprzez enumeratywną egzemplifikację kompetencji poszczególnych organów wraz ze wskazaniem jednego (lub jednego na da-

nym poziomie organizacyjnym) organu, któremu przysługuje domniemanie kompetencji.

9. Zobowiązanie uczelni do wprowadzenia wewnętrznej kontroli aktów organów kolegialnych (rad) i organów monokratycznych (kierowników podstawowych jednostek organizacyjnych).

3. SYSTEM OCENY JAKOŚCI

Prawo o szkolnictwie wyższym (PSW) w rozdziale 6 reguluje funkcjonowanie Polskiej Komisji Akredytacyjnej (PKA). Z perspektywy międzynarodowej w polskim systemie szkolnictwa wyższego PKA jest narodową komisją akredytacyjną odpowiedzialną za ocenę jakości na poziomie centralnym. Podobne narodowe komisje istnieją w innych państwach europejskich i stanowią naturalny punkt odniesienia. Zgodnie z art. 48a ust. 1 PSW „Komisja jest instytucją działającą niezależnie na rzecz doskonalenia jakości kształcenia”. W art. 55 ust. 1 pkt 3 PSW wskazuje, że w systemie szkolnictwa wyższego funkcjonują również środowiskowe komisje akredytacyjne (których nie analizujemy szczegółowo w prezentowanych założeniach, uznając jedynie ich ważną rolę dla poszczególnych elementów systemu, czyli wybranych obszarów kształcenia w wybranych typach uczelni).

W opinii środowiska akademickiego działania PKA w przyjętej dzisiaj formule nie przynoszą uczelniom znaczącej wartości dodanej. PKA pełni zasadniczo jedynie rolę kontrolną, a nie doskonalącą jakość. Konieczne jest doprecyzowanie pojęcia „jakość”: pojęcie to wywodzi się z nauk o zarządzaniu i odnosi się do wymagań. Jedną z najbardziej ogólnych definicji mówi, iż: „jakość to zgodność z wymaganiami” (ISO 9001: 2000). Tym samym ocena jakości musi być dokonywana w odniesieniu do wcześniej określonych wymagań. Tych natomiast dziś brakuje.

Dokumenty europejskie nie wskazują jednoznacznej definicji „jakości” odnośnie do szkolnictwa wyższego. Jednakże wytyczne zawarte w „Standardach i wskazówkach dla zapewniania jakości w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego” (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area – ESG) w dużym stopniu nawiązują do logik zawartych w normach ISO. ESG formułuje dziesięć standardów (kryteriów, wytycznych), które powinny zostać spełnione przy

wewnętrznym zapewnianiu jakości (Standards and guidelines for internal quality assurance), siedem standardów dla procesu zewnętrznego zapewniania jakości (Standards for external quality assurance) oraz siedem standardów dla komisji akredytacyjnych (Standards for quality assurance agencies).

Standardy sformułowane są na dość dużym poziomie ogólności i wsparte są krótkim wyjaśnieniem. Tym samym na poziomie europejskim zostawia się dużą przestrzeń do doprecyzowywania kryteriów przez agencje akredytacyjne.

Prezentowane założenia zakładają, że istotne jest wyraźne rozdzielanie funkcji kontrolnej i akredytacyjnej. Kontrola ma charakter jedynie zapewniający. Audyt (w tym też akredytacja) to przede wszystkim działania mające na celu tworzenie wartości dodanej, a więc nie tylko „zapewnianie”, ale również „doskonalenie”. Dlatego też jednostka akredytująca powinna mieć kompetencje eksperckie. Efektem przeprowadzonej akredytacji powinno być tym samym uruchomienie procesu uczenia się w audytowanej jednostce.

W Polsce brakuje jasno określonej długookresowej strategii rozwoju szkolnictwa wyższego na poziomie centralnym. W związku z powyższym nie istnieje precyzyjny punkt odniesienia dla oceniania jakości uczelni wyższych. Tym samym utrudnione jest jednoznaczne zdefiniowanie pojęcia „jakość” na poziomie centralnym. Jednakże możliwe jest ocenianie działań projakościowych w oparciu o dokumenty europejskie, np. komunikat Komisji Europejskiej „Działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia – plan modernizacji europejskich systemów szkolnictwa wyższego”. Pochodną tego dokumentu są standardy i wskazówki ESG. Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego powinno być w spójnej relacji ze strategią rozwoju gospodarki i państwa. Strategia rozwoju gospodarczego oraz spójna z nią strategia rozwoju szkolnictwa wyższego powinny być w maksymalnym stopniu odporne na czynniki polityczne. **Brakuje jednak podmiotu w systemie, którym miałby silną autonomię umożliwiającą formułowanie i branie odpowiedzialności za długookresowy rozwój szkolnictwa wyższego w Polsce.**

PKA jest jedyną komisją akredytacyjną w Polsce wpisaną do Europejskiego Rejestru Komisji Akredytacyjnych (EQAR). Tym samym akredytacje przeprowadzane przez PKA muszą być spójne z wytycznymi europejskimi.

Następujące akty prawne mają istotny wpływ na funkcjonowanie PKA: PSW, Projekt rozporządzenie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) w sprawie charakterystyk drugiego stopnia poziomów 6-8 Polskiej Ramy Kwalifikacji typowych dla kwalifikacji uzyskiwanych w ramach szkolnictwa wyższego po uzyskaniu kwalifikacji pełnej na poziomie 4, rozporządzenie MNiSW w sprawie warunków prowadzenia studiów oraz rozporządzenie MNiSW w sprawie ogólnych kryteriów oceny programowej.

Można wyróżnić następujące główne zmiany dla oceny jakości zawarte w znowelizowanej ustawie oraz w najnowszych projektach rozporządzeń:

1. Znowelizowana ustawa wskazuje, że nie będzie dokonywana ocena instytucjonalna i tym samym powstaje bardzo duże ryzyko, że polskie kryteria oceny przestaną być zgodne z kryteriami europejskimi, ponieważ pierwszy standard w pierwszej części ESG wskazuje, iż należy prowadzić ocenę instytucjonalną.

2. Rozporządzenie dotyczące oceny programowej wskazuje ogólniejsze kryteria oceny niż dotychczasowe rozporządzenie, co należy ocenić pozytywnie.

3. Znowelizowana ustawa oddaje PKA możliwość zdefiniowania kryteriów szczegółowych. Dzięki temu zespoły działające w PKA mogą mieć możliwość zróżnicowania ocen, tak aby oddać specyfikę poszczególnych typów szkół wyższych. Tę zmianę również można ocenić pozytywnie.

4. Formalne funkcjonowanie na uczelniach wewnętrznych systemów zapewniania jakości przestaje być podstawą oceny; staje się nią ocena skutków działań podejmowanych przez uczelnie dotyczących jakości kształcenia. Zmiana ta może budzić pewne kontrowersje, ponieważ istotą systemu zapewniania jakości jest doskonalenie uczelni. Bez świadomości zachodzenia procesów doskonalenie może nie być możliwe.

5. Kontrola formalna (legalności) ma być prowadzona przez MNiSW, a działania akredytacyjne, a więc dokonywanie ocen eksperckich, ma być pozostawione PKA. Logikę tej zmiany należy ocenić pozytywnie.

Powyższe zmiany, choć wydają się dość zasadnicze, nie zmieniają jednak w istotny sposób podejścia do procesu oceny jakości kształcenia w Polsce.

Ramka 5. Brak rozwiązań w nowelizacji ustawy oraz w najnowszych rozporządzeniach (PKA)

Można wskazać następujące problemy związane z działalnością PKA, których obecna nowelizacja i projekty rozporządzeń nie rozwiązują:

1. Brak kompetencji i narzędzi PKA w zakresie rzeczywistego doskonalenia jakości kształcenia – działalność PKA nadal koncentruje się na kontroli, a więc sprawdzaniu, czy uczelnie przestrzegają prawa.

2. Zbyt duża ilość zadań spoczywających na PKA przy niewielkich zasobach osobowych i finansowych. Ograniczona dyspozycyjność członków PKA (członkami PKA są bowiem reprezentanci środowiska akademickiego – doktorzy i doktorzy habilitowani, którzy łączą obowiązki wynikające z powołania do PKA ze swoją dotychczasową pracą akademicką).

3. Pomimo deklaracji o odbiurokratyzowaniu procesu oceny kształcenia, można mieć wątpliwości, iż w rzeczywistości zmiany przyniosą taki efekt. Obecnie konsultowane przez PKA nowe kryteria szczegółowe oraz wzory nowych dokumentów (np. raportu samooceny, raportu z wizytacji) nie zmieniają w istotny sposób procesu dokumentacji.

4. Brak narzędzi informatycznych ułatwiających prowadzenie ocen uczelni; pomocne byłoby wprowadzenie lepszych rozwiązań informatycznych, które posiada m.in. Narodowe Centrum Nauki (NCN).

5. Brak systemowych szkoleń oraz procedur, które weryfikowałyby kompetencje członków i ekspertów PKA (oprócz reprezentantów studentów, których kompetencje są sprawdzane przez samych studentów przed rekomendowaniem ich do bycia ekspertem PKA).

6. Brak rzeczywistego dialogu ze środowiskiem akademickim, który dotyczyłby kryteriów oceny jakości (np. dialogu na temat projektów kluczowych rozporządzeń dotyczących oceny jakości kształcenia).

7. Ograniczona działalność wizerunkowa PKA w zakresie informowania otoczenia o dokonywanych ocenach – oceny PKA powinny być rozpoznawane przez wszystkich interesariuszy systemu szkolnictwa wyższego.

Narodowe komisje akredytacyjne podobne do PKA funkcjonują w krajach europejskich obok środowiskowych komisji akredytacyjnych. Działają one na rzecz doskonalenia jakości w odniesieniu do strategii

szkolnictwa wyższego formułowanych na poziomie centralnym. Tym samym swoimi ocenami wspierają strategie narodowe i jest to ich punkt odniesienia do definiowania pojęcia „jakość”. Przygotowywanie kryteriów zgodnie ze standardami ESG komisje akredytacyjne powinny prowadzić w ścisłym dialogu z interesariuszami (np. dialog z interesariuszami przed zaproponowaniem nowych kryteriów w Holandii trwał 4 lata i obejmował konferencje, seminaria oraz szkolenia dla uczelni i członków komisji akredytacyjnej).

Dużą słabością polskiego systemu jest brak długoterminowej i stabilnej strategii dla szkolnictwa wyższego, co uniemożliwia dokonywanie systemowych i długookresowych zmian w tym obszarze. Tym samym PKA nie jest w stanie wspierać polityki gospodarczej państwa, nie posiadając punktu odniesienia dla projektowania swoich ocen. Przy braku narodowej strategii regulator oraz PKA powinny się oprzeć na strategiach formułowanych na poziomie europejskim, tak aby zwiększać konkurencyjność polskiego szkolnictwa wyższego wobec innych państw.

Przygotowywanie kryteriów przez PKA, dla których punktem wyjścia powinny być standardy ESG, należy prowadzić w ścisłym dialogu z interesariuszami (np. dialog z interesariuszami przed zaproponowaniem nowych kryteriów w Holandii trwa ok. 4 lata i obejmuje konferencje, seminaria oraz szkolenia dla uczelni i członków komisji akredytacyjnej).

W Europie coraz większy nacisk kładzie się na akredytację instytucjonalną, niż na akredytację programową, a więc, zakłada się, że jakość programów kształcenia jest w ścisłej relacji z jakością prowadzonych badań na danej uczelni, jakością innych programów oferowanych na uczelni i jakością zarządzania uczelnią. Praktycznie we wszystkich krajach europejskich prowadzi się ocenę instytucjonalną.

Działania PKA są zbyt mało profesjonalne w stosunku do pokładanych wobec niej oczekiwań i do narodowych komisji akredytacyjnych funkcjonujących w innych krajach. Skład osobowy biura PKA jest zbyt mały w stosunku do liczby jednostek szkolnictwa wyższego, a praca w PKA jest dla jej członków i ekspertów dodatkową aktywnością zawodową. Skutkiem tego kompetencje w zakresie oceny jakości nie są przez członków i ekspertów PKA traktowane priorytetowo. Narodowe komisje akredytacyjne w innych krajach

dysponują zdecydowanie większymi zasobami niż PKA i tym samym działają bardziej profesjonalnie.

W kompetencji PKA powinna pozostawać kwestia jakości, a kwestiami strategii powinna zajmować się oddzielna instytucja. PKA jest uważana dzisiaj za hermetyczne środowisko zajmujące się kontrolą, natomiast w Europie Zachodniej komisje akredytacyjne pełnią przede wszystkim rolę doskonalącą: określają, dyskutując ze środowiskiem, czym jest jakość kształcenia, jak należy ją rozumieć i jakie są jej mierniki. Cyklicznie organizują spotkania i publikują przewodniki na temat tego, jak zapewniać jakość kształcenia w poszczególnych obszarach. W tym sensie polski system akredytacji działa poniekąd amatorsko, a potrzebuje kadry zawodowej. Próbuje kontrolować jakość, ale każdy z ekspertów rozumie jakość po swojemu, również uczelnie rozumieją ją po swojemu: brakuje wspólnego języka akredytujących i akredytowanych. W innych krajach etatowi pracownicy komisji akredytacyjnych są powoływani na sekretarzy zespołów oceniających. Ich głównym zadaniem jest nadzór nad procesem przygotowywania raportów – dbają o ten proces od strony administracyjnej. Tym samym członkowie/ekspertki komisji akredytacyjnych mogą skoncentrować się na eksperckiej ocenie poszczególnych obszarów.

Tempo wprowadzania zmian oraz praktyczna nieobecność krajowej strategii rozwoju szkolnictwa wyższego uniemożliwiają prowadzenie systematycznego dialogu PKA z otoczeniem. Pomimo tych niekorzystnych uwarunkowań zewnętrznych PKA powinna dążyć do uruchomienia dyskusji ze środowiskiem akademickim. Pytania o charakterze podstawowym, które wymagają odpowiedzi w najbliższej przyszłości, dotyczą tego, czemu ma służyć akredytacja oraz jak jest rozumiana jakość przez PKA. Ważna jest kwestia obecności PKA w rejestrze EQAR i w związku z tym współpraca PKA z European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA).

Można przyjąć, iż działania PKA w obszarze walki z nadużyciami w szkolnictwie wyższym mają pewną skuteczność: PKA stosunkowo sprawnie realizuje swoją funkcję kontrolną przy zasobach, które posiada i stanowi cenny organ opiniotwórczy dla MNiSW, co ułatwia podejmowanie decyzji dotyczących poszczególnych jednostek szkolnictwa wyższego. **Jednak w proponowanym w założeniach ujęciu inna ma być jej rola w systemie – w zgodzie z logiką funkcjonowania tego typu instytucji w Europie Zachodniej.**

Tym samym prezentowane poniżej rozwiązania dotyczą przede wszystkim działalności PKA jako narodowej komisji akredytacyjnej. Środowiskowe komisje akredytacyjne powinny mieć możliwość swobodnego działania i nie powinny być traktowane jako alternatywa dla PKA. PKA powinna reprezentować w swoich działaniach poziom centralny, a więc działać na rzecz wspierania i realizacji narodowej strategii rozwoju szkolnictwa wyższego, która musi zostać wyraźnie sformułowana przez MNiSW. Środowiskowe komisje akredytacyjne powinny w większym stopniu koncentrować się na oferowaniu wartości dodanej dla uczelni – pozyskanie ich akredytacji powinno się wiązać z określonymi korzyściami i tym samym powinno być opłacalne dla uczelni.

Ocenę jakości kształcenia należy uprościć, wskazać aktualne deficyty funkcjonujących procedur, a jednocześnie zbudować taką przestrzeń, aby polskie logiki jakości kształcenia były spójne z logikami europejskimi. Ocena jakości ma przestać uczelniom przeszkadzać, a jednocześnie ma się profesjonalizować. PKA powinna być instytucją doskonalącą jakość, a nie kontrolującą uczelnie – ma nie być organem represyjno-kontrolnym pracującym na podstawie dostarczanych (często wątpliwej jakości i standardowo opracowywanych na uczelniach lub w prywatnych firmach) dokumentów.

Akredytacja to też wartość dodana, doskonalenie i motywowanie uczelni do nauki i nagradzanie za nią – a nie, jak obecnie, motywowanie uczelni do produkcji określonej liczby dokumentów. Dzisiejsza akredytacja jest nieefektywna, ponieważ nie prowadzi do zmiany funkcjonowania uczelni i ich w tych procesach nie wspiera merytorycznie.

A. KRYTERIA I ZAKRES OCENY JAKOŚCI KSZTAŁCENIA

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. PKA powinna przeprowadzać oceny instytucjonalne i programowe. Obecnie PKA przeprowadza jedynie ocenę programową, zatem istotne jest przywrócenie oceny instytucjonalnej.

2. Akredytacja powinna być spójna z międzynarodowymi standardami. Kryteria oceny jakości powinny być oparte bezpośrednio na wytycznych zawartych w ESG. W momencie stworzenia i umocowania w polskim systemie jednostki, która weźmie odpowiedzialność za długookresową strategię rozwoju szkolnictwa wyższego, kryteria oceny stosowane przez PKA powinny być odpowiednio do tej strategii dostosowywane – przy zachowaniu spójności z międzynarodowymi standardami.

3. Szczegółowe kryteria oceny powinny być formułowane przez zespoły odpowiadające za poszczególne dyscypliny – dzięki temu procedura oceniająca będzie dostosowana do specyfiki danej uczelni. Poszczególne zespoły powinny wziąć odpowiedzialność za przygotowanie szczegółowych kryteriów. Ich zadaniem powinno być również informowanie wszystkich interesariuszy szkolnictwa wyższego o intencjach i logikach zawartych w kryteriach ocen, a więc działalność szkoleniowa i informacyjna

B. KOMPETENCJE PODMIOTÓW OCENIAJĄCYCH JAKOŚĆ KSZTAŁCENIA

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. MNiSW powinno zajmować się kontrolą legalności działania jednostek szkolnictwa wyższego oraz samodzielnie ponosić odpowiedzialność za ten obszar.

2. Akredytacja powinna być prowadzona przez autonomiczne komisje akredytacyjne. Narodowa komisja akredytacyjna – Polska Komisja Akredytacja (PKA) – powinna reprezentować interes narodowy.

3. PKA powinna być jednostką ekspercką dla systemu szkolnictwa wyższego w obszarze zapewniania jakości. W ramach swojej działalności, oprócz akredytowania, powinna prowadzić działalność doradczą i szkoleniową. Powinna prowadzić również badania w obszarze zarządzania jakością w szkolnictwie wyższym, których wyniki byłyby publicznie dyskutowane ze środowiskiem szkolnictwa wyższego.

4. Konieczne jest powołanie autonomicznej jednostki odpowiadającej za strategię rozwoju szkolnictwa wyższego (np. w formie instytutu badawczego – w rodzaju polskiego Instytutu Badań Edukacyjnych). Jednostka ta powinna, w oparciu o profesjonalną wiedzę (pozyskiwaną m.in. poprzez prowadzenie cyklicznych badań), wskazywać pożądane kierunki rozwoju szkolnictwa wyższego, spójne z przyjętymi kierunkami rozwoju kraju.

5. PKA powinna być w pełni profesjonalną organizacją. Biuro PKA powinno opierać się na etatowych pracownikach posiadających wysokie kompetencje w obszarze formalnego prowadzenia oceny jakości. Biuro powinno odpowiadać m.in. za techniczne przygotowanie raportów oraz za przygotowywanie projektów uchwał.

6. Ekspertem PKA może być tylko osoba posiadająca kompetencje i wiedzę w obszarze oceny jakości w szkolnictwie wyższym – poświadczone odpowiednim sposobem sprawdzenia tych kwalifikacji. Członek PKA powinien być motywowany do traktowania swojej pracy w PKA priorytetowo – poprzez adekwatne wynagrodzenie oraz czasowe zwolnienie z obowiązków akademicko-badawczych na macierzystej uczelni. Warunkiem powołania na stanowisko eksperta PKA powinno być pozytywne przejście procedury sprawdzającej kwalifikacje danej osoby.

7. PKA powinna prowadzić kompleksowe szkolenia dla swoich członków i ekspertów, a oni sami powinni mieć obowiązek ciągłego doskonalenia się z zakresu oceny jakości. W celu profesjonalizacji działalności PKA konieczne jest zagwarantowanie adekwatnych zasobów.

8. PKA powinna działać transparentnie. Na to składa się m.in.:

- Intensywny dialog z interesariuszami na temat intencji poszczególnych kryteriów – wyniki dyskusji powinny być jawne i łatwo dostępne dla interesariuszy.

- Publikowanie wyników swoich badań oraz informowanie o sposobie ich wykorzystywania do doskonalenia systemu oceny jakości szkolnictwa wyższego.

- Publikowanie zestawień ekspertów zewnętrznych i kryteriów ich wyboru do poszczególnych wizyt. Dzięki zestawieniom będzie możliwość ocenienia aktywności poszczególnych ekspertów zewnętrznych.

– Ujawnienie aplikacji wszystkich kandydatów na członków PKA. W momencie powołania danej osoby, ujawnienie informacji o instytucjach rekomendujących.

9. PKA powinna prowadzić intensywne działania zapewniające swoją rozpoznawalność w otoczeniu. Brak akredytacji PKA powinien być przez obywateli/interesariuszy (studentów, rodziców studentów, pracodawców itd.) łączony z niską jakością uczelni w tym m.in. z niską jakością kształcenia. Tym samym PKA powinna działać profesjonalnie w obszarze komunikacji dotyczącej swojej działalności.

C. AKREDYTACJA, BIEŻĄCA OCENA JAKOŚCI KSZTAŁCENIA – CZĘSTOTLIWOŚĆ, PRZEBIEG, KONSEKWENCJE

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Kontrola legalności działań jest prowadzona przez MNiSW. Taka kontrola powinna tylko dawać zapewnienie, że uczelnia działa zgodnie z prawem. Efektem łamania prawa, a więc negatywnego rezultatu przebiegu kontroli legalności, powinno być odebranie uczelni uprawnień. Ocena PKA zakłada domyślnie, że dana jednostka spełnia legalne kryteria i tym samym nie obejmuje tego obszaru. W przypadku podejrzenia, że dana uczelnia nie prowadzi legalnej działalności, PKA ma obowiązek informowania o takich sytuacjach MNiSW.

2. Nie występuje ocena negatywna – albo dana uczelnia otrzymuje akredytację i wiąże się to z tym, że spełnia określone warunki, albo jej nie otrzymuje. Nie występują inne oceny w systemie.

3. Akredytowana uczelnia przechodzi proces doskonalenia jakości wraz z komisją akredytującą. Tym samym proces akredytacji powinien być odpowiednio długi i może uwzględniać szereg wizyt zespołu akredytacyjnego na uczelni. Powinien też obejmować szkolenia realizowane dla akredytowanej uczelni.

4. W związku z tym powinny istnieć w systemie oceny jakości tzw. wizyty wstępne, które mają na celu jeszcze przed właściwą wizytą oceniającą i przyznającą (bądź nieprzyznającą) akredytację dostarczenie danej uczelni informacji o jej słabych i mocnych stronach w planowanym procesie akredytacyjnym.

5. Procedura opiniowania przez PKA wniosków o uruchomienie nowych kierunków obejmuje przeprowadzenie wywiadu przez zespół oceniający w siedzibie PKA z dziekanem/rektorem wydziału/uczelni wnioskującej o uruchomienie kierunku. Ocena wniosku o uruchomienie nowego kierunku bierze pod uwagę strategię rozwoju szkolnictwa wyższego.

6. Ocena jakości i przyznanie akredytacji powinno mieć określone konsekwencje finansowe dla danej uczelni.

4. FINANSE I MIENIE JEDNOSTEK W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

Po 1989 r. szkolnictwo wyższe i nauka nigdy nie stały się w Polsce priorytetem rozwojowym, co przyczyniło się do zapóźnienia technologicznego i naukowego kraju. Jak dotąd Polska nie miała realnych szans, aby stać się gospodarką opartą na wiedzy, również z powodu chronicznego niedofinansowania tego sektora oraz politycznej zgody na jego niereformowane dryfowanie przez co najmniej pierwsze dwie dekady po upadku realnego socjalizmu (przynajmniej do 2010 r.). Dzisiaj deklaracje dobrej woli decydentów już nie wystarczają.

W zglobalizowanym świecie permanentnie poszukującym talentów nasz zarazem niedofinansowany i niereformowany system nie ma szans na ich zatrzymanie w kraju, nie mówiąc o sprowadzaniu naukowych talentów z zagranicy.

Jesteśmy przekonani o tym, że nadszedł moment, aby połączyć reformy, w tym reformy sposobów finansowania nauki i szkolnictwa wyższego, z wyraźnym wzrostem publicznego finansowania. Niedofinansowanie znane z ostatniego ćwierćwiecza nie znajduje dziś żadnego uzasadnienia, zwłaszcza w obliczu potencjalnego (w ramach nowej legislacji) podjęcia przez cały sektor zobowiązania do przeprowadzenia głębokich reform strukturalnych.

Zakładamy, że państwo jest odpowiedzialne za finansowanie publicznego szkolnictwa wyższego i akademickiej nauki. Szkolnictwo niepubliczne pełni w systemie szkolnictwa wyższego rolę uzupełniającą, a w systemie nauki nie odgrywa jak dotąd (poza kilkoma wyjątkami), zgodnie ze swoją misją, niemal żadnej roli – i jego finansowanie ze środków publicznych nie powinno wykraczać poza drobne wyjątki (stypendia doktoranckie w wybranych ośrodkach, np. tych dzisiaj funkcjonujących na prawach uniwersytetu; otwarty dostęp do konkurencyjnych środków z krajowych agencji grantowych i fundacji, takich jak Narodowe Centrum Nauki

(NCN), Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBR), Fundacja na rzecz Nauki Polskiej (FNP); pomoc materialna dla studentów stacjonarnych itp.).

Zakładamy szkodliwość dotacyjnego finansowania badań naukowych w niepublicznym szkolnictwie wyższym w jednostkach o kategorii niższej niż A. W żaden sposób nie ograniczamy dostępu do konkurencyjnego trybu finansowania (np. NCN; oraz nowe programy: „Milion za milion” – MZM, „Narodowy Program Doskonałości Naukowej” – NPDN) ze wskazanymi ograniczeniami wynikającymi z warunków minimalnych i kategoryzacyjnych – z powodu ryzyka rozdrobnienia środków publicznych. Finansowanie w szerszym wymiarze ze środków publicznych sektora niepublicznego uważamy w obecnej sytuacji za nierealne i niepotrzebne.

Z powodu ograniczeń konstytucyjnych nie ustosunkowujemy się tutaj do szerszego problemu odpłatności za studia stacjonarne w sektorze publicznym, dostrzegając jednak rosnący problem w wybranych obszarach o najwyższej kosztowności (np. studia medyczne) i związany z nim międzynarodowy drenaż mózgow (uważamy, że przypadek studiów medycznych może wymagać wyjątkowych rozwiązań – nienaruszających zasad konstytucji, ale biorących pod uwagę ważny interes społeczny). Problem współodpłatności za studia w sektorze publicznym będzie z pewnością powracał – na razie zadowala nas odpowiedź znana z kontynentalnej Europy, czyli brak opłat za studia w trybie stacjonarnym. Doświadczenia krajów anglosaskich, zwłaszcza Wielkiej Brytanii i USA, pokazują niebezpieczeństwa związane z lawinowo rosnącym długiem studenckim, rosnącą niechęcią do podejmowania studiów przez osoby pochodzące z niższych warstw społeczno-ekonomicznych oraz malejące publiczne nakłady na szkolnictwo wyższe (np. w Wielkiej Brytanii są one najniższe w Europie w relacji do PKB).

Główne problemy w finansowaniu publicznych szkół wyższych w Polsce związane są z niskimi nakładami, krótką perspektywą finansową, która nie przyczynia się do trwałości i zrównowżenia finansów szkół wyższych, oraz sztywnymi regulacjami dotyczącymi wydatkowania środków według źródeł ich pochodzenia i braku autonomii uczelni w tym zakresie. Przychody publicznych szkół wyższych w 80% pochodzą z działalności dydaktycznej, w tym w 3/4 z dotacji podstawowej przyznawanej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) według

algorytmu (GUS 2015). Udział przychodów z działalności badawczej jako procent całkowitych przychodów jest na stałym poziomie, np. dla ogółu szkół publicznych wynosił 14,1% w 2008 r. i 14,9% w 2014 r. (GUS 2015). Znikoma część przychodów uczelni związana jest z działalnością zewnętrzną uczelni, np. przychody z wydzielonej działalności gospodarczej oraz przychody ze sprzedaży towarów i materiałów stanowią w sumie 0,7% całkowitych przychodów operacyjnych, a sprzedaż pozostałych prac i usług badawczych i rozwojowych stanowi ok. 10% przychodów badawczych (GUS 2015).

Sytuacja finansowa uczelni w ostatnich latach się pogarsza: spada realna wartość finansowania dotacyjnego, spadają przychody z opłat za studia (co jest konsekwencją spadającej liczby studentów studiujących w tej formie), spada realna wartość nakładów na badania statutowe oraz do niedawna spadały realnie nakłady finansowe ze strony NCN.

Ponadto poziom wynagrodzeń staje się coraz bardziej niezadowolający i odstrasza potencjalnie zainteresowanych podjęciem kariery naukowej już na poziomie studiów doktoranckich (a środowisko akademickie się coraz bardziej pauperyzuje).

Mechanizmy konkurencji międzyinstytucjonalnej nie pomagają w sytuacji globalnie malejącej, zamkniętej puli środków publicznych w Polsce. Przeorientowanie uczelni na badania naukowe w sytuacji malejącej liczby studentów (o niemal 600 000 w ostatniej dekadzie) nie jest możliwe z powodów finansowych. **Dlatego proponujemy wzrost nakładów połączony z koncentracją na najsilniejszych naukowo miejscach w systemie.**

Jednym z najważniejszych czynników kształtujących sytuację szkół wyższych – w tym ich finanse – są zachodzące zmiany demograficzne, a mianowicie zmniejszenie liczebności roczników młodzieży (19-24 lata), a co za tym idzie spadek liczby studentów. Przy utrzymaniu bezpłatnego kształcenia w trybie stacjonarnym na uczelniach publicznych oraz przy nikłym udziale środków prywatnych należy oczekiwać, że **w nadchodzących latach środki publiczne będą wciąż głównym źródłem przychodów publicznych szkół wyższych**, dlatego sposoby ich alokacji będą miały duży wpływ na kształtowanie się całego systemu.

W Polsce całkowite (publiczne i prywatne) wydatki na szkolnictwo wyższe są stosunkowo niskie. W latach 2001-2014 nakłady budżetu pań-

stwa na szkolnictwo wyższe zmalały z 0,82% do 0,71% PKB (14,390 mld zł w 2014 r.).

Proponujemy zróżnicowane mechanizmy finansowania szkolnictwa wyższego (o ile nie zaznaczamy inaczej, przez „szkolnictwo wyższe” rozumiemy tu, podobnie jak w całym dokumencie, „publiczne szkolnictwo wyższe”) **w zależności od miejsca zajmowanego w zróżnicowanym systemie: w wyniku działania tych mechanizmów z czasem inna będzie struktura przychodów w uczelniach dydaktycznych, badawczo-dydaktycznych i badawczych (oraz flagowych).** Zakładamy utrzymanie podstawowej struktury finansowania ze środków publicznych (środki dotacyjne i środki zdobywane konkurencyjnie), ale w finansowaniu akademickich badań naukowych wprowadzamy trzeci filar.

Obok istniejących dwóch filarów środków na badania statutowe i grantów badawczych wprowadzamy trzeci filar – środki wspierające doskonałość naukową („Narodowy Program Doskonałości Naukowej” – NPDN, zob. szerzej w aspektach innych niż finansowe: „Klasyfikacje rodzajowe jednostek w systemie szkolnictwa wyższego i konsekwencje ich wprowadzenia”, część druga, pkt 1 F). Finansowanie dotacyjne na badania silniej uzależniamy od wyników parametryzacji i kategoryzacji Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych (KEJN) (osiągnięć naukowych i aktywności grantowej), a słabiej od nominalnego stanu kadrowego, w tym przede wszystkim od nabytych uprawnień doktorskich i habilitacyjnych.

Proponujemy utrzymanie równowagi między (stabilnym) finansowaniem dotacyjnym na badania i finansowaniem grantowym (z natury niestabilnym i obciążonym dużym ryzykiem dla kadry i instytucji), a zwłaszcza ustalenie puli finansowania dotacyjnego na badania wyraźnie powyżej poziomu 50%, co daje większą stabilność i umożliwi przewidywalność finansowania badań na poziomie instytucjonalnym. Udział finansowania dotacyjnego w większości krajów europejskich wynosi co najmniej 80%; a finansowania grantowego wynosi najczęściej poniżej 20%.

Struktura wydatków budżetowych na szkolnictwo wyższe wedle proponowanych założeń stanie się silnie zróżnicowana ze względu na typ uczelni i realizowane misje. Finansowanie badań (w formie dotacji) w ośrodkach o potencjale dydaktycznym, ale o niskiej kategorii

KEJN uważamy za szkodliwe i demoralizujące, a finansowanie studiów doktoranckich chcemy włączyć do strumienia finansowego przeznaczonego na badania naukowe, a nie na kształcenie, w związku z proponowanym przeorientowaniem ich charakteru na badawczy, ograniczeniem ich masowości i koncentracją w mniejszej liczbie jednostek.

Wprowadzamy jednocześnie silne mechanizmy promujące dalszą koncentrację środków na badania w wybranych pod względem doskonałości naukowej (i w trybie konkurencyjnym) miejscach systemu – mechanizmy programów MZM, NPDN oraz przynajmniej dwukrotne zwiększenie rocznego budżetu NCN. Wszystkie wymienione mechanizmy są ze sobą silnie skorelowane, a konieczność ich wprowadzenia wynika z przekonania o dzisiejszej marginalnej roli doskonałości naukowej w systemie, stojącej u źródeł proponowanych założeń.

Proponujemy jednocześnie finansowanie działalności dydaktycznej uczelni w ramach czteroletnich kontraktów blokowych, powiązanych z czteroletnim cyklem oceny KEJN oraz z oceną Polskiej Komisji Akredytacyjnej (PKA) i odejście od ścisłego związku między liczbą studentów i finansowaniem otrzymywanym w ramach algorytmu, zwłaszcza w przypadku uczelni badawczo-dydaktycznych i badawczych (oraz flagowych). Poziom kontraktów zawieranych z trzema typami uczelni docelowo będzie ściśle wynikał z zastosowania trzech typów algorytmów, przy różnej części czteroletniego kontraktu podlegającej negocjacji. Zakładamy, że niezbędne jest utrzymanie zmodyfikowanego algorytmu podziału środków na finansowanie publicznych szkół wyższych oraz utrzymanie pięciu podstawowych wskaźników kosztochłonności (od 1 do 3).

Każdy nowy algorytm powinien być znany uczelniom z dużym wyprzedzeniem. Nie powinien mieć zbyt niskiej stałej przeniesienia (np. 50%), zbyt niskich progów zabezpieczających wahania przychodów (np. 5%), powinien w mniejszym niż obecnie stopniu opierać się na liczbie studentów oraz nie powinien umożliwiać prostej manipulacji liczbą studentów w stosunku do liczby kadry, zwłaszcza w przypadku zastosowania mechanizmu współczynnika liczba studentów do liczby kadry (w 2013 r. współczynnik ten dla uczelni publicznych wynosił odpowiednio 15,2 dla uniwersytetów; 16,7 dla wyższych szkół technicznych; 21,8 dla wyższych

szkół ekonomicznych; 16,1 dla wyższych szkół pedagogicznych i 6,1 dla wyższych szkół medycznych/akademii. Wydaje się (bez szczegółowych analiz),

Ramka 6. Finansowanie nauki w sektorze szkolnictwa wyższego

Co prawda finansowanie nauki w sektorze szkolnictwa wyższego nieznacznie rośnie (3,87 mld zł w 2010; 4,10 mld w 2011; 4,94 mld w 2012; 4,22 mld w 2013 i 4,71 mld w 2014), jednak w przeliczeniu na liczbę kadry i wielkość systemu z jednej strony oraz na liczbę mieszkańców z drugiej strony, jest całkowicie niezadawalające (oznaczało to np. w 2014 r. w kategoriach dzisiejszych dyscyplin naukowych 64,9 mln zł przyznane psychologii; 55,9 mln socjologii, 34,5 mln naukom politycznym oraz 852,7 mln naukom o komputerach i informatyce czy 563,7 naukom chemicznym, GUS 2015: 64). (Jednocześnie bardziej zdezagregowane dane GUS za 2014 r. pokazują, że całkowite przychody z działalności badawczej publicznych uczelni nie przekroczyły 3 mld zł (2,954 mld), w tym 883 mln zł z działalności statutowej, 483 mln zł z Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (NCBR) i 550 mln zł z NCN (GUS 2015: 194), co oznacza w sumie mniej niż 700 mln euro. To jeden z najniższych wskaźników w Europie, zarówno w stosunku do liczby kadry, jak i na 100 000 mieszkańców.

Intensywność prac badawczo-rozwojowych, mierzona wielkością nakładów sektora wykonawczego w stosunku do PKB wyniosła w 2014 r. w sektorze szkolnictwa wyższego (HERD/PKB) 0,23% (wobec 0,25% w 2013 r. oraz 0,27% w 2010 r.) (GUS 2015: 59), a kwotowo oznaczała 4,71 mld zł w 2014 r. Największy udział w finansowaniu działalności badawczo-rozwojowej ma sektor rządowy – pochodzi z niego ponad połowa środków. Niewielki jest udział środków sektora prywatnego w finansowaniu badań prowadzonych w sektorze szkolnictwa wyższego. W 2013 r. środki europejskie, a zwłaszcza fundusze strukturalne UE, stanowiły w budżecie MNiSW ponad 27% (OPI 2016: 145) – co jest jednym z wymiarów niedofinansowania polskiego systemu ze środków krajowych, ponieważ środki przeznaczone przede wszystkim na budowę nowych obiektów już się nie powtórzą w porównywalnej skali. Ponadto pojawia się coraz częściej problem z ich zagospodarowaniem, a przede wszystkim utrzymaniem przez uczelnie.

że w najszerszym ujęciu zaproponowany we wrześniu 2016 r. przez MNiSW nowy algorytm warunków tych nie spełnia.

Zakładamy absolutną niezbędność skokowego wzrostu publicznego finansowania szkolnictwa wyższego do poziomu co najmniej 1% PKB w 2020 r. oraz finansowania nauki do poziomu 1,5% PKB w 2020 r. i 2% PKB w 2025 r. (nie uwzględniając środków unijnych). Przyjmujemy, że docelowo 2/3 ogólnych nakładów na naukę w systemie stanowić będą nakłady publiczne, inaczej niż w rozwiniętych krajach OECD, gdzie udział ten wynosi ok. 1/3.

Sytuacja ekonomiczna Polski w ostatniej dekadzie w żaden sposób nie tłumaczy skrajnie niskiego poziomu publicznego finansowania, zwłaszcza nauki (0,26% PKB prognozowane na 2017 r.), prowadzącego prostą drogą do widocznej dziś zapaści jej międzynarodowego miejsca

Ramka 7. Badania podstawowe i stosowane, Narodowe Centrum Nauki (NCN) i Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBR)

Zgodnie z wynikami badań wzrost nakładów publicznych na badania naukowe w szkolnictwie wyższym jest silnie skorelowany ze wzrostem nakładów prywatnych na badania (we wszystkich sektorach). Ponadto za priorytetowy obszar dla państwa, wzorem najbardziej innowacyjnych gospodarek, powinny być **badania podstawowe** – niestety w Polsce poziom nakładów na ten typ badań od kilku lat systematycznie się obniża. Zachwiana staje się równowaga między finansowaniem badań podstawowych na uczelniach i badań aplikacyjnych w przedsiębiorstwach (co widać po potężnej różnicy w rocznych budżetach NCN i NCBR, na dłuższą metę będącej nie do przyjęcia), co może odciągać naukowców akademickich od prowadzenia badań podstawowych i zmieniać ich orientację badawczą. Doskonałość naukową i wysoki potencjał innowacyjny gospodarki osiąga się niemal wyłącznie w oparciu o badania podstawowe, które prawie w całości są finansowane przez państwo. Stąd nacisk prezentowanych założeń na nowe środki finansowe i nowe mechanizmy ich alokacji ograniczone do systemu szkolnictwa wyższego. (Sztwyne rozróżnienie na badania podstawowe i stosowane, *basic and applied research*, coraz częściej się zaciera, jednak proces ten nie dotyczy statystyki działalności naukowej).

i prestiżu (międzynarodowe rankingi uczelni, granty Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych – ERC), z której podniesienie się może zająć przynajmniej 5-10 lat.

Ponieważ sam algorytm podziału dotacji statutowej na badania nie jest w stanie wprowadzić silnego zróżnicowania ośrodków naukowych, dlatego proponujemy połączenie mechanizmów konkurencyjnych (tu: projektowych) z mechanizmami dotacyjnymi oraz mechanizmami doskonałościowymi.

Nowe dotacje celowe MNiSW (oraz Ministerstwa Rozwoju) będą funkcjonować tylko w miejscach o dużej intensywności badań naukowych (kategoria A i A+), potwierdzonych liczbą grantów i ich sumaryczną wysokością; dotacje celowe (MZM) będą wzmacniały procesy koncentracji środków i różnicowania instytucji, w zgodzie z trendami największych gospodarek europejskich; oprócz tego będą wzmacniały związki z uczelni z gospodarką (podwojenie zafakturowanych przychodów uczelni z sektora gospodarczego w tym samym Programie).

Obok rosnących środków dotacyjnych (alokowanych przy użyciu zmienionych reguł uniemożliwiających rozpraszanie środków na badania statutowe oraz mechanizmów programu MZM), wzrośnie rola środków konkurencyjnych przeznaczonych na badania. Jeśli chcemy wyselekcjonować uczelnie badawcze (a w ich ramach z czasem uczelnie flagowe), to musimy dofinansować NCN, aby zwiększyć średnie wskaźniki sukcesu do poziomu 25%, zwiększyć średni poziom grantu oraz poziom wynagrodzeń (poprzez ich zamianę w nieopodatkowane stypendia). Dzisiaj wynagrodzenia z NCN są kwotą brutto brutto – co w praktyce oznacza, że co najmniej połowa środków wraca do budżetu państwa.

Proponujemy zatem w finansowaniu akademickich badań naukowych (1) tradycyjny komponent dotacyjny badań statutowych oparty na zmienionym algorytmie, (2) komponent środków konkurencyjnych (płynących głównie z NCN) oraz (3) komponent dodatkowych środków celowych płynących z MNiSW i Ministerstwa Rozwoju w ramach mechanizmu programów MZM i NPDN. Konkurs NPDN zostanie uruchomiony w oparciu o wyniki nowego cyklu oceny parametrycznej (2021 r.).

Ramka 8. Budżet NCN a program „Milion za milion” (MZM)

Doświadczenia ostatnich lat, a zwłaszcza niewystarczająca wysokość przyznawanych grantów, malejący średni wskaźnik sukcesu w ich otrzymywaniu (13-18% w większości konkursów oprócz stypendialnych w 2015 r.) i stosunkowo niski poziom kosztów pośrednich pokazują, że Narodowe Centrum Nauki (NCN) powinno dysponować dwukrotnie większym rocznym budżet (min. 2 mld zł w perspektywie trzech lat). Komponent dużych funduszy na badania zdobywanych w trybie konkurencyjnym (wyłącznie z NCN, programu Horyzont 2020, a zwłaszcza z ERC; oraz z FNP) łączy się ściśle z drugim, proponowanym w założeniach komponentem dużych, dodatkowych ministerialnych dotacji celowych: wybrane jednostki organizacyjne będą dostawały radykalnie więcej środków na badania, a kryterium będzie stanowić poziom środków zdobywanych w trybie konkurencyjnym (MZM). Tym samym w sposób ewolucyjny wybrane instytucje i/lub ich jednostki organizacyjne będą miały coraz więcej środków. Ta rosnąca różnica w oparciu o zdobywane środki konkurencyjne (tu: projektowe) zostanie wzmocniona w trybie dotacji i umożliwi silne zróżnicowanie, do którego wyłonienia się potrzeba czasu.

NCN musi dysponować większym budżetem również dlatego, że z sukcesem posługuje się najlepszym mechanizmem rozdziału funduszy na badania jednostkom i grupom badawczym jaki wymyślono w Europie, idąc śladami ERC i wzmacniając elementy konkurencyjności w całym systemie. Powstanie NCN jest największym, a być może jedynym trwałym osiągnięciem reform nauki akademickiej w Polsce po 1989 r., którego dalszy sukces jest zależny od puli środków, którymi dysponuje. Należy zatem zwiększyć pulę środków konkurencyjnych przeznaczonych na badania, zwiększyć ich wagę w ocenie parametrycznej i kategoryzacji KEJN po to, aby mieć w ciągu 5-10 lat bardziej zróżnicowany system.

Przemyslenia wymaga również poziom kosztów pośrednich w projektach finansowanych przez NCN (dziś za niski) oraz algorytm podziału środków na trzy główne panele (dziś często dyskryminujący badania z obszaru humanistyki i nauk społecznych – w wybranych konkursach, zob. przyjęty 13 października 2016 r. przez Radę NCN podział środków według paneli i konkursów: konkurs Maestro 8 – 3,2 mln zł w grupie HS (nauki humanistyczne, społeczne i o sztuce) z 40 mln, czyli 8%; w praktyce 1 grant rocznie w tej grupie, przy współczynniku sukcesu 7% w konkursie Maestro 6 z 2015 r.).

Ramka 8. Budżet NCN a program „Milion za milion” (MZM) cd.

Najnowsze dane z NCN pokazują dla konkursów z 2015 r. następujące wskaźniki sukcesu ogółem: 15% dla Harmonia 6; 9% dla Maestro 6; 18% dla Opus 8; 17% dla Preludium 8; 13% dla Sonata 8; 14% dla Sonata Bis 4 (a wyjątkiem są dwa konkursy na staże podoktorskie i stypendia doktorskie, które w tym roku miały duże współczynniki sukcesu – 25% Fuga 4 i 33% Etiuda 3); oprócz wskaźnika sukcesu duże znacznie ma jednak również średnia wysokość grantu, która jest w większości konkursów stosunkowo niska.

Trzeci komponent to duże dotacje celowe przeznaczane sukcesywnie na wzmacnianie procesów wyłaniania się uczelni badawczych (MZM) i flagowych (NPDN). Uczelnie badawcze i tak się stopniowo wyłaniają – ale zwiększona pula środków przeznaczonych dla NCN oraz dotacje celowe płynące z MNiSW mają te procesy przyspieszyć, ponieważ trwają one zbyt długo w kontekście radykalnie rosnącej konkurencji międzynarodowej. Miejsca najbardziej konkurencyjne (odnoszące sukces w konkurencji o fundusze na badania w oparciu o przejrzyste reguły doskonałości naukowej) będą dodatkowo dofinansowywane przez MNiSW: w innych miejscach funduszy na badania będzie stosunkowo mniej, a w niektórych nie będzie ich wcale.

W ciągu kilku lat najlepsze miejsca w polskiej nauce w sposób ewolucyjny, a nie rewolucyjny, pojawią się same, bez potrzeby dekretacji (z zewnątrz) czy deklaracji (własnej).

Niezbędne są silne mechanizmy selekcyjne stojące za podziałem dużych, nowych środków finansowych – przy czym koncentracja wszystkich środków konkurencyjnych (z NCN, z programu MZM oraz z NPDN) musi jednocześnie prowadzić do wyraźnego, skokowego wzrostu wynagrodzeń wybranych grup kadry akademickiej w wybranych miejscach. Zakładamy, że uzyskany w ten pośredni sposób – związany silnie z osiągnięciami naukowymi – wzrost wynagrodzeń obejmie co najmniej połowę kadry uczelni badawczych, w tym dużą część kadry uczelni flagowych (lub konsorcjów ich jednostek). Zróżnicowanie jednostek w systemie pod względem naukowym doprowadzi zarazem do ich zróżnicowania pod względem możliwości płacowych.

A. ZASADY FINANSOWANIA DZIAŁALNOŚCI JEDNOSTEK W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO Z UWZGLĘDNIENIEM KLASYFIKACJI RODZAJOWEJ JEDNOSTEK

Ramka 9. Podstawa prawna zasad finansowania działalności jednostek obejmuje następujące dokumenty

1. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, w szczególności art. 15 ust. 1 oraz rozdział 4 od art. 89 do art. 106a.
2. Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki.
3. Oraz szereg rozporządzeń, np.: rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 października 2015 r. w sprawie szczegółowych kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na inwestycje służące potrzebom badań naukowych lub prac rozwojowych (Dz.U. z 2015 r., poz. 1693), rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 września 2015 r. w sprawie konkursu na uzyskanie statusu Krajowego Naukowego Ośrodka Wiodącego (Dz.U. z 2015 r., poz. 1521), rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 września 2015 r. w sprawie warunków i trybu udzielania pomocy publicznej za pośrednictwem Narodowego Centrum Nauki (Dz.U. z 2015 r., poz. 1381), rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 października 2015 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym (Dz.U. z 2015 r., poz. 2015).

Wszystkie uczelnie publiczne otrzymują dzisiaj ze źródeł publicznych środki finansowe niezbędne do wykonywania swoich zadań, a władze publiczne udzielają pomocy uczelniom niepublicznym w zakresie i formach określonych w ustawie (art. 15 ust. 1 PSW). W szczególności działalność uczelni publicznych finansowana jest z dotacji z budżetu państwa oraz może być finansowana z przychodów własnych (art 92 ust. 1 PSW). W budżecie państwa określana jest dotacja podmiotowa na dofinansowanie zadań projako-

ściowych, w tym dotacja na Krajowe Naukowe Ośrodki Wiodące (KNOW-y) (art. 94b ust. 1 PSW). Ustawa w zakresie zasad i trybu finansowania badań naukowych i prac rozwojowych prowadzonych w uczelni odwołuje się do Ustawy o zasadach finansowania nauki (art. 97 PSW).

Zgodnie z ustawą o zasadach finansowania nauki (art. 6 ust. 6) środki przeznaczone na działania finansowane przez NCBR i NCN mają do 2020 r. osiągnąć wartość nie mniejszą niż 50% środków finansowych na naukę przeznaczonych na działalność statutową, współpracę naukową z zagranicą, działalność upowszechniającą naukę oraz finansowanie programów i przedsięwzięć ustanawianych przez ministra, nagród i stypendiów. Obliczanie kwoty dotacji statutowej regulowane jest w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 listopada 2010 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na naukę na finansowanie działalności statutowej (Dz.U. z 2014 r. poz. 90 ze zm.). Jednostka naukowa otrzymuje dotację przeznaczoną na pokrycie kosztów związanych z utrzymaniem potencjału badawczego tzw. dotację bazową, której sposób ustalenia wynika z przywołanego wyżej rozporządzenia. Wysokość środków finansowych przeznaczonych na dotację bazową wynika z algorytmu, który uwzględnia: liczbę osób w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy, zatrudnionych przy prowadzeniu badań naukowych lub prac rozwojowych na podstawie stosunku pracy, współczynnik kosztochłonności badań dla danej dziedziny (ogłaszany w formie komunikatu w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej ministra) oraz rodzaj i kategorię jednostki naukowej.

Współczynnik kategorii przyjmuje dzisiaj wartości od 1,5 dla jednostek z kategorią A+ do 0,4 dla jednostek z kategorią C. Kryteria i tryb przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym uregulowane są rozporządzeniem MNiSW. Ocena dokonywana jest przez KEJN w grupach nauk i obejmuje kryteria związane z osiągnięciami naukowymi i twórczymi (np. publikacje), potencjał naukowy (np. posiadanie na uprawnien do nadawania stopni naukowych, mobilność pracowników), praktyczne efekty działalności naukowej i artystycznej (np. środki finansowe uzyskane z tytułu komercjalizacji wyników badań naukowych, ekspertyzy), oraz pozostałe efekty działalności naukowej i artystycznej (np. organizacji lub współorganizacji konferencji międzynarodowych).

W 2014 r. dotacja na finansowanie działalności statutowej stanowiła ok. 1/3 przychodów z działalności badawczej wyższych szkół publicznych, a środki na realizację projektów finansowanych przez NCBR oraz NCN odpowiednio 16,3% i 18,6% (GUS 2015).

Wielkość i model dystrybucji środków, jakie wpływają do sektora szkolnictwa wyższego, przesądzają o jego kondycji finansowej, a w konsekwencji o jakości kształcenia i efektach badań naukowych. To z kolei stanowi istotną szansę doprowadzenia do wzrostu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki, a tym samym uzyskania wyższego zwrotu z inwestycji w szkolnictwo wyższe.

Ramka 10. Nakłady publiczne i prywatne (przykład Europy)

Z badań prowadzonych przez European University Association (EUA) wynika, że w strukturze przychodów szkolnictwa wyższego w krajach europejskich średnio blisko 75% stanowią nakłady publiczne (EUA 2011) (9% przychodów stanowi czesne, 6,5% to nakłady prywatne, a 11% stanowią pozostałe przychody, w tym darowizny i przychody z własnej działalności). Przekonanie o tym, że środki publiczne można zastąpić środkami prywatnymi – zwłaszcza w nauce – jest niezwykle szkodliwe: nie ma systemu badań naukowych, który opierałby się na środkach prywatnych; nie ma systemu, w którym biznes utrzymywałby badania naukowe na uczelniach; najczęściej, jak pokazują wieloletnie badania przedsiębiorczości akademickiej w Europie, do współpracy uczelni z gospodarką potrzebne są fundusze publiczne. Fundusze prywatne powinny jedynie zwiększać całkowitą pulę dostępnych środków, a nie funkcjonować w ich zastępstwie.

Chcąc zapewnić stabilność finansowania szkolnictwa wyższego, najwłaściwszym rozwiązaniem jest ustalenie wielkości środków finansowych przeznaczonych zarówno na kształcenie, jak i badania w relacji do PKB, w wysokości porównywalnej z wysoko rozwiniętymi krajami europejskimi. Wysokość docelowa tego udziału, jak również okres dochodzenia do tej wielkości, powinny być zagwarantowane ustawowo.

Istotną zmianą, wzmacniającą stabilność funkcjonowania i realizacji celów statutowych przez uczelnie, niezależnie od ogólnej kwoty środków wydzielonych z budżetu na finansowanie dydaktyki i badań, jest tryb dystrybucji środków pomiędzy uczelnie. Obecnie podstawową formą finansowania uczelni w Polsce są **coroczne decyzje administracyjne**, zawierające informacje o wielkości przyznanej dotacji dydaktycznej i o wielkości dotacji na badania statutowe wydziałów.

Alokacja środków ministerialnych pomiędzy uczelnie odbywa się za pomocą algorytmu, przy czym przy przyznawaniu dotacji dydaktycznej algorytm jest uwolniony w 35% (65% stanowi tzw. stała przeniesienia). Z uwagi na coroczną dystrybucję środków pomiędzy uczelnie na podstawie corocznie przeliczanego algorytmu (dodatkowo często zmieniającego się z roku na rok: ostatnia propozycja zmian przedstawiona przez MNiSW pochodzi z września 2016 r. z dokumentu „Koncepcja podziału algorytmu podziału dotacji podstawowej dla uczelni akademickich oraz zawodowych”), mogą występować spore różnice w finansowaniu występującym w kolejnych latach. A to (nie tylko z uwagi na ograniczenia ustawy o finansach publicznych) istotnie utrudnia lub wręcz uniemożliwia podejmowanie decyzji wywołujących skutki finansowe o horyzoncie działania wykraczającym poza bieżący rok budżetowy.

Proponujemy, aby dotacje były przydzielane uczelniom na okres czterech lat (z ew. przewidzianym wskaźnikiem waloryzacji). To powszechna praktyka stosowana w wielu krajach europejskich. Okres czterech lat byłby spójny z cykliczną oceną parametryczną przeprowadzaną przez KEJN. W polskich uczelniach dotacja na działalność statutową stanowi niewielki procent w stosunku do otrzymywanej dotacji dydaktycznej (w uniwersytetach stanowi ona jedynie 0,5-5% środków przyznanej dotacji dydaktycznej, a w stosunku do ogółu przychodów procent ten jest jeszcze niższy).

Szkolnictwo wyższe powinno mieć odpowiednie finansowanie, zarówno w obszarze dydaktyki, jak i badań. W obrębie tego ostatniego obszaru istnieje silne powiązanie ilości środków na badania z podejmowaniem bądź rezygnacją z badań bardziej ryzykownych (a tym samym bardziej innowacyjnych). Wobec finansowania z budżetu uczelnie działają w warunkach *quasi-rynkowych*: konkurują ze sobą nie tylko uczestnicząc

Ramka 11. Koncentracja środków publicznych w wybranych uniwersytetach

Wiele państw w celu podniesienia efektów kształcenia i rozwoju badań wprowadza koncentrację środków publicznych w wybranych uniwersytetach (Chiny – projekt „985”, Rosja – projekt „5-100”, Finlandia – Aalto, Francja – „Sorbonne league”, Japonia – Super Global Universities Programme (zwiększone istotnie finansowanie 13 wybranych uczelni), Niemiecka Inicjatywa Doskonałości (*Exzellenzinitiative*) – program, który wyłonił 9 uczelni elitarnych). W Wielkiej Brytanii środki na badania w zdecydowanej większości są kierowane do najlepszych uczelni, brak finansowania dla najsłabszych. Największymi beneficjentami są uczelnie należące do grupy tzw. Złotego Trójkąta (Golden Triangle), dzięki którym brytyjskie badania naukowe są tak wysoko pozycjonowane w świecie (Oxford, Cambridge i cztery uczelnie będące członkami the University of London: King’s College London, The London School of Economics and Political Science, University College London oraz Imperial College London, który w 2007 r. opuścił UCL). Razem uniwersytety stowarzyszone w Russell Group (24 uczelnie o bardzo wysokiej renomie pod względem jakości badań naukowych), w 2010 r. otrzymały ok. dwie trzecie budżetowych dotacji rządowych na badania. Również w USA poziom koncentracji środków finansowych na badania, pochodzących z budżetu federalnego jest wysoki (większość środków trafia do najlepszych uczelni).

w konkursowym współzawodnictwie o środki grantowe, ale również prowadząc swoistą „grę w algorytm”, tj. maksymalizując wskaźniki efektywnościowe i projakościowe, oddziałujące w algorytmicznej alokacji dotacji.

Przy zwiększaniu udziału części badawczej w ogólnej kwocie nakładów na szkolnictwo wyższe i zwiększaniu roli kryteriów projakościowych zwiększa się polaryzacja pomiędzy uczelniami. Koncentracja nakładów tworzy szansę uzyskania efektu synergii. Uczelnie z potencjałem dydaktycznym wysokiej jakości i z silnym zapleczem badawczym mają szansę odegrać istotną rolę w kształtowaniu i realizacji strategii rozwoju regionów i całego kraju. **Równocześnie rodzi to ryzyko pozbawienia dużej**

grupy uczelni możliwości rozwojowych, o czym nie można zapominać w przypadku polskich uczelni. Uważamy jednak, że korzyści płynące z koncentracji zasobów na badania i różnicowania systemu przeważają nad potencjalnymi stratami, ponieważ obecnie system jako całość pozostaje potężnie niedofinansowany (inne ryzyka powstają w systemach niedofinansowanych, a inne – to przykład Europy Zachodniej – stabilnie finansowanych przez ostatnie dwie dekady).

Rozdysponowanie środków wewnątrz uczelni zależne jest od stopnia autonomii instytucji. W większości krajów europejskich uczelnie w sposób autonomiczny rozdzielają przyznane im środki publiczne, zgodnie z własnymi potrzebami (np. Hiszpania, Włochy, Szwajcaria, Anglia, Dania, Estonia, Norwegia, Finlandia, część landów w Niemczech), ale np. w krajach takich jak: Francja, Węgry, Islandia, Łotwa, Litwa, Portugalia, Słowacja i Szwecja przychody z dotacji ogólnej rozbite są na główne kategorie i uczelnia nie ma

Ramka 12. Konsolidacja uczelni

Konsolidacja szkolnictwa wyższego jest dodatkową szansą na budowanie w Polsce ośrodków akademickich o znaczącej pozycji międzynarodowej, na zwiększenie potencjału badań naukowych i oferty dydaktycznej oraz interdyscyplinarnego kształcenia uczelni, obniżenie kosztów administracyjnych oraz na polepszenie relacji uczelni z sektorem gospodarczym. Ułatwienie konsolidacji uczelni (lub uczelni i instytutów PAN) umożliwi takie zmiany, jak integrację w ramach ośrodka akademickiego w celu tworzenia uniwersytetów jednoczących nauki ścisłe, humanistyczne, techniczne, medyczne, rolnicze czy społeczne; łączenie podobnych uczelni publicznych lub niepublicznych; łączenie uczelni akademickich ze szkołami zawodowymi; łączenie uczelni z instytutami PAN lub badawczymi. Konieczne jest uproszczenie procesu oraz uchylenie barier prawnych i formalnych utrudniających proces konsolidacji (art. 18, art. 25, art. 28, art. 31, art. 31a PSW). Konsolidację jednostek przyspieszyłyby zachęty finansowe z budżetu, np. państwo może zagwarantować środki na projekty konsolidacyjne, jak też wykorzystanie środków strukturalnych na rzecz wprowadzenia zachęt dla uczelni do konsolidacji.

możliwości w ich wydatkowaniu dokonywać przesunięć pomiędzy nimi. Wewnętrzna gospodarka finansowa uczelni często powiela zewnętrzne kryteria (np. formuły alokacji).

Jedną z dróg wzmocnienia potencjału dydaktycznego i badawczego uczelni jest proces konsolidacji instytucjonalnej; należy przy tym pamiętać, że konsolidacja nie przekłada się bezpośrednio na miejsce w międzynarodowych rankingach uniwersytetów.

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Przy finansowaniu jednostek naukowych należy wprowadzić instrumenty finansowania badań strategicznych z punktu widzenia interesu państwa.

2. Wielkość środków przeznaczana na finansowanie szkolnictwa wyższego powinna być związana z wielkością PKB. Wielkości docelowe środków na naukę i kształcenie oraz okres dochodzenia do nich winny być zagwarantowane ustawowo.

3. Stabilność finansowania uczelni może być zapewniona poprzez przydział podstawowych środków (zarówno na dydaktykę, jak i działalność statutową) w drodze czteroletnich kontraktów.

4. Przy założeniu zwiększenia środków na szkolnictwo wyższe, należy rozważyć zwiększenie środków na statutową działalność badawczą (przydzielaną według projakościowych kryteriów z obszaru działalności badawczej).

5. Przykłady pokazują, że koncentracja środków przynosi efekt synergii i zwiększa szansę na prowadzenie kształcenia i badań na najwyższym poziomie.

6. Należy przewidzieć narzędzia finansowe wzmocniające procesy konsolidacji w szkolnictwie wyższym. Aktualnie obowiązujący mechanizm „102%” wprowadzony rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 lutego 2013 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie sposobu podziału dotacji z budżetu państwa dla uczelni publicznych i niepublicznych (Dz.U. z 2013 r., poz. 273) jest niewystarczający, wobec oporów środowiska przed konsolidacją musi to w każdym przypadku być swoista premia za połączenie. Zasadniczo większe środki dodatkowe powinny być przewidziane w przypadku konsolidacji o strategicznym oddziaływaniu, umożliwiającym

zmianę mapy polskiej edukacji i nauki (w szczególności takie połączenia, które są w stanie wzmocnić przewagi konkurencyjne naszego kraju w wybranych dziedzinach, w których odnotowujemy największe osiągnięcia). W pewnych przypadkach (jako zastąpienie lub kolejny etap związku uczelni) mogłoby nastąpić stworzenie sformalizowanej i stałej unii uczelni (połączenie o strukturze konfederacyjnej).

B. FINANSOWANIE DZIAŁALNOŚCI DYDAKTYCZNEJ, W TYM ZASADY USTALANIA GLOBALNEJ KWOTY ŚRODKÓW, KRYTERIA I TRYB PRZEKAZYWANIA ŚRODKÓW

Ramka 13. Podstawa prawna (finansowanie działalności dydaktycznej)

1. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, w szczególności art. 15 ust. 1 oraz rozdział 4 od art. 89 do art. 106a.
2. Sposób podziału dotacji z budżetu państwa dla uczelni publicznych i niepublicznych określa rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 marca 2015 r. w sprawie sposobu podziału dotacji z budżetu państwa dla uczelni publicznych i niepublicznych (Dz.U. z 2015 r., poz. 463).

Dotacja z budżetu państwa, o której mowa w art. 94 ust. 1 PSW, to dziś podstawowe źródło przychodów wszystkich uczelni publicznych. Przychody z działalności dydaktycznej to ok. 77,3% – od 70% dla szkół technicznych do 93% dla wyższych szkół ekonomicznych (GUS 2015). Na przychody z działalności dydaktycznej składa się dotacja z budżetu (ok. 76,9%, od 62% dla wyższych szkół ekonomicznych do 87% dla wyższych szkół artystycznych), opłaty za zajęcia (ok. 12%, od 25% dla wyższych szkół ekonomicznych do 5% dla wyższych szkół artystycznych) oraz pozostałe (GUS 2015).

Udział przychodów z działalności dydaktycznej jako procent całkowitych przychodów ulega bardzo powolnemu zmniejszeniu na rzecz przychodów z działalności badawczej. Głównym źródłem finansowania działalności dydaktycznej jest dotacja podstawowa z budżetu państwa. W odniesieniu do dotacji podstawowej, o której mowa w art. 94 ust. 1 pkt 1 PSW, określono sposób jej podziału odrębnie dla cywilnych uczelni publicznych, uczelni wojskowych w zakresie kształcenia osób wojskowych oraz uczelni służb państwowych, ze względu na specyficzny charakter każdego z tych rodzajów uczelni.

Na podstawie art. 96 ust. 1 i 2 PSW sposób podziału dotacji z budżetu państwa określa minister w drodze rozporządzenia (obecnie rozporządzenie MNiSW z dnia 27 marca 2015 r. w sprawie sposobu podziału dotacji z budżetu państwa dla uczelni publicznych i niepublicznych. Rozporządzenie określa sposób podziału dotacji dla uczelni publicznych na zadania związane z kształceniem studentów studiów stacjonarnych, uczestników stacjonarnych studiów doktoranckich i kadr naukowych oraz utrzymaniem uczelni, w tym na remonty. Kwota części zasadniczej dotacji podstawowej przyznawana jest według algorytmu zdefiniowanego w rozporządzeniu.

Stosowany obecnie algorytm zawiera sześć składowych oraz stałą przeniesienia z roku poprzedniego: składnik studencko-doktorancki (obliczany z uwzględnieniem wskaźników kosztochłonności dla kierunku studiów), składnik kadrowy (liczba nauczycieli akademickich z podziałem na stopnie i tytuły), składnik proporcjonalnego rozwoju kształcenia (liczba nauczycieli akademickich – NA do liczby studentów), składnik badawczy (liczba projektów badawczych), składnik uprawnień (liczba uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora i doktora habilitowanego), składnik wymiany (liczba studentów wyjeżdżających na wymianę zagraniczną i liczba zagranicznych studentów przyjeżdżających). Poszczególne składniki posiadają odpowiednie wagi od 0,05 dla składnika uprawnień i wymiany do 0,35 dla składnika studencko-doktoranckiego i kadrowego, przy czym najwyższą wagę ma stała przeniesienia z roku poprzedniego, bo stanowi obecnie 65% całego algorytmu.

MNiSW uważa, że budżety uczelni w wyniku spadku liczby studentów nie są zagrożone obniżeniem dotacji, albowiem: we wzorze uwzględniany

jest udział parametrów danej uczelni względem sumy parametrów wszystkich uczelni (spadek liczby studentów, któremu towarzyszy spadek całkowitej liczby studentów w danej grupie uczelni, nie powoduje niższego udziału danej uczelni w globalnej kwocie dotacji), w wyniku nadania wag (waga składnika studencko-doktoranckiego 0,35 razy udział składników zmiennych równych 0,35) liczba studentów i doktorantów odpowiada bezpośrednio za podział ok. 12,25% dotacji na dany rok budżetowy. Duże zmiany wnoszą poddana pod dyskusję nowa koncepcja algorytmu.

Nie tylko wielkość środków przeznaczona na szkolnictwo wyższe, ale także sposób ich dystrybucji oraz przyjęte kryteria (ilościowe i jakościowe) wpływają bezpośrednio na funkcjonowanie uczelni i dokonywane przez nie wybory. W Polsce od 2007 r. obowiązuje formuła matematyczna przy rozdziale dotacji dydaktycznej, w której obok parametrów ilościowych są obecne również elementy o charakterze pro jakościowym. **Należy zauważyć jednak brak w obecnym algorytmie wskaźników „wydajności” i efektu.**

Parametry algorytmu ulegały modyfikacji w ciągu 10 lat jego obowiązywania. Warto podkreślić jest też fakt, że został on uwolniony pierwotnie w 30%, a od 2013 r. w 35%. Dystrybucja dotacji dydaktycznej, dokonana po raz pierwszy w 2007 r. przy użyciu algorytmu, pomimo jego uwolnienia jedynie w 30%, jest dobrym przykładem na to, jaki wpływ ma sposób finansowania na funkcjonowanie i konkurencyjność uczelni na rynku edukacyjnym. Zmiana finansowania doprowadziła wówczas do istotnego rozwarstwienia uczelni pod względem procentowego wzrostu dotacji w porównaniu z rokiem poprzednim, w którym zwiększenie dotacji dla poszczególnych uczelni, w wyniku zastosowanych limitów ograniczających, nie mogło przekraczać 3%. W 2007 r. w grupie samych tylko 18 uniwersytetów różnice we wzroście dotacji wyniosły prawie 16%. Największe zróżnicowanie wystąpiło przy składniku uwzględniającym liczbę projektów badawczych (różnice 6-krotne) i składniku wymiany, gdzie skrajne wielkości różniły się 17-krotnie.

System finansowania oparty na modelu efektywnościowym prowadzi do budowania lepszej oferty dydaktycznej i badawczej uczelni. Wspomaga proces finansowania, który prowadzi do uzyskiwania lepszych efektów oraz umożliwia realizację zakładanych przez rząd strategicznych

Ramka 14. Projekt rozporządzenia Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) zmieniającego rozporządzenie w sprawie podziału dotacji z budżetu państwa dla uczelni publicznych i niepublicznych

6 października 2016 r. MNiSW ogłosiło do konsultacji projekt rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie w sprawie sposobu podziału dotacji z budżetu państwa dla uczelni publicznych i niepublicznych, które na dzień oddania ekspertyzy trwają. Proponowane zmiany mają wejść w życie 1 stycznia 2017 r.

Najważniejsze zmiany wynikające z projektu algorytmu dla szkół akademickich nadzorowanych przez MNiSW (załącznik nr 1 do projektu):

- zmniejszenie wagi stałej przeniesienia z 0,65 do 0,5;
- zmniejszenie liczby składowych z 6 do 4, usunięcie składnika uprawnień i proporcjonalnego rozwoju;
- składnik studencko-doktorancki z wagą 0,4: zwiększenie wagi uczestników stacjonarnych studiów doktoranckich **niepobierających** stypendium doktoranckiego, wprowadzenie **wskaźnika jakości dydaktycznej** obliczanego na podstawie stosunku liczby studentów (wszystkich: stacjonarnych, niestacjonarnych i doktorantów) do liczby nauczycieli akademickich w przeliczeniu na pełne etaty z arbitralnie wybraną wartością referencyjną 12 wspólną dla wszystkich uczelni akademickich oraz dopuszczalnym odchyleniem od niej;
- składnik kadrowy z wagą 0,45: **obniżenie wag dla profesorów wizytujących**, składnik mnożony przez **wskaźnik potencjału naukowego** uczelni obliczany na podstawie liczby jednostek z kategorią A+, A, B i C w danej uczelni;
- składnik badawczy z wagą 0,10: obliczany na podstawie liczby projektów krajowych, zagranicznych i w ramach HORYZONT-u 2020 realizowanych samodzielnie lub w konsorcjum, różne wagi dla projektów krajowych i zagranicznych, najwyższa waga dla projektów realizowanych w ramach HORYZONT-u 2020;
- składnik umiędzynarodowienia z wagą 0,05: liczba studentów i doktorantów **wyjeżdżających i przyjeżdżających** na krótkotrwale kształcenie w ramach wymiany międzynarodowej z tą samą wagą, dodanie elementu z wyższą wagą dotyczącego liczby studentów i doktorantów niebędących obywatelami polskimi, którzy odbyli **pełny cykl kształcenia**;

Ramka 14. Projekt rozporządzenia Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) zmieniającego rozporządzenie w sprawie podziału dotacji z budżetu państwa dla uczelni publicznych i niepublicznych cd.

- wprowadzenie korytarza zmian: zakłada się wprowadzanie **ograniczenia maksymalnego spadku/wzrostu wysokości dotacji** z roku na rok do 5% względem dotacji z roku poprzedniego w warunkach porównywalnych;
- **zagwarantowanie uczelniom podlegającym konsolidacji** kwoty w wysokości 103% sumy dotacji podstawowych, które zostały przyznane połączonym uczelniom w roku poprzedzającym rok połączenia.

priorytetów i celów. Z tego też powodu jest użytecznym i skutecznym narzędziem zarządzania. Należy jednak zauważyć, że system finansowych bodźców, który będzie powodował otwieranie preferowanych przez rząd kierunków, nie zawsze musi być zbieżny ze studenckimi decyzjami, co do wyboru studiów. Dlatego zakładane cele w postaci preferencji pewnych kierunków kształcenia muszą być skorelowane chociażby z możliwościami zatrudnienia. Odejście od wskaźników typu „input”, np. liczby osób studiujących, a wprowadzenie w to miejsce wskaźników „wydajności” (np. liczby studentów, którzy zaliczyli rok), czy efektu (liczba dyplomów licencjackich, magisterskich), skłania uczelnie do dbałości o czas studiowania swoich studentów. Uczelnie wprowadzają w tym przypadku system środków wspierających proces kształcenia i dochodzenia studentów do dyplomów (np. dodatkowe godziny konsultacji). Oczywiście istnieje też pewne ryzyko, że może to rodzić pokusę do obniżenia jakości nauczania.

Taki model finansowania (jak również każdy z przyjętych wskaźników efektu) może stwarzać zarówno szanse, jak również (w pewnych warunkach) zagrożenia. Należy też pamiętać o skutku wynikającym z finansowania opartego na kryteriach efektu i „wydajności”, a mianowicie polaryzacji szkół wyższych. Aby uniknąć niebezpieczeństwa pogarszania się warunków i jakości kształcenia spowodowanych niskim poziomem finanso-

wania, wysokość dotacji powinna pozwolić przynajmniej na pokrycie zasadnych kosztów kształcenia. Przy określaniu modelu finansowania szkolnictwa wyższego ważne jest więc określenie ilości, zestawu i wag wskaźników typu efektywnościowego (zarówno w formule matematycznej, jak i ewentualnie w kontrakcie), a także określenie, jaka część środków będzie rozdzielana przy użyciu wskaźników o tym charakterze.

Oprócz starannej analizy potencjalnych korzyści i słabych stron tego modelu, w celu ograniczenia ryzyka konfliktu strategii państwa z autonomią uczelni w proces definiowania wskaźników i wyznaczania celów powinny być zaangażowane uczelnie.

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Globalna kwota środków przeznaczona na finansowanie działalności dydaktycznej (jako część wszystkich środków przeznaczonych na dydaktykę, badania i rozwój) powinna docelowo zostać zwiększona do minimum 1% w 2020 r. (bez wliczania środków unijnych). Stanowi to warunek stabilnej bazy finansowania szkolnictwa wyższego w Polsce. Zwiększenie wydatków na szkolnictwo wyższe zapewniłoby także możliwość zabezpieczenia finansowania przynajmniej na poziomie pokrycia zasadnych kosztów kształcenia w tych uczelniach, które w wyniku finansowania algorytmicznego znajdują się w grupie uczelni o najniższym finansowaniu. Jak wynika z wcześniejszych rozważań, każda uczelnia przyczynia się do budowania kapitału społecznego, w tym pełni funkcję kulturotwórczą w regionie.

2. Stabilność i przewidywalność finansowa uczelni, wspierająca efektywność kształcenia, byłaby również zapewniona poprzez system zapewniający stałe finansowanie w okresie kilkuletnim, m.in. na podstawie zawieranych z uczelnią czteroletnich kontraktów. MNiSW nadzorowałoby realizację zadań i celów określonych w umowie poprzez monitorowanie ustalonych wskaźników.

3. Podstawowa część środków dla trzech typów uczelni powinna być docelowo ustalana w oparciu o trzy przejrzyste algorytmy, uwzględniające wskaźniki efektu oraz elementy promujące jakość, działania proinnowacyjne, umiędzynarodowienie kształcenia i kadry akademickiej. Docelowo dwa

z trzech algorytmów powinny również obejmować część badawczą, zawierającą kryteria efektywnościowe i pro jakościowe.

4. Część środków dotacji (wzorem innych krajów), zarówno na dydaktykę, jak i na badania, na realizację zadań priorytetowych dla państwa czy współpracę z otoczeniem, mogłaby być w różnym stopniu negocjowana. Ta część umowy mogłaby m.in. zastąpić finansowanie przewidziane aktualnie w art. 94 b PSW – finansowanie zadań pro jakościowych, w tym finansowanych w drodze konkursu (sposób podziału i tryb przekazywania dotacji pro jakościowych są regulowane obecnie w formie rozporządzenia ministra).

5. Należy zwiększyć formalno-prawne możliwości finansowania uczelni (przede wszystkim badawczo-dydaktycznych) ze środków władz regionalnych.

6. Wzorem niektórych państw europejskich w celu zapewnienia wysokiej jakości kształcenia należy rozważyć stworzenie systemu wyłaniania i finansowania centrów doskonałości w obszarze kształcenia.

C. ZASADY GOSPODARKI FINANSOWEJ JEDNOSTEK W SYSTEMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

Ramka 15. Podstawa prawna (gospodarka finansowa)

1. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, w szczególności art. 15 ust. 1 oraz rozdział 4 od art. 89 do art. 106a.
2. Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki.
3. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 2012 r. w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej uczelni publicznych (Dz.U. z 2012 r., poz. 1533).
4. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1047).
5. Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 2164 ze zm).
6. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2013 r., poz. 885 ze zm.).

Gospodarka finansowa uczelni uregulowana jest przepisami PSW (art. 98, 99, 99a, 100, 100a, 101, 102, 103, 103a, 104, 105, 106, 106a) oraz innymi aktami w szczególności ustawą o zasadach finansowania nauki oraz rozporządzeniem w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej uczelni publicznych. Uczelnia publiczna prowadzi samodzielną gospodarkę finansową na podstawie planu rzeczowo-finansowego zatwierdzonego przez senat, zgodnie z przepisami o finansach publicznych oraz o rachunkowości (art. 100 ust 1 PSW). Koszty uczelni publicznej pokrywane są z przychodów określonych w art. 98 ust 1 PSW. Do przychodów tych zaliczane są dotacje z budżetu państwa, uzyskane z budżetu państwa środki na naukę, odpłatności za świadczone usługi edukacyjne oraz za kształcenie na studiach i studiach doktoranckich prowadzonych w formach niestacjonarnych, a także za świadczone przez uczelnie artystyczne usługi artystyczne, opłaty za postępowanie związane z potwierdzeniem efektów uczenia się, za wydanie dyplomu, za postępowanie związane z przyjęciem na studia, odpłatności za usługi badawcze i specjalistyczne, przychody z działalności gospodarczej, przychody z udziałów i odsetek, przychody ze sprzedaży składników własnego mienia oraz z odpłatności za korzystanie z tych składników, przychody z tytułu darowizn, dziedziczenia, zapisów oraz ofiarności publicznej, środki pochodzące ze źródeł zagranicznych, inne środki finansowe z budżetu państwa oraz z budżetów jednostek samorządu terytorialnego, np. dotacje celowe, przychody z wynagrodzenia za przeniesienie praw do wyników badań naukowych lub prac rozwojowych oraz z części środków przysługujących uczelni z tytułu komercjalizacji dokonanej przez pracowników. Niewykorzystane w danym roku środki finansowe pozostają w dyspozycji uczelni.

Rozliczanie kosztów jest dokonywane według rodzajów działalności z wyodrębnieniem finansowania z dotacji z budżetu państwa oraz przychodów własnych (art. 105 pkt 3a PSW), w ramach działalności dydaktycznej w podziale na koszty kształcenia na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych (art. 105 pkt 3b PSW). Uczelnie posiadają autonomię co do trybu podziału środków finansowych pomiędzy poszczególne jednostki organizacyjne. W stosunku do dotacji podstawowej przepisy nie nakładają na uczelnie obowiązku zastosowania algorytmu wynikającego z rozporządzenia MNiSW do dokonania wewnętrznego podziału środków, jest on regulowany

wewnętrznymi aktami uczelni (statut, rozporządzenia rektora i inne). Uczelnie jednak często po zabezpieczeniu kwoty koniecznej na pokrycie kosztów działalności ogólnej (np. na pokrycie działalności jednostek centralnych) środki z dotacji podmiotowej rozdzielają według algorytmu analogicznego do tego zapisanego w rozporządzeniu.

Zapisy art. 105 PSW i wydanego na jej podstawie rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie zasad gospodarki finansowej uczelni publicznej nakładają na uczelnię publiczną zestaw ścisłych regulacji. W szczególności art. 105 pkt 3 PSW nakłada obowiązek prowadzenia rozłącznej ewidencji i rozliczania kosztów według rodzajów działalności, z wyodrębnieniem finansowania z dotacji z budżetu państwa oraz z przychodów własnych, a w ramach działalności dydaktycznej w podziale na koszty kształcenia na studiach stacjonarnych i studiach niestacjonarnych. Ścisłe regulacje dotyczące ewidencji oraz rozliczania kosztów i dotacji, a także obowiązku audytowania prawidłowości wydatkowania środków na naukę zawiera również ustawa o finansowaniu nauki.

Obowiązki te powodują: istotny wzrost zatrudnienia w działach finansowo-księgowych, potrzebę rozbudowywania systemów informatycznych, narażanie się na ryzyko uznania przez różne kontrole zewnętrzne przyjętych rozwiązań za nieprawidłowe (w obecnym kształcie regulacyjnym rektor każdej uczelni decyduje o sposobie ewidencjonowania i rozliczania kosztów, nie ma rozwiązań „centralnych”, dodatkowo interpretacje

Ramka 16. Przykład biurokratyzacji: zakup środków trwałych

Dobrym przykładem ilustrującym nadmierne ograniczenia nałożone na uczelnie w wydatkowaniu środków jest brak możliwości zakupu środków trwałych z dotacji dydaktycznej (z dotacji można pokryć koszt, a nie wydatek inwestycyjny). W związku z tym można kupić komputer, którego cena wynosi 3 500 zł (ponieważ z przepisów podatkowych wynika, że do 3 500 zł można jednorazowo środek trwały amortyzować, tzn. ująć go w koszty), ale już kupno komputera za 3 501 zł powoduje naruszenie dyscypliny finansów publicznych.

dotyczące kwalifikowalności kosztów czy prawidłowości ich wydatkowania zmieniają się w czasie i często wyniki kontroli zależą od subiektywnych ocen osób kontrolujących). Ta nadmierna regulacja prawna nade wszystko istotnie utrudnia racjonalne i efektywne wydatkowanie środków publicznych.

Powszechną praktyką stosowaną w innych krajach jest pozostawienie w gestii uczelni, na co i w jaki sposób będą wydatkowane środki dotacji. Ważne jest jedynie, aby uczelnia osiągnęła wskaźniki efektu lub zrealizowała inne mierniki, do których się zobowiązała (jeśli środki były przyznane na podstawie kontraktu).

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Należy uwolnić uczelnie ze ścisłych regulacji dotyczących gospodarki finansowej. Środki, które uczelnia otrzymuje z budżetu (poza dotacjami celowymi) powinny być traktowane jako ryczałt, a uczelnia nie miałaby obowiązku rozliczania się z wydatkowania tych środków i mogłaby samodzielnie decydować o ich wykorzystaniu.

2. Wariantowo: przy pozostawieniu rozłącznej ewidencji i obowiązku rozliczania dotacji (gorszym od opisanego w punkcie poprzednim, ale lepszym od aktualnych regulacji) byłoby uwolnienie – na wzór regulacji obowiązujących we Francji – środków finansowych otrzymywanych z innych źródeł niż budżetowe, ze statusu środków publicznych (art. 92 ust. 2 PSW każe wydzielić te środki).

3. Inne kwestie szczegółowe do uregulowania (bądź zmiany) w ustawie:

- Należy bardzo poważnie rozważyć uchylenie przepisu art. 102 ust. 3, który wbrew ustawie o rachunkowości nie przewiduje amortyzowania budynków i obiektów inżynierii lądowej i wodnej. Powoduje to niewystępowanie w rachunku kosztów uczelni kosztów amortyzacji budynków (co przykładowo zaniża koszty liczone metodą *Full Costing*). Podobnie jak w przypadku innych środków trwałych, wartość umorzenia budynków i budowli powinna być odnoszona w postaci amortyzacji w koszty, a nie zmniejszać fundusz zasadniczy uczelni.

- Uczelnie powinny mieć możliwość swobodnego lokowania wszystkich środków, również tych pochodzenia dotacyjnego.

– Należy w nowej ustawie zweryfikować działania naprawcze opisane w art. 100a PSW (m.in. skrócić okres i zmienić narastającą wielkość straty netto, po przekroczeniu których uruchamia się proces naprawczy). Uczelnia nierokująca na trwałą restrukturyzację kosztów, może – ze względów ekonomicznych – utracić samodzielność (zostać włączona do innej uczelni na zasadzie pełnej unifikacji struktury).

– Należy zmienić zapisy umowy dotyczące rozporządzenia składnikami aktywów trwałych przez uczelnie.

– Należy zmienić zasady i podstawę naliczania odpisu na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych (jedna z możliwych propozycji: od podstawy naliczania odpisu, wyłączyć tę część wynagrodzeń osobowych, która ma charakter honorarium, tj., od której przysługują prawa autorskie).

4. W PSW funkcjonuje zapis odnośnie do waloryzacji wydatków budżetowych państwa (art. 93 ust. 1 i 2), co powinno być zastąpione zapisami o gwarancji nakładów na szkolnictwo wyższe jako odsetek PKB.

5. Finansowanie działalności dydaktycznej, w tym zasady i tryb przekazywania środków, powinno być uzależnione od typu uczelni: uczelnie badawcze *vs.* uczelnie badawczo-dydaktyczne i dydaktyczne. Zmieniony algorytm oraz docelowo trzy algorytmy.

6. Potrzebne są zmiany w rozporządzeniu w sprawie sposobu podziału dotacji z budżetu państwa dla uczelni publicznych i niepublicznych. Sprawy do rozstrzygnięcia odnośnie do samego algorytmu:

– Uproszczenie algorytmu – algorytm jest w obecnej formie tak skomplikowany, że trudno orzec, co musi zrobić uczelnia, żeby zwiększyć dotację (uważa się, że algorytm premiuje liczbę studentów, natomiast według MNiSW liczba studentów i doktorantów odpowiada bezpośrednio za podział tylko ok. 12,25% dotacji na dany rok budżetowy).

– Docelowo inne algorytmy podziału dla uczelni badawczych, badawczo-dydaktycznych i dydaktycznych: najpierw jeden uproszczony algorytm z różnymi wagami, np. uczelnie badawcze: składnik studencki (ale nie doktorancki, bo ten występuje w części badawczej) z obniżoną wagą, uczelnie dydaktyczne – składnik badawczy z wagą zero, z czasem różne algorytmy dla różnych typów uczelni.

– W obecnie stosowanym algorytmie jest składnik badawczy oparty o liczbę projektów oraz składnik uprawnień, co oznacza podwójną penalizację jednostek słabych naukowo (a jest to dotacja dydaktyczna).

– Obecne wskaźniki kosztochłonności nie odpowiadają kosztom rzeczywistym.

7. Uczelnie badawcze w ramach algorytmu powinny otrzymywać większy procent finansowania na badania statutowe aniżeli uczelnie badawczo-dydaktyczne, uczelnie dydaktyczne nie otrzymają dotacji statutowej, i finansowanie badań w tych jednostkach będzie możliwe wyłącznie ze źródeł grantowych.

8. Źródła grantowe (np. NCN) powinny być dostępne w takiej wysokości, żeby gwarantować wyższy współczynnik sukcesu (np. 25%) i wyższy poziom kosztów pośrednich (np. 30-40%).

9. Rozliczanie środków – ryczałtowe – wg sprawozdawczości merytorycznej, a nie ze sposobu ich wydatkowania. Wariantowo: uczelnie w pewnych granicach (np. do 15%) powinny mieć zapewnioną elastyczność zwiększania/zmniejszania środków finansowych w poszczególnych rodzajach kosztów, np. w wyniku przeniesienia części środków z dotacji dydaktycznej na rzecz badań naukowych.

10. Zasady rozliczania kosztów oraz sprawozdawczość powinny być takie same dla wszystkich strumieni finansowania (obecnie istnieje możliwość przenoszenia środków pomiędzy rodzajami kosztów w ramach jednych środków – np. w granatach NCN – a w ramach innych nie istnieje).

Wyłączenie lub znaczne ograniczenie obowiązku stosowania ustawy o zamówieniach publicznych przez szkoły wyższe do działalności naukowej (zmiany progów kwotowych nie są wystarczające, problemem jest sama procedura, np. czas i zaangażowanie pracowników uczelni, nie chroni ona jednostki przed silnymi oferentami, którzy mają większe możliwości wynikające z ich doświadczenia i udziału w wielu przetargach).

5. STUDIA, STUDENCI, DOKTORANCI, ABSOLWENCI

Prawo o szkolnictwie wyższym (PSW) zostało uchwalone w reakcji na zobowiązania międzynarodowe związane ze stopniową konsolidacją Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EWOS). W konsekwencji podpisania Deklaracji Bolońskiej zaszły w krajowym systemie szkolnictwa wyższego istotne zmiany ilościowe i jakościowe. Szerszy dostęp do studiów przyczynił się do wzrostu ogólnej liczby studentów (obecnie również doktorantów), ale równocześnie doprowadził do spadku poziomu nauczania.

Część postanowień PSW ma charakter bezwzględny i niepozostawiający uczelni swobody decyzyjnej (np. przepisy odnoszące się do warunków prowadzenia studiów – art. 11 PSW i rozporządzenie w sprawie warunków prowadzenia studiów, przepisy regulujące odpowiedzialność dyscyplinarną studentów i doktorantów – art. 211-226 PSW i rozporządzenia wydane w tym zakresie), **a część określa jedynie ogólne ramy w granicach, których uczelnia może podejmować swoje działania** (np. szczegółowe określenie praw i obowiązków studentów w regulaminie studiów). W związku z tym na kształt obecnego systemu oddziałują przepisy wydane przez centralne organy państwa oraz przepisy i reguły funkcjonujące w obrębie konkretnej uczelni w ramach posiadanej autonomii.

Omawiany w tej części założeń obszar jest szczególnie istotny z punktu widzenia międzynarodowych zobowiązań i deklaracji składanych w trakcie cyklicznych konferencji ministrów z państw skupionych wokół Procesu Bolońskiego. W związku z powyższym analiza i krytyczna ocena rozwiązań systemowych występujących w innych krajach europejskich powinna być osadzona w szerszym kontekście, tj. zaleceniach i rekomendacjach dla EOSW.

A. ORGANIZACJA STUDIÓW, STUDIÓW DOKTORANCKICH, MODEL KSZTAŁCENIA

Zakres autonomii uczelni oraz wymagania stawiane w związku z tworzeniem nowych kierunków studiów różnią się w zależności od szczególnych rozwiązań prawnych w poszczególnych państwach. W Europie funkcjonują pewne zasadnicze modele: (a) uczelnia może tworzyć nowy kierunek i nadawać stopnie zawodowe, przy spełnieniu określonych wymogów formalnych, bez konieczności uzyskiwania wcześniejszej akredytacji (m.in. Austria, Szwajcaria, Irlandia, Luksemburg, Norwegia, Szwecja, UK); (b) uruchomienie kształcenia na każdym nowym kierunku wiąże się z koniecznością otrzymania akredytacji (m.in. Czechy, Dania, Grecja, Węgry, Włochy, Portugalia); (c) otrzymanie akredytacji kierunku (m.in. Francja, Holandia, Hiszpania) jest warunkiem koniecznym otrzymania finansowania kształcenia na tym kierunku ze środków publicznych; (d) uruchomienie nowego kierunku studiów może odbyć się dopiero po otrzymaniu uprzedniej zgody ministra lub innego kompetentnego organu (Cypr, Turcja); oraz (e) inne rozwiązania – właściwy minister określa obowiązki poszczególnych uniwersytetów, wskazując w ten sposób, jakie programy studiów mogą być w nich oferowane (Finlandia); uruchomienie nowego kierunku studiów poprzedzone jest złożeniem stosownego wniosku wraz z raportem samooceny do komisji powołanej przez właściwego ministra, a proces akredytacji przeprowadzany jest po rozpoczęciu kształcenia (Łotwa).

Podział na studia stacjonarne i niestacjonarne odbywa się poprzez określenie nakładu pracy studenta wyrażonego w punktach ECTS (Litwa i Irlandia), godzinach zajęć (Wielka Brytania: Anglia, Walia, Irlandia Północna) lub jako połączenie powyższych (Wielka Brytania: Szkocja; Łotwa, Szwecja); w niektórych państwach to uczelnie decydują, które studia uważają za studia niestacjonarne (Hiszpania, Włochy, Słowenia); w Bułgarii, Chorwacji, Rumunii i na Węgrzech studenci studiów niestacjonarnych nie mają zmniejszonego nakładu pracy pod względem liczby godzin zajęć lub punktów zaliczeniowych, lecz ograniczone jest ich uczestnictwo w zajęciach (tj. godziny kontaktu); w Norwegii nakład pracy studenta określany jest

indywidualnie; w Grecji studia niestacjonarne dostępne są dla osób, które pracują min. 20 godz. na tydzień; w Austrii i Francji nie istnieje podział na studia stacjonarne i niestacjonarne, ale uczelnie mogą zapewnić studentom możliwość elastycznej realizacji programu studiów. W większości państw uczelnie mają swobodę decydowania o tym, czy realizowane przez nie studia będą prowadzone jako stacjonarne, czy niestacjonarne, a w niektórych krajach (m.in. Hiszpania, Portugalia, Grecja) uczelnie mają obowiązek oferowania studiów niestacjonarnych.

Obowiązujące przepisy (art. 11 PSW) dzielą jednostki prowadzące studia na dwie kategorie: posiadające uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego i mogące swobodnie kształtować ofertę swoich studiów oraz takich uprawnień nieposiadające (i które muszą uzyskiwać zgodę ministra na uruchomienie kształcenia na danym kierunku). Powiązanie możliwości prowadzenia studiów z uprawnieniami habilitacyjnymi należy ocenić negatywnie, konieczność uzyskiwania zgody ministra na prowadzenie studiów znacząco „usztynnia” system i daje pole do ewentualnych nadużyć. Natomiast obowiązek prowadzenia studiów przez jednostkę organizacyjną uczelni, a nie przez uczelnię jako całość, ogranicza tworzenie i prowadzenie kierunków o charakterze interdyscyplinarnym.

Studia prowadzone są w oparciu o programy studiów przygotowane i uchwalone przez rady wydziałów i senaty uczelni, które posiadają w tym zakresie szeroką autonomię zarówno w odniesieniu do stosowanego nazewnictwa, jak również ogólnych i szczegółowych treści programowych za wyjątkiem kierunków „regulowanych”, na których obowiązują standardy kształcenia określające minimalne wymogi merytoryczne, jakie musi spełniać program studiów na danym kierunku (art. 9b PSW) – rozwiązanie systemowe w tym zakresie należy ocenić pozytywnie.

Przepisy PSW (art. 1 i 163 PSW) określają kryteria podziału studiów na studia stacjonarne i niestacjonarne oraz formalne ograniczenie związane z liczbą studentów kształcących się na studiach stacjonarnych w uczelni publicznej, dodatkowo art. 166 PSW wprowadza usztynnione wymagania względem długości trwania studiów na poszczególnych poziomach. Jednym z wymogów prowadzenia studiów (art. 9 i 9a PSW) jest posiadanie odpowiedniej kadry („minimum kadrowe”), które określone jest przede

wszystkim ilościowo, a nie jakościowo – rozwiązanie to szkodliwie wpływa na jakość kształcenia.

Studia doktoranckie mogą być prowadzone (art. 195 PSW) przez jednostki posiadające uprawnienia habilitacyjne lub co najmniej dwa uprawnienia do doktoryzowania (art. 195 ust. 1 PSW) – wymagania te są zbyt niskie; należy je skorelować z systemem nabywania uprawnień w ramach zmienionej oceny parametrycznej Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych (KEJN). Przepisy (art. 195 ust. 4 PSW) przewidują możliwość prowadzenia niestacjonarnych studiów doktoranckich – osiągnięcie kwalifikacji III stopnia, a w konsekwencji uzyskanie stopnia naukowego doktora jest w tym trybie mniej efektywne niż w trybie stacjonarnym, co potwierdza raport NIK (NIK 2015). Nasza propozycja nie przewiduje możliwości prowadzenia studiów doktoranckich w trybie niestacjonarnym przez uczelnie. Osoby niezainteresowane odbywaniem regularnych studiów doktoranckich będą mogły przygotować rozprawę i bronić ją „z wolnej stopy”.

Studia doktoranckie w Europie realizowane są w zróżnicowanych strukturach – wyłącznie jako kształcenie indywidualne (Czarnogóra, Bośnia i Hercegowina, Cypr), **wyłącznie w ramach określonych programów** (Chorwacja, Estonia, Hiszpania), **wyłącznie w ramach specjalnie zorganizowanych szkół doktorskich** (Doctoral/graduate research schools – Francja, Turcja, Lichtenstein, Finlandia) **albo w połączeniu powyższych dwóch** (Włochy, Czechy, Słowacja, Norwegia, Belgia) **lub trzech rozwiązań** (Niemcy, Dania, UK, Szwajcaria). W Europie uczelnie kształcące na studiach doktoranckich dominują w systemie liczbowo i pod względem liczby studentów pierwszego i drugiego stopnia, podczas gdy w USA uczelnie oferujące studia doktoranckie stanowią mniej niż 10%. Niezależnie od tego, czy uprawnienia do doktoryzowania ma większość czy też jedynie nieznaczna część uczelni, niemal w każdym kraju większość stopni doktora nadaje stosunkowo nieliczna grupa uczelni. W Niemczech i we Francji wiąże się to z kształtem systemu finansowania, który ma zmierzać do wykreowania silnych uczelni badawczych zajmujących wysokie miejsca w rankingach międzynarodowych.

Status prawny doktoranta jest zróżnicowany w zależności od rozwiązań systemowych poszczególnych krajów, w ten sposób doktorant posiada prawa i obowiązki analogiczne do studentów (np. Czechy, Irlandia) lub

pracowników uczelni/institucji (np. Dania, Holandia) ale dominuje system mieszany (np. Finlandia, Francja, Niemcy).

Finansowanie doktorantów w przeważającej liczbie państw europejskich odbywa się w systemie mieszanym obejmującym możliwość otrzymania wynagrodzenia, stypendium badawczego/stażowego albo grantu (np. Belgia, Finlandia, Francja, Niemcy), w niektórych krajach możliwa jest tylko jedna z tych opcji – jedynie forma wynagrodzenia (Słowacja) czy jedynie stypendium/grant (np. Wielka Brytania, Litwa). Natomiast finansowanie studiów doktoranckich odbywa się przez granty badawcze (np. Chorwacja, Hiszpania), granty (środki finansowe) dla jednostek prowadzących studia (np. Francja, Lichtenstein) albo w systemie łączącym te dwa źródła (np. Austria, Grecja, Włochy).

Nadzór nad studiami doktoranckimi w przeważającej większości krajów europejskich jest sprawowany przez ministra właściwego ds. szkolnictwa i nauki, w niektórych państwach leży on w kompetencji ministra ds. szkolnictwa (Czechy, Finlandia) lub ministra ds. nauki (Dania), w przypadku trzech państw odbywa się poprzez innego rodzaju instytucje (niezależnie lub uzupełniająco do kompetencji ministra) – Higher Education Funding Councils and Research Councils w Anglii i Szkocji, Konferencja Rektorów w Szwajcarii. Jeśli chodzi o stopień regulacji, to w większości państw europejskich studia doktoranckie są (w mniejszym lub większym stopniu) uregulowane prawnie przez władze państwowe. Takich regulacji nie posiadają Niemcy, Holandia i Szwajcaria.

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Pozostawienie systemu studiów trójstopniowych zgodnie z założeniami Procesu Bolońskiego (przy jednoczesnym zachowaniu formy studiów jednolitych magisterskich na kierunkach regulowanych przepisami UE).
2. Pozostawienie standardów kształcenia na kierunkach „regulowanych”.
3. Poszerzenie autonomii uczelni w zakresie tworzenia kierunków studiów oraz definiowania ich efektów kształcenia, a także sposobu ich realizacji m.in. poprzez odejście od obowiązku otrzymywania zgody ministra na prowadzenie studiów (w przypadku jednostek, które taką zgodę muszą obecnie otrzymać),

ale przy jednoczesnym zapewnieniu dostępu wszystkich zainteresowanych do rzetelnych informacji na temat uczelni i oferowanych przez nią studiów, w tym m.in. na temat obsady kadrowej za pośrednictwem ogólnopolskiej bazy (portalu) albo wprowadzenia wymogu otrzymania preakredytacji na uruchomienie kształcenia.

4. Limity przyjęć na studia oraz zasady rekrutacji powinny być określone przez same uczelnie, przy jednoczesnym obowiązku uwzględniania zapotrzebowania rynku na absolwentów określonych kierunków wynikającego z prowadzonych przez uczelnie badań losów absolwentów, analiz rynku pracy oraz analiz prowadzonych w tym zakresie na poziomie centralnym. Jest to istotne szczególnie w kontekście ich finansowania ze środków publicznych.

5. Pozostawienie uczelniom możliwości elastycznego kształtowania zasad rekrutacyjnych na studia (w tym prowadzenia egzaminów wstępnych).

6. Odejście od konstrukcji „minimum kadrowego” na rzecz systemu rzetelnych informacji o uczelni i jej ofercie dydaktycznej, w tym również o jej zasobach kadrowych.

7. Wprowadzenie bardziej wyraźnego podziału na profile kształcenia: ogólnoakademicki i praktyczny, przy jednoczesnym wprowadzeniu mechanizmów motywujących do prowadzenia studiów odpowiadających potrzebom gospodarki i otoczenia społeczno-gospodarczego (np. ograniczenie wymogów względem studiów dualnych) w przypadku profilu praktycznego oraz zwiększenie roli i wykorzystania wyników badań naukowych prowadzonych w jednostce na procesie kształcenia na studiach o profilu ogólnoakademickim.

8. Zwiększenie umiędzynarodowienia studiów i studentów – ograniczenie wymogów względem studiów wspólnych prowadzonych razem z podmiotami zagranicznymi (uczelniami, instytutami badawczymi, przedsiębiorcami), ograniczenie barier związanych z przyjmowaniem na studia cudzoziemców, uwzględnienie współczynnika umiędzynarodowienia w ocenie jakości kształcenia.

9. Zachowanie możliwości potwierdzania przez uczelnie efektów uczenia się nieformalnego i pozaformalnego.

10. Zorientowanie kształcenia na studenta i potrzeby otoczenia społeczno-gospodarczego przy jednoczesnym poszanowaniu tradycji akademickich

i autonomii uczelni – ocena jakości kształcenia jako istotny element algorytmu dotacyjnego dla uczelni na działalność dydaktyczną.

11. Przyznanie uczelniom pełnej autonomii w zakresie kształtowania zasad rekrutacji na studia doktoranckie i określania limitu przyjęć.

12. Wprowadzenie obowiązku przyznawania stypendium doktoranckiego wszystkim doktorantom na poziomie co najmniej obowiązującej w gospodarce płacy minimalnej (waloryzowanego wraz z nią w trakcie studiów doktoranckich).

13. Rezygnacja z obowiązku prowadzenia zajęć dydaktycznych przez doktorantów. Możliwość oferowania praktyk dydaktycznych dla kształconych doktorantów pozostawiona w gestii uczelni.

14. Rezygnacja z niestacjonarnych studiów doktoranckich – osoby zainteresowane doktoratem nie mogące uczęszczać na stacjonarne studia doktoranckie mogą przygotować rozprawę „z wolnej stopy”.

15. Umieźdzyrnarodowienie studiów doktoranckich – m.in. poprzez stworzenie mechanizmów na poziomie ogólnopolskim lub uczelnianym zachęcających do (krótko- i długoterminowych) wyjazdów zagranicznych oraz ułatwienie przyjazdu zagranicznym doktorantom do Polski.

B. PRAWA I OBOWIĄZKI STUDENTÓW, DOKTORANTÓW I ABSOLWENTÓW

Obecnie przepisy PSW w sposób szczegółowy regulują prawa studenta i doktoranta, wprowadzając minimalny zakres ich ochrony. Natomiast obowiązki unormowane są ogólnie z jednoczesnym odniesieniem do przepisów wewnętrznych uczelni (regulamin studiów) – model ten należy ocenić pozytywnie z uwagi na zagwarantowanie „minimum” ochrony praw, przy jednoczesnym zapewnieniu autonomii uczelni w zakresie unormowania szczegółowych obowiązków.

Status prawny doktoranta jest obecnie niedookreślony – z jednej strony posiada on prawa i obowiązki charakterystyczne dla studenta, a z drugiej korzysta z pewnych przywilejów pracowników uczelni. Stan ten jest niepożądany i wymaga wyraźnego dookreślenia.

Ustawa nie odnosi się do praw i obowiązków absolwentów (co jest właściwym rozwiązaniem), za wyjątkiem powołania funkcji Rzecznika Praw Absolwenta (art. 46-47 PSW), którego funkcjonowanie w obecnym systemie jest zbędne.

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Utrzymanie systemu wsparcia finansowego studentów z budżetu państwa (pomoc materialna).

2. Zachowanie obecnego systemu kredytów studenckich.

3. Utrzymanie programu „Diamentowy Grant” przy zmianie formuły i trybu aplikacji. Studenci ostatniego roku studiów magisterskich, przy wsparciu potencjalnych promotorów, będą mogli aplikować w tym konkursie na stypendia pozwalające sfinansować ich projekty badawcze włączone w architekturę badań prowadzonych w danej jednostce.

4. Rezygnacja z obecnego systemu wsparcia finansowego doktorantów na rzecz wsparcia oferowanego przez uczelnie w miarę pojawiających się możliwości i potrzeb – przy jednoczesnym obowiązku przyznania stypendium doktoranckiego wszystkim przyjętym doktorantom na poziomie co najmniej obowiązującej w gospodarce płacy minimalnej (waloryzowanego wraz z nią w trakcie studiów doktoranckich).

5. Likwidacja funkcji Rzecznika Praw Absolwenta.

6. Wprowadzenie do ustawy funkcji Rzecznika Praw Studenta i Doktoranta, które obecnie są organem Parlamentu Studentów RP i Krajowej Reprezentacji Doktorantów, co ma pozwolić na bardziej efektywną ochronę pracy studentów i doktorantów.

7. Ustawa nie powinna odnosić się do kwestii praw i obowiązków absolwentów, ale uczelnie powinny obowiązkowo zasięgać opinii swoich absolwentów na temat oferowanych przez siebie studiów oraz prowadzić badania potrzeb rynku pracy i uwzględniać je w doskonaleniu programów kształcenia.

8. MNiSW powinno koordynować ogólnopolskie badania losów zawodowych absolwentów oraz badania potrzeb i prognoz rynku pracy i uwzględniać je w planowaniu polityki rozwoju państwa, w tym przekazywać te informacje

wszystkim uczelniom i wdrażać mechanizmy (pozaustawowe), które miałyby na celu rozwój kierunków kluczowych z punktu widzenia gospodarki.

C. SAMORZĄDNOŚĆ STUDENCKA I DOKTORANCKA I ICH REPREZENTACJA

W obecnym systemie szkolnictwa wyższego studenci i doktoranci posiadają duży i realny wpływ na kierunki rozwoju uczelni oraz całego sektora, jak również na decyzje podejmowane na różnych poziomach, w szczególności dotyczące ich praw i obowiązków. Samorząd studentów i doktorantów posiada silne umocowanie ustawowe i zagwarantowaną autonomię działania (art. 202-210 PSW).

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Zachowanie obecnych regulacji w tym zakresie, które dają studentom i doktorantom realną możliwość oddziaływania na decyzje podejmowane na uczelni, przy jednoczesnej rezygnacji ustawowej z co najmniej 20% udziału przedstawicieli tych grup w organach kolegialnych uczelni i wydziału – regulacje te powinny zostać w gestii uczelni.

2. Studenci i doktoranci powinni być włączani w tworzenie i doskonalenia programów kształcenia oraz system zapewnienia jakości kształcenia przynajmniej na obecnym (prawnie określonym) poziomie.

D. KSZTAŁTOWANIE LICZBY STUDENTÓW, DOKTORANTÓW

Występujące w krajach europejskich systemy ustalania liczebności studentów można podzielić na 5 grup, w ramach których odbywa się to: (a) w drodze ustaleń (negocjacji) uczelni z właściwym ministrem (m.in. Czechy, Wielka Brytania), co może mieć dodatkowo związek np. z akredytacją programu, podczas którego ustalana jest minimalna lub maksymalna

liczba studentów; (b) poprzez określenie przez władze państwowe liczby miejsc na studia finansowanych ze środków publicznych (m.in. Estonia, Węgry) i pozostawienie uczelniom możliwości określenia limitu przyjęć osób płacących za studia lub osób, których koszty kształcenia zostaną pokryte ze środków własnych uczelni; (c) odgórne określenie limitu przyjęć na studia przez państwo (Turcja); (d) poprzez „wolny dostęp” (m.in. Austria, Francja,); (e) w drodze decyzji uczelni (bez ingerencji władz państwowych) dotyczącej „limitów rekrutacyjnych” (m.in. Dania, Irlandia). Natomiast przyjęcie na studia (rekrutacja) odbywa się na zasadach (a) określonych przez same uczelnie (m.in. Finlandia, Irlandia, Włochy), (b) określonych (ogólnie) przez władze państwowe (lub inny uprawniony podmiot) i dookreślonych przez uczelnie (m.in. Hiszpania, Szwecja, Turcja) lub (c) określonych odgórnie przez zewnętrzny podmiot, np. ministra (m.in. Francja, Grecja). Zasady rekrutacyjne i autonomia uczelni w zakresie ich określania w niektórych państwach różnią się dodatkowo w zależności od poziomu studiów.

Mocne strony w systemach europejskich: (a) limity odgórnie określone przez państwo (system sztywny) – możliwość kreowania struktury społeczeństwa przy uwzględnieniu polityki rozwoju państwa; (b) limity ustalane przez uczelnie (system elastyczny) – autonomia uczelni i droga do jej rozwoju w oparciu o założoną strategię, konkurencyjność pomiędzy uczelniami, możliwość większej selekcji kandydatów; (c) system pośredni – uczelnia może regulować to, czego nie uregulowało państwo i dać studentom, którzy są w stanie pokryć koszty swojego kształcenia, możliwość podjęcia studiów niestacjonarnych, w ten sposób uczelnia może szybko reagować na zapotrzebowanie rynku pracy na absolwentów; (d) zasady rekrutacyjne określone przez uczelnie – autonomia uczelni i wzięcie na siebie pełnej odpowiedzialności za jakość wyboru kandydatów i poziomu uprawniającego do rozpoczęcia studiów; (e) zasady rekrutacyjne określone (w pewnym zakresie) przez władze państwowe – określenie minimalnego progu dostępu do studiów przy jednoczesnym pozostawieniu uczelni określonego zakresu autonomii, stabilność zasad rekrutacji (istotna z punktu widzenia kandydata).

Słabe strony w systemach europejskich: (a) limity odgórnie określone przez państwo (system sztywny) – nie zawsze decyzje państwa muszą być poparte zapotrzebowaniem rynku, zaburzona konkurencja pomiędzy

uczelniami o jakość kształcenia, podatność na wpływy polityczne; (b) limity ustalane przez uczelnie (system elastyczny) – może powodować nieuczciwą konkurencję (szczególnie w sytuacji otrzymywania środków publicznych w przeliczeniu na studenta), a w konsekwencji spadek jakości kształcenia (nacisk na ilość – a nie jakość); (c) system pośredni – może prowadzić do nierównego traktowania studentów finansowanych ze środków publicznych i samodzielnie opłacających czesne; (d) zasady rekrutacyjne określone przez uczelnie – zniżenie wymogów rekrutacyjnych w konkurujących ze sobą jednostkach (szczególnie w sytuacji otrzymywania środków publicznych w przeliczeniu na studenta).

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Uczelnie powinny mieć autonomię w kształtowaniu liczby studentów i doktorantów.

2. O liczbie studentów powinna decydować atrakcyjność studiów, których ukończenie daje absolwentom możliwość uzyskania określonych kwalifikacji zawodowych lub spełnianie aspiracji osobistych.

3. Liczba doktorantów powinna być limitowana w naturalny sposób przez wprowadzenie obowiązku przyznawania przez uczelnie stypendium doktoranckiego wszystkim doktorantom od początku trwania studiów do ich ukończenia na poziomie co najmniej płacy minimalnej w gospodarce (stypendium powinno być przyznawane na cztery lata i waloryzowane wraz ze wzrostem płacy minimalnej, co nie wyklucza wcześniejszego lub późniejszego zdobycia stopnia doktora).

E. FINANSOWANIE STUDIÓW I STUDIÓW DOKTORANCKICH

W aktualnych warunkach prawnych uczelnie posiadają nieograniczoną swobodę w zakresie ustalania liczby studentów i doktorantów, ograniczenie w tym zakresie nakłada na uczelnie publiczne art. 8 ust. 4 PSW. Dzisiejszy algorytm podziału tzw. dotacji podstawowej z budżetu państwa

na działalność dydaktyczną wymaga gruntownej zmiany jako nieefektywny mechanizm motywowania uczelni w obszarze kształcenia.

Dostrzegalnym problemem na studiach doktoranckich jest bardzo niski odsetek osób, które kończą je obroną doktoratu, podczas gdy znaczna ich część realizuje pełen program studiów doktoranckich. W chwili obecnej przyznanie stypendium doktoranckiego zależne jest od decyzji uczelni i dostępności środków finansowych w ramach ogólnej dotacji, co należy uznać za czynnik zniechęcający do podejmowania kariery naukowej.

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Finansowanie (dotacja) na studia drugiego stopnia powinna być w mniejszym stopniu zależna od liczby studentów, a bardziej uzależniona od jakości kształcenia – masowość studiów drugiego stopnia powinna ustąpić miejsca kształceniu o wysokiej jakości.

2. Finansowanie studiów doktoranckich odbywać powinno się z budżetu państwa w ramach dotacji, a jego wysokość powinna być uzależniona od liczby doktorantów w stosunku do liczby obronionych w terminie doktoratów oraz do liczby realizowanych wraz z doktorantami oraz przez doktorantów projektów badawczych finansowanych ze środków pozauczelnianych.

3. Konieczne jest opracowanie zachęt finansowych (np. poprzez system ulg podatkowych) dla przedsiębiorców do ponoszenia kosztów kształcenia studentów, a zwłaszcza doktorantów (np. poprzez system tzw. „doktoratów wdrożeniowych” finansowanych przez uczelnie i gospodarkę).

6. MODEL KARIERY I AWANSU ZAWODOWEGO

Celem nowego modelu kariery akademickiej jest wskazanie, jakie rozwiązania systemowe oraz instytucjonalne będą sprzyjały tworzeniu najlepszych warunków rozwoju pracowników naukowych oraz realizowaniu badań w czasach globalnej konkurencji w nauce.

Nowy model promuje różnorodność ról, których mogą podejmować się pracownicy w sektorze szkolnictwa wyższego. W uczelniach badawczych powinni pracować jedynie najlepsi naukowcy, którzy bardzo dobrze radzą sobie nie tylko z pracą badawczą, ale również publikowaniem w prestiżowych czasopismach i zdobywaniem środków na badania (ten sam warunek dotyczy rzecz jasna uczelni flagowych).

Wylanianiu takich pracowników służyć ma zreformowany model awansu naukowego, kładący nacisk na podniesienie jakości rozpraw doktorskich, ocenianie kandydatów na stopnie naukowe na tle międzynarodowego dorobku w danej dziedzinie nauki, zniesienie formalnych barier utrudniających podejmowanie interdyscyplinarnych badań oraz zwiększenie wymagań stawianych jednostkom posiadającym uprawnienia do nadawania stopni. Dodatkową funkcją nowego modelu jest umożliwienie władzom uczelni rezygnowanie z zatrudniania na stanowiskach naukowo-dydaktycznych pracowników, którzy nie prowadzą badań.

Model proponuje filtr weryfikujący: rzetelna i prowadzona w międzynarodowej perspektywie czteroletnia ocena okresowa (pociągająca za sobą rzeczywiste konsekwencje) oraz wyższe wymagania dla uzyskania stopnia doktora i doktora habilitowanego. Oznacza to nie tylko stawianie większych wymagań kandydatom, ale również zaostrzenie kryteriów względem jednostek posiadających uprawnienia (ograniczenie liczby uprawnionych jednostek do jedynie najlepszych w kraju) oraz zwiększenie nadzoru Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów (CK) nad postępowaniami.

W uczelniach badawczych pracownicy, którzy nie są w stanie spełniać najwyższych wymogów doskonałości w nauce mogą pełnić w systemie inne – równie ważne – role w ramach stanowisk dydaktycznych czy administracyjnych. Dlatego system promuje elastyczność wyprofilowanych ról dla pracowników w zależności od typu uczelni.

Nowy model kariery akademickiej został zaproponowany w 2009 r. w dokumencie „Partnerstwo dla wiedzy” przedstawionym do konsultacji społecznych jako część założeń reformy szkolnictwa wyższego. W 2011 r. proponowane zmiany zostały częściowo wprowadzone (np. skrócenie procedury habilitacyjnej), inne jednakże – pomimo zmian legislacyjnych – nie przyniosły zakładanych rezultatów.

Wciąż istotnymi wyzwaniami pozostają: podniesienie jakości doktoratów, uproszczenie i dopasowanie do różnych dziedzin wiedzy procedury habilitacyjnej, poprawa polityki kadrowej w uczelniach i instytucjach naukowych, zwiększenie przejrzystości w funkcjonowaniu CK wraz ze zwiększeniem jej uprawnień nadzorczych oraz zmiana logiki przyznawania uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego.

Stawiamy na profesjonalizację działalności CK jako instytucji kluczowej dla utrzymywania wysokiej jakości stopni i tytułów naukowych oraz sposób wyboru jej członków (proponujemy procedurę analogiczną do wyboru członków rady Narodowego Centrum Nauki – NCN). Niedofinansowanie, brak odpowiednich narzędzi prawnych i innych oraz brak profesjonalizacji CK jako agencji państwowej podległej Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) grozi degradacją roli osiągnięć naukowych w karierze akademickiej, pogłębiającą chaos normatywny w tym obszarze.

Nowe regulacje w obszarze modeli kariery i awansu naukowego dążą do tego, aby ścieżka kariery zawodowej była zróżnicowana i związana z typem uczelni. Jednocześnie istotne jest zwiększenie stabilności zatrudnienia dla kadry spełniającej ściśle zdefiniowane wymagania, co łączy się z ewaluacją osiągnięć naukowych mającą rzeczywiste konsekwencje: zarówno pozytywne (awans, poziom wynagrodzenia itp.) jak i negatywne (negatywna ocena okresowa, zwolnienie). Kadra akademicka będzie zatrudniona wyłącznie w oparciu o umowy na czas nieokreślony, a o utrzymaniu przez nią zatrudnienia decydować będą pozytywne oceny okresowe.

Profesorowie tytularni zatrudnieni w uczelniach publicznych przez co najmniej 30 lat wraz z osiągnięciem wieku emerytalnego powinni mieć zagwarantowane prawo do przejścia w stan spoczynku (co gwarantowałyby im 75% średniego wynagrodzenia otrzymywanego w poprzednich 3 latach pracy), podobnie jak sędziowie – w uznaniu dla ich roli społecznej, edukacyjnej i naukowej. Rozwiązanie takie było wielokrotnie dyskutowane w ostatniej dekadzie; znalazło się również w pierwotnych założeniach MNiSW do reformy z 2010 r. W 2014 r. liczba profesorów tytularnych – w różnym wieku – zatrudnionych w uczelniach publicznych wynosiła 9086.

Prezentowane założenia skutkować mają zwiększeniem wymagań stawianych kandydatom na poziomie doktoratu, habilitacji oraz profesury tytularnej. Zlikwidowana zostaje tzw. profesura uczelniana i pozostają jedynie stopnie oraz tytuły naukowe, nad którymi częściowy nadzór sprawuje (zreformowana) CK. Kroki te wymagają jednocześnie ograniczenia uprawnień habilitacyjnych jedynie do wiodących jednostek w kraju (uprawnienia nadawane na poziomie uczelni, a nie wydziałów).

Podstawą awansów naukowych staje się „doskonałość naukowa” definiowana przez jakość osiągnięć, którą można ocenić w sposób ilościowy i jakościowy na tle globalnej nauki. Ocena kandydatów na stopnie i tytuły musi być oceną ekspercką, w której wskaźniki bibliometryczne pełnią rolę jedynie pomocniczą. Jednocześnie ocena ta musi być silnie umiędzynarodowiona.

Wszelkie prawne formy wielozatrudnienia w sektorze akademickim zostają wyeliminowane: nie ma możliwości akademickiego zatrudnienia poza podstawowym miejscem pracy. Niedopuszczalne – w uczelniach publicznych i niepublicznych – staje się wliczanie do minimum kadrowego osób, które osiągnęły wiek emerytalny oraz osób, dla których uczelnia nie jest podstawowym miejscem pracy.

Współpraca z otoczeniem gospodarczym, społecznym, politycznym i eksperckim (a zwłaszcza skuteczne wysiłki komercjalizacyjne) zostaje doceniona w formie uznania roli trzeciej misji uczelni w mechanizmach finansowania (dotacje), procedurach awansowych (habilitacja i profesura) i ewaluacji instytucjonalnej (kategoryzacja jednostek naukowych).

Od jakości rozpraw doktorskich zależy bezpośrednio potencjalna jakość – w krajach, które posiadają takie rozwiązania, w tym w Polsce – przyszłych habilitacji i profesur. Dlatego poziom wymagań stawianych kandydatowi do stopnia doktora musi gwarantować wysoką jakość rozprawy. Procedury recenzyjne mają zapewnić bezstronną ocenę na tle międzynarodowych osiągnięć w danej dziedzinie nauki.

A. ETAPY KARIERY NAUKOWEJ

Umasowienie studiów doktoranckich nie przekłada się na wzrost liczby osób, którym nadawany jest stopień doktora. Obciążenie dydaktyczne kadry naukowo-dydaktycznej jest niezależne od jej osiągnięć naukowych (art. 151 PSW). Obowiązkowa habilitacja dla adiunktów we wszystkich elementach systemu obniża wartość i rangę tego stopnia, ponieważ prowadzi w nieunikniony sposób do obniżenia standardów. Ponadto brakuje stabilności zatrudnienia dla młodej kadry oraz możliwości realnego rozliczania kadry zatrudnionej na czas nieokreślony z efektów pracy naukowej. Brak również ścisłego powiązania modelu kariery naukowej z miejscem zajmowanym w systemie szkolnictwa wyższego. Brak elastycznych i jasno określonych wyprofilowanych ról dla pracowników oraz brak dopasowanej ścieżki poziomej kariery w powiązaniu z miejscem zajmowanym w systemie szkolnictwa wyższego przez uczelnie (badawczą, dydaktyczno-badawczą, dydaktyczną).

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Odejście od masowego kształcenia na studiach doktoranckich poprzez wymóg przyznawania stypendiów dla wszystkich doktorantów (ze środków uczelni lub grantów promotorów bądź środków pochodzących z regionu czy gospodarki).

2. Nowa formuła konkursu „Diamentowy Grant”. Przekształcenie go w system grantowy pozwalający promotorom na sfinansowanie stypendium i projektu badań najzdolniejszych studentów ostatniego roku studiów magisterskich.

Ramka 17. Rozwiązanie wariantowe – etatyzacja poprzez „Program Profesor Państwowych” (PPP)

Można by rozważyć uruchomienie krajowego programu profesur o ściśle ograniczonej liczbie (np. 1000) ulokowanych w najwyżej parametryzowanych jednostkach uczelni: „państwowych”, „krajowych” lub o analogicznej nazwie. Program wprowadzałby nową prestiżową i centralnie finansowaną przez MNiSW kategorię zatrudnienia, o którą uczelnie występowałyby w drodze przejrzystego konkursu. **Centralny „Program Profesor Państwowych” (PPP) byłby nadzorowaną przez międzynarodowy panel ekspertów inicjatywą wspierającą najwybitniejszych naukowców z tytułem profesorskim** (warunek) w ich badaniach i dającą im pięcioletnią indywidualną stabilizację finansową. O stanowiska w ramach PPP mogłyby występować uczelnie, a ich otrzymanie stanowiłoby dla nich (oraz wydziałów) duży sukces prestiżowy. W pierwszym konkursie uczelnie (wyłącznie wydziały o kategorii A i A+, w uczelniach szerokoprofilowych) otrzymywałyby określoną liczbę stanowisk profesora państwowego do obsadzenia, a w drugim MNiSW (poprzez swój niezależny międzynarodowy panel ekspertów) obsadziliby je w trybie konkurencyjnym. Wybór na nowe stanowisko profesora państwowego nastąpiłby na wniosek skierowany do MNiSW przez rektora uczelni. Decyzje należałyby wyłącznie do środowiska naukowego.

Program mógłby zakładać, że liczba profesur państwowych w systemie nie powinna przekraczać np. 15-20% liczby wszystkich profesorów tytularnych (których było 7039 w 2014 r. w uczelniach podlegających MNiSW), a profesorowie PPP otrzymywaliby co najmniej trzykrotność średniej pensji profesora tytularnego na swojej uczelni. Program PPP łączyłby cechy programów niemieckich profesorów katedralnych i amerykańskich profesorów pracujących na zewnętrznie finansowanej katedrze, typu Guggenheim Professor of Public Policy. Dopelnieniem PPP mógłby być zatem system profesur finansowanych przez zewnętrznych (prywatnych) fundatorów finansowany przez darczyńców, z pełnym poszanowaniem autonomii uczelni. Dostęp wybitnych badaczy zagranicznych do tej kategorii zatrudnienia ułatwiłaby uproszczona (choć wzmocniona) i przyspieszona procedura profesorska. Problemem jest m.in. zorganizowanie procedury konkursowej na olbrzymią skalę – można by go rozwiązać systemem kaskadowym (100 nowych profesur PPP rocznie).

Ramka 17. Rozwiązanie wariantowe – etatyzacja poprzez „Program Profesur Państwowych” (PPP) cd.

Byłaby to druga, obok silnie przez nas postulowanego, istotnego zwiększenia poziomu wynagrodzeń w grantach NCN (dla już zatrudnionych, obok nowozatrudnionych), zachęta finansowa dla najbardziej aktywnej badawczo kadry naukowej – ograniczona do profesorów tytularnych. Szeroka podwyżka płac dla całej kadry akademickiej jest przypuszczalnie niemożliwa – natomiast selektywne podwyżki w oparciu o wyniki naukowe uważamy za niezbędne. Dla najzdolniejszych młodych naukowców radykalnie wyższe pensje teraz lub w perspektywie kilku lat to jedyna szansa, aby rozważyć dalszą karierę naukową w Polsce.

3. Zniesienie obowiązku habilitacji. Brak otrzymania habilitacji w terminie 8-10 lat nie będzie eliminował z systemu, nawet z uczelni badawczych, ale obniży miejsce w hierarchii akademickiej, uniemożliwi awans płacowy i podwyższy istotnie pensum dydaktyczne. Brak zdobycia habilitacji w terminie będzie oznaczał zmianę charakteru zatrudnienia. Część kadry w uczelniach badawczych będzie się realizować w dydaktyce prowadzonej na wysokim poziomie.

4. Cykliczne rozliczanie pracowników naukowych z efektów pracy musi pozwalać na realne kształtowanie polityki zatrudniania: zwalniania nieefektywnych pracowników i nagradzania efektywnych.

5. Rezygnacja z profesur „uczelnianych” (w pierwotnej wersji zakładającej pięcioletni okres dochodzenia do profesury tytularnej – system uległ degeneracji).

6. Likwidacja podziału na stanowiska profesora zwyczajnego i profesora nadzwyczajnego. Pozostaje jedynie tytuł profesora, który daje prawo do zatrudnienia na stanowisku profesora. Ścieżka kariery naukowej (w uczelniach badawczych i badawczo-dydaktycznych) zostaje uproszczona do: doktoratu, habilitacji, profesury tytularnej.

B. PODSTAWY UBIEGANIA SIĘ O AWANS NAUKOWY

Problemy i wyzwania:

- doktorat: Zbyt niskie kryteria otwarcia przewodów doktorskich oraz nadawania stopnia.
- habilitacja: (1) Blokowanie badań interdyscyplinarnych poprzez dopasowywanie się do sztywnej struktury dyscyplin naukowych; (2) zbyt rozbudowane i jednolite kryteria dla wszystkich obszarów i dziedzin nauki nie służą jakościowej ocenie (art. 16 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki).
- profesura: (1) Nisko postawiona poprzeczka, w praktyce brak wymagań związanych z jakimikolwiek osiągnięciami naukowymi na arenie międzynarodowej.

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

Podniesienie poziomu rozpraw doktorskich

1. Likwidacja procedury „otwierania przewodu doktorskiego” na rzecz corocznej weryfikacji postępów w pracy (przez wewnętrzną komisję, w której skład wchodzi promotor).
2. Obowiązek napisania rozprawy doktorskiej w języku angielskim (w wybranych dyscyplinach).
3. W przypadku rozprawy w języku angielskim co najmniej jeden z dwóch recenzentów rozprawy doktorskiej powinien być recenzentem afiliowanym w renomowanej zagranicznej jednostce naukowej.
4. Otwarty dostęp do rozpraw doktorskich – wprowadzenie otwartego mandatu, tj. obowiązku deponowania w uczelnianym lub krajowym repozytorium instytucjonalnym pełnej wersji rozprawy doktorskiej wpłynie korzystnie na jakość przedstawianych do obrony prac.
5. Zwiększenie roli opieki naukowej nad doktorantem z uwzględnieniem „opieki kolektywnej” (w tym przedstawiciele instytucji otoczenia społeczno-gospodarczego).

6. Zwiększenie możliwości realizowania doktoratów międzysektorowych: międzysektorowość rozumiana jako współpraca jednostek naukowych z przedsiębiorcami i trzecim sektorem powinna być realizowana z inicjatywy badaczy przy wsparciu finansowania prywatnego, a nie na zamówienie firm („doktoraty wdrożeniowe”).

7. Przystosowanie jednostek prowadzących studia doktoranckie do przyjmowania studentów anglojęzycznych (ogłoszenia o rekrutacji, formularze rekrutacyjne, program studiów, dokumentacja).

8. Wprowadzenie narodowego programu szkół letnich dla doktorantów.

Utrzymanie stopnia doktora habilitowanego i zmiana logiki oceny

1. Nadawanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie naukowej (rezygnacja z łączenia dyscypliny naukowej z minimami kadrowymi kierunków studiów) oraz ocenianie dorobku habilitanta według kryteriów dopasowanych do dziedziny.

2. Przyznanie uczelniom (a nie wydziałom) prawa do nadawania stopni naukowych oraz prowadzenia kształcenia. Uprawnienia do nadawania stopni naukowych powinny być przyznawane (i ściśle kontrolowane) przez CK na podstawie odpowiedniego wniosku złożonego przez uczelnię.

3. Do nadawania stopni naukowych upoważnione będą uczelnie badawcze oraz badawczo-dydaktyczne, natomiast uczelnie o charakterze dydaktycznym nie będą posiadać takich uprawnień. Obecnie prawa habilitacyjne posiada 550 rad jednostek.

4. Zakaz habilitowania się w jednostce, w której jest się zatrudnionym.

5. Zwiększenie liczby recenzentów dorobku w postępowaniach habilitacyjnych oraz wymóg recenzentów międzynarodowych, rezygnacja z członków komisji.

6. W gronie recenzentów musi być co najmniej jeden specjalista w danej dziedzinie spoza Polski.

7. Promowanie oraz docenianie długo- i krótkoterminowej mobilności (zarówno przy ocenie dorobku kandydata, jak i w ocenie jednostki naukowej, które włączy się w zwiększanie mobilności kadry).

Umiejdzynarodowienie oceny kandydatów na tytuł profesora

1. Obowiązkowy udział recenzentów z prestiżowych ośrodków o międzynarodowej renomie oraz podwyższenie wymogów i zaostrenie kryteriów oceny w postępowaniach na tytuł profesora.

2. Brak obowiązku recenzowania w polskich procedurach awansowych, ponieważ możliwość uczestniczenia w charakterze recenzenta w przewodzie doktorskim lub w przewodzie habilitacyjnym lub w postępowaniu habilitacyjnym w dużej mierze nie jest zależna od osoby ubiegającej się o tytuł profesora.

3. Brak obowiązku promocji doktorantów – wymogi powinny koncentrować się na doskonałości naukowej, jakości osiągnięć naukowych oraz pozyskiwaniu funduszy na badania. Ponieważ wypełnienie tych wymogów w wielu dyscyplinach jest bardzo trudne bez pomocy doktorantów, kształcenie i promowanie kadry naukowej będzie wymuszone pośrednio.

C. PROCEDURY UZYSKIWANIA STOPNI I TYTUŁU NAUKOWEGO

– Zbyt wiele jednostek uprawnionych do nadawania stopni naukowych przy jednoczesnym braku realnych mechanizmów kontroli.

– W obecnym systemie uprawnienia do nadawania stopni naukowych są przypisane jednostkom naukowym (wydziałom/institutom), co znacząco ogranicza interdyscyplinarność badań naukowych, które wyznaczają trendy we współczesnej nauce.

– Niemalże zerowe umiejdzynarodowienie postępowań awansowych.

– Brak centralnego systemu finansowania postępowań.

– Grzecznościowe recenzje.

Prawo do nadawania stopni naukowych (zwłaszcza stopni doktora habilitowanego) uzyskują tylko te uczelnie, które w danej dziedzinie nauki są aktywne badawczo. To znaczy tylko takie, które w danej dziedzinie – w wyniku kompleksowej oceny – otrzymają najwyższą ocenę (A+ lub A; dodatkowo proponowana kategoria B1 dla stopni doktora).

W obecnym stanie prawnym zarówno prawa do nadawania stopni naukowych, jak również prowadzenia kształcenia przyznawane są wydziałom i opie-

rają się przede wszystkim na liczbie zatrudnionych pracowników (profesorów tytularnych oraz doktorów habilitowanych) i w istocie abstrahują od jakości prowadzonych w jednostce badań naukowych. Konieczne jest zaostrenie kryteriów koniecznych do uzyskania praw do nadawania stopni naukowych i uzależnienie ich od jakości prowadzonych badań poprzez powiązanie ich z oceną parametryczną.

Do nadawania stopni naukowych upoważnione będą uczelnie badawcze oraz badawczo-dydaktyczne, natomiast uczelnie o charakterze dydaktycznym nie będą posiadać takich uprawnień.

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. Ograniczenie liczby jednostek uprawionych do nadawania stopnia doktora habilitowanego w ramach danej dziedziny do jednostek posiadających kategorię A lub A+. Ograniczenie liczby jednostek uprawionych do nadawania stopnia doktora do jednostek posiadających kategorię +A, A oraz dodatkowo proponowanej kategoria B1.

2. Podniesienie wymagań do uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego – podniesienie wymaganej liczby samodzielnych pracowników naukowych reprezentujących daną dziedzinę naukową Prawo do nadawania stopni naukowych (zwłaszcza stopni doktora habilitowanego) uzyskają tylko te uczelnie, które w danej dziedzinie nauki są aktywne badawczo (otrzymały kategorię A lub A+). Wariantowo: przy założeniu *status quo*, podniesienie wymagań do uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego – podniesienie wymaganej liczby samodzielnych pracowników naukowych reprezentujących daną dziedzinę naukową: do co najmniej 18 pracowników z tytułem naukowym lub stopniem naukowym doktora habilitowanego (w tym 9 profesorów z dziedziny oraz 8 doktorów habilitowanych z dziedziny) w przypadku uprawnień habilitacyjnych; oraz do co najmniej 12 pracowników z tytułem naukowym lub stopniem naukowym doktora habilitowanego (w tym 3 profesorów z dziedziny oraz 8 doktorów habilitowanych z dziedziny) w przypadku uprawnień doktorskich.

W postępowaniach habilitacyjnych zróżnicowanie kryteriów oceny dla różnych dziedzin

1. Każda dziedzina naukowa powinna mieć własne kryteria oceny dopasowane do rzeczywiście istniejących praktyk naukowych i publikacyjnych charakteryzujących doskonałość naukową.

2. Obowiązek podawania wskaźników bibliometrycznych powinien być dopasowany do dziedziny naukowej oraz zakresu indeksowania najlepszych publikacji w międzynarodowych bazach bibliometrycznych.

Wzmocnienie roli Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów (CK) połączone ze zmianą logiki przyznawania uprawnień do nadawania stopni

1. Centralne finansowanie postępowań awansowych – postępowania opłacane przez fundusz ministerialny za pośrednictwem CK.

2. Zwiększenie roli CK w nadzorowaniu postępowań z jednoczesnym zwiększeniem transparentności jej działania.

3. Systematyczna kontrola przez CK sposobu prowadzenia postępowań w jednostkach.

BIBLIOGRAFIA

Dokument projektu założeń nie jest tekstem akademickim, dlatego w celu zachowania jego przejrzystości unikaliśmy bezpośrednich odwołań do wszystkich wykorzystanych w tekście materiałów (pozostawiając odniesienia bibliograficzne jedynie tam, gdzie wydało się to konieczne). Pewne idee dotyczące reformowania polskiego sektora szkolnictwa wyższego mają swoje długie życie, powracają wraz z każdą kolejną próbą transformowania go i nie zawsze są przypisane do swoich autorów. Poniższa bibliografia szczegółowa stara się przedstawić zestaw tekstów i głosów w dyskusji, które istotnie wpłynęły na zespół pracujący nad projektem i stanowiły źródło inspiracji w trakcie prowadzonych prac.

- Aarveaara, Timo (2012). Oh happy days! University reforms in Finland. W: Ian R. Dobson (red.). *Cycles of University Reform: Japan and Finland Compared* (79-92). Tokyo: Center for National University Finance and Management.
- Achmatowicz, Osman (2011). Blaski i cienie awansu naukowego w Polsce. *Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, 74: 5-26.
- Ahola, Sakari, Hoffman, David M. (2012). *Higher education research in Finland: Emerging structures and contemporary issues*. Institute for Educational Research.
- Allen, Jim, Velden, Rolf K.W. van der (red.) (2011). *The flexible professional in the knowledge society: New challenges for higher education*. Dordrecht: Springer.
- Anderson, Don, Johnson, Richard (1998). *University Autonomy in Twenty Countries*. W: *Education, Training and Youth Affairs*, Canberra: Department of Employment.
- Antonowicz, Dominik (2015). *Między siłą globalnych procesów a lokalną tradycją. Polskie szkolnictwo wyższe w dobie przemian*. Toruń: Wyd. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Antonowicz, Dominik (2015). O nieoczekiwanych konsekwencjach procesu ekspansji szkolnictwa wyższego. *Nauka*, 4: 145-159

- Antonowicz, Dominik, Jongbloed, Ben (2015). *Jaki ustrój uniwersytetu? Reforma szkolnictwa wyższego w Holandii, Portugalii i Austrii: wnioski dla Polski*. Warszawa: Ernst & Young.
- Antonowicz, Dominik, Brzeziński Jerzy (2013). Doświadczenia parametryzacji jednostek naukowych z obszaru nauk humanistycznych i społecznych 2013 – z myślą o parametryzacji 2017. *Nauka*, 4: 51-85.
- Antonowicz, Dominik, Brzeziński, Jerzy (2015). W poszukiwaniu optymalnego modelu szkolnictwa wyższego. W: Marek S. Szczepański, Krystyna Szafraniec, Anna Śliz (red.). *Szkolnictwo wyższe, uniwersytet, kształcenie akademickie o obliczu koniecznej zmiany. Ekspertyza Komitetu Socjologii Polskiej Akademii Nauk (95-119)*. Warszawa: PAN.
- Arundel, Anthony, Es-Sadki, Nordine, Barjak, Franz, Perrett, Pieter, Samuel, Olga, Lilischkis, Stefan (2013). *Knowledge Transfer Study 2010-2012 Final Report*. Luxembourg: European Commission.
- Bąkowski, Aleksander, Mażewska, Marzena (2015). *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce – raport 2014*. Poznań – Warszawa: SOOIPP.
- Benneworth, Paul, Boer, Harry de, Cremonini, Leon, Jongbloed, Ben, Leisyte, Liudvika, Vossensteyn, Hans, Weert, Egbert de (2011). *Quality-related funding, performance agreements and profiling in higher education An international comparative study*. Twente: Centre for Higher Education Policy Studies.
- Berdahl, Robert (1990). Academic Freedom, Autonomy and Accountability in British Universities. *Studies in Higher Education*, 15(2): 169-180.
- Bialecki, Ireneusz (2008). Międzynarodowe badania, debata i polityka edukacyjna, *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 1(31): 22-33.
- Bleiklie, Ivar, Bauer, Marianne, Henkel, Mary, Kogan, Maurice (2000). *Transforming Higher Education: A Comparative Study*. Jessica Kingsley.
- Blikle, Andrzej Jacek (2016). *Doktryna jakości. Rzecz o turkusowej samoorganizacji*. Warszawa: Onepress.
- Boer, Harry de, Enders, Jürgen, Leisyte, Liudvika (2007). Public sector reform in dutch higher education: The organizational transformation of the university. *Public Administration*, 85(1): 27-46.
- Boer, Harry de, File, Jon (2009). *Higher education governance reforms accross Europe*. Brussels: ESMU.
- Boer, Harry de, Huisman, Jeroen, Meister-Scheytt, Claudia (2010). Supervision in Modern' University Governance: Boards under Scrutiny. *Studies in Higher Education*, 35(3): 317-333.

- Boer, Harry de, Jongbloed, Ben, Enders, Jürgen, File, Jon (2010). *Progress in higher education reform across Europe, Funding reform*. Vol. 1: *Executive Summary and main report*. Twente: Centre for Higher Education Policy Studies.
- Bolecki, Włodzimierz (2014). Ocena jednostek naukowych w humanistyce (parametryzacja a ewaluacja). *Polska Akademia Umiejętności. Debaty PAU*. T. I: 15-20.
- Bolecki, Włodzimierz (2016). *Nowa klasyfikacja dyscyplin naukowych (draft)* [maszynopis].
- Bolecki, Włodzimierz, Urbańczyk Przemysław (2014). E-SSH Labs. Nowy typ międzynarodowej platformy współpracy. *Forum Akademickie*, 4: 21-23.
- Bolecki, Włodzimierz, Żylicz, Maciej (2007). Reforma sektora nauki. *Nauka Polska*, 16: 1-7.
- Bonaccorsi, Andrea, Daraio, Cinzia (2007). *Universities and strategic knowledge creation: Specialization and performance in Europe*. Cheltenham – Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Boni, Michał, Geodecki, Tomasz, Hausner, Jerzy, Majchrowska, Aleksandra, Marczewski, Krzysztof, Piątkowski, Marcin, Starczewska-Krzysztosek, Małgorzata, Tchorek, Grzegorz, Tomkiewicz, Jacek, Weresa, Marzenna Anna (2014). *Konkurencyjna Polska. Jak awansować w światowej lidze gospodarczej? Rekomendacje*. Kraków: Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej.
- Borrell-Damian, Lidia (2009). *Collaborative Doctoral Education University-Industry Partnerships for Enhancing Knowledge Exchange*. Brussels: European University Association.
- Boud, David (1990). Assessment and the Promotion of Academic Values. *Studies in Higher Education*, 15(1): 101-111.
- Brzeziński, Jerzy Marian (2014). Trzy pomysły na naprawę szkolnictwa wyższego w Polsce (kontekst nauk społecznych). W: Wiesław Ambroziak (red.). *Edukacja, uniwersytet, oświata dorosłych. Studia z pedagogiki ofiarowane Profesorowi Kazimierzowi Przyszczypkowskiemu* (213-231). Poznań: Wyd. Naukowe UAM.
- Brzeziński, Jerzy Marian (2015). O konieczności utrzymania habilitacji w Polsce. *Nowotwory. Journal of Oncology*, 65(4): 292-297.
- Brzeziński, Jerzy Marian (2015). Ocena parametryczna jednostek naukowych po nowemu. W: Jerzy Woźnicki (red.). *Deregulacja w systemie szkolnictwa wyższego. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część V* (125-139). Warszawa: FRP i KRASP.
- Brzeziński, Jerzy Marian (2016). Przeciwno depersonalizacji i nadmiernej standaryzacji procesu ewaluacji w nauce. *Zagadnienia Naukoznawstwa*, 1(207): 127-137.

- Brzeziński, Jerzy Marian, Izdebski, Hubert (2014). O potrzebie podwyższenia standardów. *Forum Akademickie*, 12: 35-37.
- Brzeziński, Jerzy Marian, Jędrzejewski, Tomasz (2015). Deregulacja podstawowych postanowień dotyczących kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym. Uwagi do rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym. W: Jerzy Woźnicki (red.). *Deregulacja w systemie szkolnictwa wyższego* (189-205). Warszawa: FRP i KRASP.
- Buczek, Jolanta (2016). Francuski model finansowania szkolnictwa wyższego – studium przypadku. *E-mentor*, 1: 21-30.
- Bukowska, Grażyna (2015). Mechanizmy wyłaniania flagowych uczelni badawczych. W: Jerzy Wilkin (red.). *Finansowanie szkół wyższych ze środków publicznych. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część IV* (59-76). Warszawa: FRP i KRASP.
- Bukowski, Maciej (2015). *Zatrudnienie w Polsce 2014. Praca czasu innowacji*. Warszawa: Warszawski Instytut Studiów Ekonomicznych.
- Bukowski, Maciej, Śniegocki, Aleksander, Szpor, Aleksander (2012). *Potencjał i bariery polskiej innowacyjności*. Warszawa: Instytut Badań Strukturalnych.
- Bukowski, Maciej, Śniegocki, Aleksander, Szpor, Aleksander (2015). *Drzemiący tygrys, spętany orzeł – dylematy polskiej debaty o polityce innowacyjnej*. Warszawa: Instytut Badań Strukturalnych.
- Cieśliński, Jan L. (2016). Algorytm podziału dotacji podstawowej dla polskich uczelni akademickich. *Nauka*, 1: 159-180.
- Czuryk, Małgorzata, Karpiuk, Mirosław, Kostrubiec, Jarosław (2015). *Prawo o szkolnictwie wyższym po nowelizacji. Komentarz praktyczny*. Warszawa: Difin.
- Ćwiąkała-Małys, Anna (2010). *Pomiar efektywności procesu kształcenia w publicznym szkolnictwie akademickim*. Wrocław: Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Dalen, Rianne van, Mehmood, Sultan, Verstraten, Paul, Wiel, Karen van der (2014). *Public funding of science: An international comparison*. CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis.
- Dańczak, Paweł (2015). *Decyzja administracyjna w indywidualnych sprawach studentów i doktorantów*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Dąbrowa-Szefler, Małgorzata, Jabłecka, Julita (2007). *Szkolnictwo wyższe w Polsce. Raport dla OECD*. Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

- Dąbrowa-Szeffler, Małgorzata (2009). Diagnoza stanu szkolnictwa wyższego oraz wyzwania i cele systemu zawarte w raporcie *Tertiary Education for the Knowledge Society*. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 1(33): 56-78.
- Dutta, Soumitra, Lanvin, Bruno, Wunsch-Vincent, Sacha (2015). *The Global Innovation Index 2015 Effective Innovation Policies for Development*. Fontainebleau – Geneva: Ithaca – Cornell University, INSEAD, WIPO.
- Dziedziczak-Foltyn, Agnieszka (2009). O reformowaniu szkolnictwa wyższego w Polsce w latach 1989-2009 i towarzyszącej temu debacie publicznej. *Przegląd Socjologiczny*, 58(3): 51-75.
- Dziedziczak-Foltyn, Agnieszka, Musiał, Kazimierz (2009). Kontrolować czy nadzorować? Modelowanie polskiej polityki szkolnictwa wyższego z punktu widzenia nordyckiej utopii. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2(34): 102-128.
- Enders, Jürgen (2004). Higher Education, Internationalisation, and the Nation-State: Recent Developments and Challenges to Governance Theory. *Higher Education*, 47(3): 361-382.
- Enders, Jürgen, Boer, Harry de, Westerheijden, Don F. (2011). *Reform of Higher Education in Europe*. Rotterdam: Sense.
- Enders, Jürgen, Weert, Egbert de (2009). *The changing face of academic life: Analytical and comparative perspectives*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Ernst & Young, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową (2010). *Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2020 roku*. Warszawa.
- Estermann, Thomas, Claeys-Kulik, Anna-Lena (2016). Performance-Based Funding of Universities in Europe. *International Higher Education*, 85: 31-33.
- Estermann, Thomas, Pruvot, Enora Bennetot, Claeys-Kulik, Anna-Lena (2013). *Designing strategies for efficient funding of higher education in Europe. DEFINE interim report*. Brussels.
- Estermann, Thomas, Pruvot, Enora Bennetot (2011). *Financially Sustainable Universities II: European Universities Diversifying Income Streams*. European University Association.
- Eurydice (2011). *Szkolnictwo wyższe w Europie 2010. Wpływ Procesu Bolońskiego*. Warszawa.
- Eurydice (2014). *Modernizacja szkolnictwa wyższego w Europie: dostęp do studiów, przeciwdziałanie niepowodzeniom w nauce i szanse na zatrudnienie*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurydice (2015). *National student fee and support systems in European higher education 2015/16*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

- Eurydice (2015). *Structural Indicators for Monitoring Education and Training Systems in Europe 2015*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Fiedor, Bogusław (2015). Publiczne finansowanie szkolnictwa wyższego w Europie – zmieniające się mechanizmy i modele. W: Jerzy Wilkin (red.). *Finansowanie szkół wyższych ze środków publicznych. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część IV* (17-40). Warszawa: FRP i KRASP.
- Geodecki, Tomasz, Gorzelak, Grzegorz, Górniak, Jarosław, Hausner, Jerzy, Mazur, Stanisław, Szlachta, Jacek, Zaleski, Janusz (2012). *Kurs na innowacje. Jak wyprowadzić Polskę z rozwojowego dryfu?* Kraków: Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej.
- Geodecki, Tomasz, Hausner, Jerzy, Majchrowska, Aleksandra, Marczewski, Krzysztof, Piątkowski, Marcin (2013). *Konkurencyjna Polska. Jak awansować w światowej lidze gospodarczej?* Kraków: Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej.
- GUS (2015). *Szkoły wyższe i ich finanse w 2014 roku*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Górniak, Jarosław (red.) (2015). *Diagnoza szkolnictwa wyższego. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część III*. Warszawa: FRP i KRASP.
- Górniak, Jarosław (2015). Ogólne uwarunkowania sytuacji szkolnictwa wyższego w Polsce. W: Jarosław Górniak (red.). *Diagnoza szkolnictwa wyższego. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część III* (25-36). Warszawa: FRP i KRASP.
- Grabińska, Barbara (2013). Finansowanie szkolnictwa wyższego w Stanach Zjednoczonych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 919: 33-49.
- Grajkowski, Zygmunt (2012). *Bariery rozwoju innowacji w Polsce*. Warszawa: GPV.
- Growiec, Jakub, Sławiński, Andrzej (2016). *Potencjał innowacyjny gospodarki: uwarunkowania, determinanty, perspektywy*. Warszawa: Narodowy Bank Polski.
- Hamerska, Monika, Lula, Paweł (2015). Analiza i modelowanie rozwoju naukowego pracowników uczelni. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, 7(943): 5-24.
- Henkel, Mary (1997). Academic Values and the University as Corporate Enterprise. *Higher Education Quarterly*, 51(2): 134-143.
- Huisman, Jeroen, Currie, Jan (2004). Accountability in Higher Education: Bridge over Troubled Water? *Higher Education*, 48(4): 529-551.
- Hulicka, Maria (2008). *Oszukańcza sprawozdawczość finansowa. Wpływ rzetelnej rewizji finansowej na ograniczanie asymetrii informacji na rynku kapitałowym*. Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego.

- Hulicka, Maria (2008). Trzeba zainwestować. *Forum Akademickie*, 7-8.
- Hulicka, Maria (2012). Internal and external sources of financing for universities. The practice of Good Governance. W: Marek Kwiek, Andrzej Kurkiewicz (red.). *The Modernisation of European Universities* (97-112). Berno: Peter Lang.
- Hulicka, Maria (2015). Jaki rachunek kosztów w uczelniach. *Rachunkowość*, 3: 8-15.
- Hulicka, Maria (2015). Wybrane aspekty wyceny wartości prawa do znaku towarowego i jej ujmowania w księgach rachunkowych. W: Justyna Ożegalska-Trybalska, Dariusz Kasprzycki (red.). *Aktualne wyzwania prawa własności intelektualnej i prawa konkurencji* (138-153). Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Izdebski, Hubert (2015). Przepisy ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym odnoszące się do systemu szkolnictwa wyższego oraz ustroju i organizacji uczelni, które mogłyby podlegać procesowi deregulacji. W: Jerzy Woźnicki (red.). *Deregulacja w systemie szkolnictwa wyższego. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część V* (81-98). Warszawa: FRP i KRASP.
- Izdebski, Hubert, Zieliński, Jan Michał (2013). *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Jablecka, Julita (1998). Zmiany w systemach zarządzania uniwersytetami w wybranych krajach Europy. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2(12): 30-50.
- Jablecka, Julita (2004). Planowanie strategiczne w uniwersytecie przedsiębiorczym. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 1(23): 33-47.
- Jajszczyk, Andrzej (2008). Siedem grzechów głównych szkolnictwa wyższego w Polsce. *INFOS. Biuro Analiz Sejmowych*, 9: 1-4.
- Jajszczyk, Andrzej (2016). Uniwersytet elitarny. *PAUza Akademicka*, 239: 1.
- Jajszczyk, Andrzej (2013). Polskie uczelnie – czas na jakość. W: Jerzy Woźnicki (red.). *Misja i służebność uniwersytetu w XXI wieku* (218-226). Warszawa: ISW-FRP.
- Jajszczyk, Andrzej, Kaczmarek, Leszek, Szulc, Zdzisław, Życzkowski, Karol (2008). *Jaka reforma nauki i szkół wyższych*. Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową.
- Jędrzejewski, Tomasz (2015). Umowy o odpłatności za usługi edukacyjne zawierane ze studentami w kontekście deregulacji szkolnictwa wyższego w Polsce. W: Jerzy Woźnicki (red.). *Deregulacja w systemie szkolnictwa wyższego* (133-141). Warszawa: KRASP.
- Jędrzejewski, Tomasz, Rączka, Piotr, (2005) Statut uczelni według przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym. W: *Podmioty administracji publicznej i prawne*

- formy ich działania. Studia i materiały z konferencji jubileuszowej profesora Eugeniusza Ochendowskiego.* Toruń: Wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Johnes, Geraint, Johnes, Jill (2007). *International handbook on the economics of education.* Cheltenham – Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Jongbloed, Ben (2010). *Funding higher education: A view across Europe.* Enschede: University of Twente.
- Jørgensen, Thomas (2012). *Collaborative Doctoral Education. University-Industry Partnerships for Enhancing Knowledge Exchange.* European University Association.
- Jørgensen, Thomas (2013). *Quality Assurance in Doctoral Education – results of the ARDE project.* European University Association.
- Jurek, Witold (2015). Uwagi o kosztach kształcenia w kontekście kosztochłonności różnych kierunków studiów I algorytmie podziału środków publicznych na kształcenie wyższe. W: Jerzy Wilkin (red.). *Finansowanie szkół wyższych ze środków publicznych. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część IV* (96-106). Warszawa: FRP i KRASP.
- Kapil, Natasha, Piątkowski, Marcin, Radwan, Ismail, Gutierrez, Juan Julio (2013). *Poland Enterprise Innovation Support Review: "From Catching Up to Moving Ahead"*. Washington DC: World Bank.
- Kasprzycki, Dariusz, Ożegalska-Trybalska, Justyna (2015). *Aktualne wyzwania prawa własności intelektualnej i prawa konkurencji.* Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Kehm, Barbara Pasternack, Peer (2009). The German 'excellence initiative' and its role in restructuring the national higher education landscape. W: David Palfreyman, Ted Tapper (red.). *Structuring Mass Higher Education. The Role of Elite Institutions* (113-127). London: Routledge.
- Kędziński, Marcin (red.) (2009). *Szkolnictwo wyższe w wybranych krajach świata.* Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kickert, Walter (1995). Steering at a Distance: A New Paradigm of Public Governance in Dutch Higher Education. *Governance*, 8(1): 135-157.
- Kopeć, Katarzyna Dorota, Szopa, Anna (2009). Model kariery akademickiej i problem mobilności naukowców na przykładzie Włoch. *Zarządzanie Publiczne*, 3(7): 135-146.
- Kozłowski, Jan (2005). Budżetowe instrumenty finansowania B+R jako instrument strategii politycznych. W: Jan Kozłowski (red.). *Raport z badań. Budżetowe instrumenty finansowania B+R w Polsce. Propozycje na lata 2005-2015* (22-119). Warszawa: KIG-ISW.

- Kozłowski, Jan (red.) (2005). *Raport z badań. Budżetowe instrumenty finansowania B+R w Polsce. Propozycje na lata 2005-2015*. Warszawa: KIG-ISW.
- Kozłowski, Jan (2007). Jednostki badawczo-rozwojowe w Polsce – między zależnością od ścieżek rozwojowych a tworzeniem nowych. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 1(29): 113-140.
- KPN (2016). *Analiza SWOT stanu nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce w 2015 r. (wersja – styczeń 2016 roku)*. Warszawa: Komitet Polityki Naukowej.
- KPN (2016). *Dziesięć najważniejszych zagadnień do rozstrzygnięcia w nowej ustawie o szkolnictwie wyższym*. Warszawa: Komitet Polityki Naukowej.
- Kraśniewski, Andrzej, Próchnicka, Maria (2013). Studia doktoranckie. W: Andrzej Kraśniewski, Maria Próchnicka. *Benchmarking procesu wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji w polskich uczelniach* (85-96). Warszawa: Fundacja Rektorów Polskich.
- Kraśniewski, Andrzej (2015). Wyzwania dla jakości kształcenia w świetle nowych trendów w dydaktyce akademickiej. W: Jerzy Górniak (red.). *Diagnoza szkolnictwa wyższego. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część III* (151-170). Warszawa: FRP i KRASP.
- Kulczycki, Emanuel (2014). Zasady oceny czasopism humanistycznych i ich rola w parametryzacji jednostek naukowych. *Nauka*, 3: 117-140.
- Kulczycki, Emanuel, Drabek, Aneta, Rozkosz, Ewa A. (2015). Publikacje a zgłoszenia ewaluacyjne, czyli zniekształcony obraz nauki w Polsce. *Nauka*, 3: 35-58.
- Kulczycki, Emanuel, Rozkosz, Ewa A., Drabek, Aneta (2015). Publikacje polskich badaczy w czasopismach z list ERIH w kontekście ewaluacji jednostek naukowych. *Kultura i Edukacja*, 1(107): 149-172.
- Kulczycki, Emanuel, Rozkosz, Ewa A., Drabek, Aneta (2016). Ocena ekspercka jako trzeci wymiar ewaluacji krajowych czasopism naukowych. *Nauka*, 1: 107-142.
- Kwiek, Marek (2012). Uniwersytet jako wspólnota badaczy? Polska z europejskiej perspektywy porównawczej i ilościowej. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*. 2(40): 71-101.
- Kwiek, Marek (2015). Młoda kadra: różnice międzypokoleniowe w pracy naukowej i produktywności badawczej. Czym Polska różni się od Europy Zachodniej? *Nauka*, 3: 51-88.
- Kwiek, Marek (2015). Nierówności w produkcji wiedzy naukowej – rola najbardziej produktywnych naukowców w 11 krajach europejskich. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 1(45): 269-308.

- Kwiek, Marek (2015). Podzielony uniwersytet. Od deinstytucjonalizacji do reinstytucjonalizacji misji badawczej polskich uczelni. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2(46): 3-34.
- Kwiek, Marek (2015). Reformy uniwersytetów europejskich: państwo dobrobytu jako brakujący kontekst badań i polityki publicznej. *Człowiek i Społeczeństwo*, 39: 165-196.
- Kwiek, Marek (2015). Słowo wstępne: W obliczu nadchodzącej fali reform szkolnictwa wyższego w Polsce. Argumentacja i wizja wspierająca najważniejsze kierunki zmian. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2(46): 7-16.
- Kwiek, Marek (2015). Umiędzynarodowienie badań naukowych. Polska kadra akademicka z perspektywy europejskiej. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 1(45): 39-74.
- Kwiek, Marek (2015). *Uniwersytet w dobie przemian. Instytucje i kadra akademicka w warunkach rosnącej konkurencji*. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Kyvik, Svein (2007). Changes in funding university research: Consequences for problem choice and research output of academic staff. W: Jürgen Enders, Ben Jongbloed (red.). *Public-private dynamics in higher education: Expectations, developments and outcomes* (387-411). Twente: Centre for Higher Education Policy Studies.
- Leja, Krzysztof (2006). Uniwersytet tradycyjny – przedsiębiorczy – oparty na wiedzy. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2(28): 7-26.
- Leja, Krzysztof (2008). *Uniwersytet organizacją służącą otoczeniu*. W: Krzysztof Leja (red.). *Społeczna odpowiedzialność uczelni* (57-69). Gdańsk: Politechnika Gdańska i Uniwersytet Gdański.
- Leja, Krzysztof (2015). Projektowanie ideału, czyli wizja uniwersytetu przyszłości. W: Jerzy Woźnicki (red.). *Deregulacja w systemie szkolnictwa wyższego. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część V* (39-50). Warszawa: FRP i KRASP.
- Lepori, Benedetto, Benninghoff, Martin, Jongbloed, Ben, Salerno, Carlo, Slipersaeter, Stig (2007). Changing models and patterns of higher education funding: some empirical evidence. W: by Andrea Bonaccorsi, Cinzia Daraio (red.). *Universities and strategic knowledge creation* (85-111). Cheltenham – Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Luterek, Mariusz, Kurowska, Kinga (2012). Wizja uniwersytetu naszych marzeń – podpowiedzi doktorantów dla kreatorów uczelni. W: Jerzy Woźnicki (red.). *Benchmarking w szkolnictwie wyższym: wybrane problemy* (186-202). Warszawa: Fundacja Rektorów Polskich.

- Marciniak, Zbigniew (2015). *Problematyka odbiurokratyzowania systemu kształcenia, w tym KRR, z uwzględnieniem treści regulacji i stosowanych praktyk*. Warszawa: Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
- Marciniak, Zbigniew (2016). *Rekomendacje w sprawie odbiurokratyzowania procesu kształcenia i oceny jego jakości*. Warszawa: Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
- Marzolla, Moreno (2016). Assessing Evaluation Procedures for Individual Researchers: The Case of the Italian National Scientific Qualification. *Journal of Informetrics*, 10(2): 408-438.
- MNiSW (2009). *Partnerstwo dla wiedzy. Nowy model kariery akademickiej*. Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
- MNiSW (2013). *Nauka w Polsce*. Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
- MNiSW (2015). *Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce*. Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
- MNiSW (2015). *Program rozwoju szkolnictwa wyższego i nauki na lata 2015-2013* (autorzy opracowania: J. Górniak, Z. Marciniak, A. Kraśniewski, D. Antonowicz, J. Bujnicki). Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
- Mohrman, Kathryn, Ma, Wanhua, Baker, David (2008). The Research University in Transition: The Emerging Global Model. *Higher Education Policy*, 21(S1): 5-27.
- Morawski, Roman Zdzisław (2015). Doświadczenia wybranych krajów europejskich w zakresie finansowania szkolnictwa wyższego. W: Jerzy Wilkin (red.). *Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r.* (41-53). Warszawa: Fundacja Rektorów Polskich i Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich.
- Muszevska, Anna, Kola, Anna Maria, Niesiołowski-Spanò, Łukasz, Pieniądz, Aneta (2015). *Pakt dla Nauki, czyli jak nauka może służyć społeczeństwu. Obywatelski projekt zmian w nauce i szkolnictwie wyższym w Polsce*. Warszawa.
- Neave, Guy (1998). The Evaluative State Reconsidered. *European Journal of Education*, 33(3): 265-284.
- NIK (2011). Informacja o wynikach kontroli gospodarowania majątkiem przez instytuty badawcze w latach 2009-2010. Warszawa: Najwyższa Izba Kontroli.
- NIK (2012). Informacja o wynikach kontroli. Wdrażanie innowacji przez szkoły wyższe i parki technologiczne. Warszawa: Najwyższa Izba Kontroli.
- NIK (2014). Informacja o wynikach kontroli. Efekty działalności instytutów badawczych. Warszawa: Najwyższa Izba Kontroli.

- NIK (2015). Informacja o wynikach kontroli. Komercjalizacja wyników badań naukowych. Warszawa: Najwyższa Izba Kontroli.
- NIK (2015). Informacja o wynikach kontroli. Kształcenie na studiach doktoranckich. Warszawa: Najwyższa Izba Kontroli.
- OECD (2014). *Promoting Research Excellence. New Approches to Funding*. Paris: OECD.
- OECD (2015). *Education at a Glance 2015*. Paris: OECD.
- OECD (2015). *OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2015*. Paris: OECD.
- OECD (2016). *OECD Economic Surveys: Poland 2016*. Paris: OECD.
- OPI (2016). *Systemy publicznego finansowania nauki w ujęciu międzynarodowym*. Warszawa: Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy.
- Orłowski, Witold (2013). *Komercjalizacja badań naukowych w Polsce – bariery i możliwości ich przełamania*. Warszawa: PwC i NCBiR.
- Osiecka-Chojnacka, Justyna (2009). Spory o habilitację – próba analizy debaty. *Analizy BAS*, 11(19): 1-13.
- Pechar, Hans (1998). Managing Change: Organizational Reform in Austrian Universities. *Higher Education Policy*, 11(2-3): 141-151.
- Pyter, Magdalena (2012). *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Rada Młodych Naukowców (2016). Uchwała Rady Młodych Naukowców nr V/6 z dnia 29 marca 2016 r. w sprawie stanowiska RMN na temat habilitacji.
- Rada Młodych Naukowców (2016). Uchwała Rady Młodych Naukowców nr V/12 z 1 czerwca 2016 r. w sprawie stanowiska RMN na temat postępowania o nadanie tytułu profesora.
- Rada Młodych Naukowców (2016). Uchwała Rady Młodych Naukowców nr V/13 z 16 czerwca 2016 r. w sprawie stanowiska RMN na temat systemu studiów doktoranckich.
- Rhodes, Rod A.W. (1996). The New Governance: Governing without Government. *Political Studies*, 44(4): 652-667.
- Rozmus, Andrzej, Waltoś, Stanisław (2012). *Kariera naukowa w Polsce: Warunki prawne, społeczne i ekonomiczne*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- PwC (2015). *Rozwiązania podatkowe na rzecz badań i rozwoju*. Warszawa: PwC i KPI.
- Sanetra, Walerian (2012). *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*. Warszawa: LEX.

- Sanetra, Walerian (2015). *Zatrudnienie nauczycieli akademickich*. Warszawa: LEX.
- Santarek, Krzysztof (red.) (2008). *Transfer technologii z uczelni do biznesu. Tworzenie mechanizmów transferu technologii*. Warszawa: PARP.
- Santiago, Paulo (2008). *Tertiary education for the knowledge society*. Vol. 1: *Special features: governance, funding, quality*. Paris: OECD.
- Schwab, Klaus (2015). *The Global Competitiveness Report 2015-2016*. Geneva: World Economic Forum.
- Seweryński, M. (2016). *Założenia polityki państwa oraz proponowane kierunki zmian ustawowych w dziedzinie szkolnictwa wyższego i nauki* [maszynopis].
- Smużewska, Marcelina, Wasielewski, Krzysztof, Antonowicz, Dominik (2015). Niepowodzenia w studiowaniu z perspektywy uczelni i studentów. *Edukacja*, 4: 133-150.
- Sobkowiak, Andrzej (2015). *Studia doktoranckie i mobilność młodych naukowców*. Warszawa: Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
- Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)* (2015). Brussels.
- Stefania Szczurkowska (2015). Szkolnictwo wyższe w Wielkiej Brytanii: specyfika rozwoju i finansowania uczelni: przeszłość i terażniejszość. *Studia z Teorii Wychowania. Półrocznik Zespołu Teorii Wychowania Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN*, 6: 139-162.
- Stensaker, Bjørn, Fumasoi, Tatiana (2016). *Scandinavian Flagship Universities: An Appraisal of Leading National Universities in the European Context*. W: John Aubrey Douglass (red.). *The New Flagship University (153-171)*. New York: Palgrave Macmillan.
- Strathern, Marilyn (2000). *Audit Cultures: Anthropological Studies in Accountability, Ethics and the Academy*. London – New York: Routledge.
- Sułkowski, Łukasz (2016). *Kultura akademicka. Koniec utopii?* Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Szadkowski, Krystian (2015). *Uniwersytet jako dobro wspólne. Podstawy krytycznych badań nad szkolnictwem wyższym*. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Szczepański, Jan (1993). Granice reform szkolnictwa wyższego. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 1: 5-10.
- Zostek, Andrzej (red.) (2015). *Misja społeczna uniwersytetu w XXI wieku. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część II*. Warszawa: FRP i KRASP.

- Szot, Adam (2015). Ramy prawne w procesie zmian w szkolnictwie wyższym. W: Jarosław Górniak (red.) *Diagnoza szkolnictwa wyższego. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część III* (37-54). Warszawa: FRP i KRASP.
- Sztanderska, Urszula (2015). Finanse szkolnictwa wyższego w Polsce. W: Jarosław Górniak (red.) *Diagnoza szkolnictwa wyższego. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część III* (138-150). Warszawa: FRP i KRASP.
- Tapper, Ted, Palfreyman, David (red.) (2005). *Understanding Mass Higher Education: Comparative Perspectives on Access*. London: Routledge Falmer.
- Urmański, Jan (2016). *Komercjalizacja badań naukowych: spojrzenie inwestorów i naukowców*. Warszawa: Narodowe Centrum Badań i Rozwoju.
- Vasilakis, Chrysovalantis (2013). *Globalized market for talents and inequality: what can be learnt from European football?* Coventry: University of Warwick, Department of Economics.
- Westerheijden, Don F. (red.) (2007). *Quality Assurance in Higher Education: Trends in Regulation, Translation and Transformation*. Dordrecht: Springer.
- Wilkin, Jerzy (2010). Ile kosztuje dobry uniwersytet? *Nauka*, 4: 137-145.
- Wilkin, Jerzy (2013). Finansowanie nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce. Wybrane problemy i postulowane kierunki reform. *Studia BAS*, 3(35): 51-70.
- Wilkin, Jerzy (red.) (2015). *Finansowanie szkół wyższych ze środków publicznych. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część IV*. Warszawa: FRP i KRASP.
- Wilkin, Jerzy (2015). Główne uwarunkowania rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce. W: Jerzy Wilkin (red.) *Finansowanie szkół wyższych ze środków publicznych. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część IV* (13-19). Warszawa: FRP i KRASP.
- Wilkin, Jerzy (2015). Kierunki reform systemu finansowania uczelni wyższych – wnioski i rekomendacje. W: Jerzy Wilkin (red.) *Finansowanie szkół wyższych ze środków publicznych. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część IV* (107-115). Warszawa: FRP i KRASP.
- Wnuk-Lipińska, Elżbieta (1997). Kryzys uniwersytetu jako instytucji edukacyjnej w krajach Europy Zachodniej. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 10: 14-22.
- Wolszczak-Derlacz, Joanna (2013). *Efektywność naukowa, dydaktyczna i wdrożeniowa publicznych szkół wyższych w Polsce – analiza nieparametryczna*. Gdańsk: Wyd. Politechniki Gdańskiej.
- Wolszczak-Derlacz, Joanna (2015). Analiza efektywności działalności uczelni europejskich i amerykańskich – podejście nieparametryczne. *Ekonomia. Rynek, Gospodarka, Społeczeństwo*, 40: 109-130.

- Wolszczak-Derlacz, Joanna, Parteka, Aleksandra (2010). *Produktywność naukowa wyższych szkół publicznych w Polsce: Bibliometryczna analiza porównawcza*. Warszawa: Ernst & Young.
- Wolszczak-Derlacz, Joanna, Parteka, Aleksandra (2011). Efficiency of European public higher education institutions: A two-stage multicountry approach. *Scientometrics*, 89(3): 887-917.
- Woźnicki, Jerzy (red.) (1999). *Model zarządzania publiczną instytucją akademicką*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Woźnicki, Jerzy (2007). *Uczelnie akademickie jako instytucje życia publicznego*. Warszawa: FRP.
- Woźnicki, Jerzy (2013). Szkolnictwo wyższe w procesie przemian – zmiany systemowe: 2007-2012. *Studia BAS*, 3(35): 71-88.
- Woźnicki, Jerzy (red.) (2013). *Misja i służebność uniwersytetu w XXI wieku*. Warszawa: FRP.
- Woźnicki, Jerzy (red.) (2013). *Financing and Deregulation in Higher Education*. Warszawa: ISW.
- Woźnicki, Jerzy (2015). Deregulacja i jej rozumienie właściwe ze względu na wymogi rozwojowe szkolnictwa wyższego. W: Jerzy Woźnicki (red.). *Deregulacja w systemie szkolnictwa wyższego. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część V (57-80)*. Warszawa: FRP i KRASP.
- Woźnicki, Jerzy (red.) (2015). *Deregulacja w systemie szkolnictwa wyższego. Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część V*. Warszawa: FRP i KRASP.
- Wójcicka, Maria (2002). *Studia zawodowe w Polsce. Problemy i perspektywy*, Warszawa: Centrum Badań Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego, Uniwersytet Warszawski.
- Wójcicka, Maria (2008). Nauczyciele akademicki wobec zmian systemowych i strukturalnych w szkolnictwie wyższym. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 1(31): 65-84.
- Żylicz, Maciej (2012). Potrzebujemy dalszych zmian. *Nauka*, 3: 15-22.
- Żylicz, Maciej (2014). Co stymuluje innowacje – czego Polska jeszcze nie zrobiła? (I). *PAUza Akademicka*. 252: 1-2.
- Żylicz, Maciej (2014). Co stymuluje innowacje – czego Polska jeszcze nie zrobiła? (II). *PAUza Akademicka*. 255: 2.
- Żylicz, Maciej (2015). *Gospodarka – szkolnictwo wyższe – nauka w Polsce. Podsumowanie dyskusji prowadzonych w Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej z udziałem przedstawicieli środowisk naukowego i biznesu*. Warszawa: FNP [maszynopis].

NOTY O AUTORACH

PROF. DR HAB. MAREK KWIEK

Dyrektor Centrum Studiów nad Polityką Publiczną (od 2002 r.; www.cpp.amu.edu.pl) i kierownik Katedry UNESCO Badań Instytucjonalnych i Polityki Szkolnictwa Wyższego UAM w Poznaniu (od 2012 r.). Prowadzi rozległe, międzynarodowe badania porównawcze instytucji uniwersyte- tu w Europie.

Międzynarodowy doradca i ekspert w sprawach polityki szkolnictwa wyższego i polityki naukowej (m.in. dla Komisji Europejskiej, OECD, Rady Europy, OBWE, USAID, UNDP i Banku Światowego). Kierownik lub partner w 50 projektach międzynarodowych związanych z badaniami i polityką szkolnictwa wyższego, finansowanych m.in. przez fundacje Fulbrighta, Forda i Rockefellera, 6. i 7. Program Ramowy UE, Komisję Europejską, European Science Foundation (ESF) i Narodowe Centrum Nauki. Doradca ds. reform szkolnictwa wyższego w 10 krajach transformacji, m.in. współtwórca *Strategii rozwoju szkolnictwa wyższego do 2025 na Ukrainie* (2014). Współtwórca europejskiego narzędzia pomiaru innowacyjności i przedsiębiorczości akademickiej uczelni dla Komisji Europejskiej i OECD (2012): *heinnovate* (<https://heinnovate.eu/>).

Jego najważniejsze międzynarodowe projekty badawcze dotyczyły relacji państwo – uniwersytet, relacji uniwersytetów z gospodarką, transformacji kadry akademickiej, zarządzania szkolnictwem wyższym, przedsiębiorczości akademickiej, globalizacji i równości szans edukacyjnych. Prowadzi od wielu lat wspólne projekty badawcze z trzema najlepszymi ośrodkami badań szkolnictwa wyższego w Europie (CHEPS w Holandii, INCHER w Kassel i UCL Institute of Education w Londynie).

Trzy lata spędził na uniwersytetach zagranicznych, m.in. na University of Virginia (Fulbright Foundation), University of California w Berkeley (Kosciuszko Foundation), McGill University i w National Endowment for Democracy w Waszyngtonie (gdzie był *Reagan-Fascell Democracy Fellow*). Ponadto był jednym z 30 globalnych *Fubright New Century Scholars* Fundacji Fulbrighta w dziedzinie badań nad szkolnictwem wyższym (2007-2008), a także *Visiting Professorial Fellow* w UCL Institute of Education w Londynie (2012-2013).

Opublikował 170 prac naukowych, przede wszystkim w obiegu międzynarodowym. Jego ostatnio wydana monografia to *Uniwersytet w dobie przemian. Instytucje i kadra akademicka w warunkach rosnącej konkurencji* (Wyd. Naukowe PWN 2015, ss. 544). Członek rad redakcyjnych prestiżowych czasopism międzynarodowych (*Higher Education Quarterly*, *European Educational Research Journal*, *British Educational Research Journal* oraz *European Journal of Higher Education*), a od 2015 r. redaktor naczelny czasopisma *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*.

Od 2012 r. kieruje finansowanym przez NCN projektem MAESTRO: *Program Międzynarodowych Badań Porównawczych Szkolnictwa Wyższego*, a w 2015 r. otrzymał prestiżowe „subsydium profesorskie” w programie MISTRZ finansowanym przez Fundację na rzecz Nauki Polskiej (FNP). Laureat czternastu nagród Rektora UAM, głównie za monografie i produktywność naukową. Strona domowa: <http://cpp.amu.edu.pl/pracownicy/marek-kwiek/>, e-mail: kwiekm@amu.edu.pl.

DR HAB. DOMINIK ANTONOWICZ
UNIWERSYTET MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU

Kierownik Zakładu Socjologii Nauki na UMK w Toruniu, stypendysta rządu brytyjskiego, laureat programów START i KOLUMB Fundacji na rzecz Nauki Polskiej oraz Sprawne Państwo E&Y. Studiował oraz pracował na Uniwersytecie w Birmingham (UK), a roczny staż podoktorski odbył w Center of Higher Education Policy Studies (CHEPS) na Uniwersytecie w Twente (NL), zaś półroczny

w CIPES (Research Centre of Higher Education Policy, Foundation of Portuguese Universities) w Porto. Był doradcą minister Barbary Kudryckiej, a od 2010 r. pełni funkcję członka Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych (KEJN).

Prowadzi międzynarodowe badania porównawcze nad polityką wobec szkolnictwa wyższego oraz instrumentami polityki naukowej, z ukierunkowaniem na proces tworzenia oraz implementacji reform. Ponadto zajmuje się analizą ustroju uniwersytetów oraz mechanizmami zarządzania instytucjami akademickimi.

Jest autorem kilkudziesięciu prac naukowych dotyczących nauki i szkolnictwa wyższego publikowanych w najbardziej renomowanych czasopismach w tym obszarze *Higher Education* czy *Studies in Higher Education* oraz monografii *Uniwersytet przyszłości* (2005) czy *Między siłą globalnych procesów a lokalną tradycją. Polskie szkolnictwo wyższe w dobie przemian* (2015).

DR HAB. JAKUB BRDULAK
SZKOŁA GŁÓWNA HANDLOWA W WARSZAWIE

Profesor nadzwyczajny w Instytucie Kapitału Ludzkiego w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Przewodniczący Zarządu Fundacji na rzecz Jakości Kształcenia (FJK) przy Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP). Członek Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Do grudnia 2013 r. ekspert boloński przy Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Stypendysta University of Denver w Kolorado w Stanach Zjednoczonych oraz Erasmusa – wykładał m.in. w Belgii, Turcji, Rumunii i na Łotwie. Absolwent Szkoły Trenerów Biznesu współorganizowanej przez Polskie Towarzystwo Psychologiczne. Ukończył II edycję Akademii Innowatorów Społecznych prowadzoną przez międzynarodową organizację Ashoka.

Obecnie jego aktywność naukowa w dużym stopniu dotyczy sektora szkolnictwa wyższego. Uczestniczył w europejskich badaniach naukowych poświęconych jakości w szkolnictwie wyższym (IBAR), w 2011 r. był wiceprzewodniczącym komitetu programowego ogólnoswiatowej konferencji organizowanej przez holenderskie stowarzyszenie EAIR i SGH „Bridging cultures, promoting diversity: higher education in search of an equilibrium”. Kierował badaniami „Szkoly wyższe w roli integratora uczenia się przez całe życie”, których celem było opracowanie propozycji wprowadzenia LLL (Lifelong Learning) do SGH.

Autor ponad 100 krajowych i zagranicznych publikacji (książek i artykułów) poświęconych tematyce zarządzania, głównie zarządzania wiedzą, innowacją i jednostkami szkolnictwa wyższego. Prowadzi zajęcia w ramach CEMS (Community of European Management Schools and International Companies) dla polskich i zagranicznych studentów we współpracy z globalnymi przedsiębiorstwami (Deloitte i DB Schenker). Kierownik podyplomowych studiów „Zarządzanie bezpieczeństwem informacji”. Wolny czas spędza na wodzie – prowadzi jachty w regatach, wyszkolił ponad 40 żeglarzy jachtowych.

DR MARIA HULICKA

Doktor nauk ekonomicznych, posiada uprawnienia biegłego rewidenta i bogate doświadczenie w zarządzaniu finansami podmiotów. Wieloletni dyrektor finansowy i członek zarządu w dużych korporacjach biznesowych. W latach 2004-2012 kwestor Uniwersytetu Jagiellońskiego i członek rad nadzorczych spółek uniwersyteckich.

Prowadzi własną kancelarię audytorską specjalizującą się w analizach *due diligence* oraz programach naprawczych i konsolidacyjnych uczelni. Od lipca 2013 r. pracownik Uniwersytetu Wrocławskiego (etat ekspercko-doradczy). Członek Komitetu Audytu w Ministerstwie Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej.

W latach 2010-2013 członek Administrative and Finance Committee FAIR (Facility for Antiproton and Ion Research) w Darmstadt, wskazana do komitetu przez MNiSW.

W latach 2011-2014 członek komitetu inwestycyjnego przy ocenie projektów finansowanych ze środków na *venture capital*.

Wieloletni ekspert MNiSW (liczne ekspertyzy i opinie opracowane dla Ministerstwa dotyczące finansowania badań i dydaktyki, udział w tworzeniu rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie zasad gospodarki finansowej uczelni z 2006 r., prowadzenie szkoleń z ramienia Ministerstwa z obszaru zarządzania finansami uczelni, wystąpienia na seminariach i konferencjach, m.in. na Międzynarodowej Konferencji w Sopocie „Modernisation of Higher Education”, w czasie Polskiej Prezydencji w UE). Od września 2014 r. znajduje się na liście unijnych ekspertów ds. reform w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego.

Autorka wielu artykułów i publikacji naukowych z zakresu zarządzania finansami uczelni. Jej ostatnie publikacje to: *Internal and external sources of financing for universities. The practice of Good Governance* (rozdział w: *The Modernisation of European Universities*, 2012), *Jaki rachunek kosztów w uczelniach* (*Rachunkowość* 3/2015) oraz *Wybrane aspekty wyceny wartości prawa do znaku towarowego i jej ujmowania w księgach rachunkowych* (rozdział w: *Aktualne wyzwania prawa własności intelektualnej i prawa konkurencji*, 2015).

DR TOMASZ JĘDRZEJEWSKI
UNIwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Pracownik Katedry Prawa Administracyjnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, a jednocześnie zastępca kanclerza UMK. Wcześniej doświadczenia naukowo-dydaktyczne zdobywał w Akademii Bydgoskiej, Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku, Wyższej Szkole Suwalsko-Mazurskiej, Wyższej Szkole Biznesu w Pile. Doświadczenia praktyczne nabywał jako pozaetatowy i etatowy członek

Samorządowego Kolegium Odwoławczego w Toruniu oraz dyrektor Biura Organizacyjno-Prawnego UMK.

Jest autorem i współautorem kilkudziesięciu prac z zakresu prawa i postępowania administracyjnego, w tym artykułów, studiów, glos i podręczników akademickich. Uczestniczył w kilkudziesięciu krajowych i międzynarodowych konferencjach, na których wygłaszał referaty i uczestniczył w panelach dyskusyjnych. Był uczestnikiem projektów finansowanych m.in. z funduszy strukturalnych, w tym „Opłaty publiczne obciążające proces inwestycyjno-budowlany (spójny system czy zespół zbędnych barier)”, „Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r.” w części dotyczącej deregulacji w systemie szkolnictwa wyższego oraz „Dobre prawo – sprawne rządzenie”.

W ramach działalności organizacyjnej był prodziekanem ds. studiów stacjonarnych Wydziału Prawa i Administracji UMK w latach 2008-2012, członkiem zespołu przygotowującego projekty wewnętrznych aktów prawnych (statuty, regulaminy), organizatorem i kierownikiem studiów podyplomowych Administracja publiczna, członkiem Komisji Dydaktyki i Efektów Kształcenia Uniwersytetu, członkiem Zespołu Monitorującego Uczelnianej Rady ds. Jakości Kształcenia, członkiem Rady Społecznej Szpitala Uniwersyteckiego Nr 1 im. dr. Antoniego Jurasza w Bydgoszczy, doradcą prawnym Komisji ds. Organizacyjnych i Legislacyjnych Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich.

ROBERT TADEUSZ KOWALSKI
STANFORD UNIVERSITY

Absolwent Stanford Graduate School of Business (MBA '16), Stanford University (MA International Policy '08, gdzie m.in. dokonał analizy *An (in)appropriate currency regime? Poland's OCA Index and entry into the European Monetary Union*) oraz London School of Economics (BSc Economics & Economic History '06 z najwyższym wyróżnieniem *first class dual honours* i II najlepszą pracą na wydziale *Interwar Poland: stock markets as indicators of the future*).

Konsultant Stanford GSB Center for Entrepreneurial Studies, były asystent naukowy Stanford Economics Department i członek zespołu iFarms przy Stanford Office of Technology Licensing (OTL) pracującego nad transferem własności intelektualnej uniwersytetu.

Współautor prezydenckiego projektu ustawy o wspieraniu innowacyjności, który wprowadził pierwszą ulgę na R&D w Polsce, deregulację i poprawę przepisów w obszarze transferu technologii, funkcjonowania uczelni, instytutów i inwestycji VC, oraz prezydenckiego projektu ustawy o zmianie ordynacji podatkowej wprowadzającego ogólną zasadę prawa podatkowego *in dubio pro tributario* w brzmieniu „niedające się usunąć wątpliwości co do treści przepisów prawa podatkowego rozstrzyga się na korzyść podatnika”. Opracował również projekty deregulacji prawa pracy dla MŚP oraz liniowego podatku ryczałtowego dla mikrofirm.

W 2015 r. pracował w start-upie OpenGov w Silicon Valley i funduszu VC Knife Capital w Cape Town (RPA). Wcześniej był ekspertem zespołu doradców prezydenta w Kancelarii Prezydenta RP (2011-2014) odpowiedzialnym za obszar konkurencyjności gospodarki, a także ekspertem w zespole współpracy międzynarodowej BGK (2010-2011), gdzie m.in. przygotował inwestycję w European Investment Fund, a ponadto radcą ministra w Ministerstwie Skarbu Państwa (2008-2009), gdzie pracował przy prywatyzacji GPW, Pekao i nad obligacjami zamiennymi. Na studiach współtworzył start-up MyPolitIQ (2008-2011).

DR HAB. EMANUEL KULCZYCKI
UNIwersYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

Od 2015 r. przewodniczący Rady Młodych Naukowców (organu doradczego ministra nauki i szkolnictwa wyższego) oraz kierownik grupy badawczej *Scholarly Communication Research Group* w Instytucie Filozofii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Zajmuje się oceną nauki oraz teorią komunikacji. Prowadzi blog „Warsztat badacza” na temat procesów zarządzania nauką i ich oceniania. Od wielu lat współpracuje z wydawnictwami i redakcjami czasopism naukowych. Przeprowadził kilkadziesiąt warsztatów, wykładów i szkoleń z komunikacji naukowej.

Jest członkiem Krajowej Rady Bibliotecznej przy MKiDN, Komitetu Nauk Filozoficznych PAN oraz Zespołu specjalistycznego do oceny czasopism naukowych dla potrzeb przyszłej oceny parametrycznej i sporządzenia wykazu wybranych czasopism naukowych. Od 2014 do 2016 r. był członkiem Rady Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki.

Obecnie kieruje projektem „Współczesna polska humanistyka wobec wyzwań naukometrii” oraz projektem europejskim „European Network for Research Evaluation in the Social Sciences and the Humanities”. Jest członkiem zarządu europejskiego stowarzyszenia badaczy ewaluacji nauki EvalHum Initiative z siedzibą w Rennes.

DR KRYSZTOF SZADKOWSKI
UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

Doktor filozofii. Adiunkt w Centrum Studiów nad Polityką Publiczną UAM w Poznaniu. Redaktor wykonawczy czasopisma naukowego *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*. Sekretarz w Katedrze UNESCO Badań Instytucjonalnych i Polityki Szkolnictwa Wyższego na UAM.

W swoich badaniach zajmuje się problematyką zmieniających się relacji między tym, co wspólne, tym, co prywatne, i tym, co publiczne, w globalnej nauce i szkolnictwie wyższym, jak również procesami transformacji polskiego szkolnictwa wyższego po 1989 r. (szczególnie w okresie 2005-2015). Stypendysta Fundacji Marie Curie-Skłodowskiej (2010-2013). W latach 2010-2013 pracował jako badacz i współtwórca licznych *policy reports* w Instytucie Badawczym międzynarodowej organizacji związków zawodowych nauczycieli i pracowników akademickich Education International z siedzibą w Brukseli. W latach 2010-2016 wykonawca i główny wykonawca w licznych projektach grantowych z zakresu badań nad szkolnictwem wyższym. Stypendysta Fundacji na rzecz Nauki Polskiej w ramach projektu FNP MISTRZ „Institutional Autonomy and the Models of Adaptation of Polish Universities to a Changing Social and Economic Environment (2005-2015)”.

Autor książki *Uniwersytet jako dobro wspólne. Podstawy krytycznych badań nad szkolnictwem wyższym* (Wyd. Naukowe PWN 2015), współredaktor *Joy Forever. Political Economy of Social Creativity* (MayFly Books 2014). Publikował m.in. w: *Workplace: a Journal for Academic Labor*, *Cadernos CIMEAC*, *Teorie Vědy/Theory of Science*, *Social Work & Society*.

DR ADAM SZOT
UNIwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Teorii i Filozofii Prawa Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, członek Międzynarodowego Stowarzyszenia Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej IVR (Internationale Vereinigung für Rechts und Sozialphilosophie), członek Erasmus Teaching Staff Mobility Programme.

W pracy badawczej zajmuje się teoretycznymi aspektami stosowania i wykładni prawa, w szczególności działaniami administracji publicznej oraz ich sądową kontrolą. Jest autorem licznych krajowych i zagranicznych publikacji z tego zakresu oraz uczestnikiem i organizatorem wielu konferencji naukowych.

Kierownik projektu „Wpływ orzeczeń sądowych na dyskrejonalną władzę administracji publicznej w procesach stosowania prawa” (NCN PRELUDIUM) oraz wykonawca w projekcie „Potencjał argumentacji precedensowych w polskim porządku prawnym (ujęcie teoretyczno-porównawcze)” (NCN OPUS).

Od 2014 r. prezes Instytutu Rozwoju Szkolnictwa Wyższego. W latach 2014-2015 pełnił funkcję Rzecznika Praw Studenta RP. Wiceprzewodniczący Rady Młodych Naukowców przy ministrze nauki i szkolnictwa wyższego. Ekspert Polskiej Komisji Akredytacyjnej.

Specjalizuje się w problematyce praktycznego stosowania przepisów w sektorze szkolnictwa wyższego oraz zagadnieniach jakości kształcenia. Autor publikacji naukowych, poświęconych m.in. prawnym aspektom studiów wyższych, organizator i współorganizator konferencji naukowych z zakresu szkolnictwa wyższego. Doświadczony szkoleniowiec. W latach 2013-2014 aktywnie uczestniczył w pracach legislacyjnych nad nowelizacją ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, przygotowując szereg opinii, uwag i poprawek obejmujących założenia oraz projekt ustawy na różnych etapach prac legislacyjnych.

**DR HAB. JOANNA WOLSZCZAK-DERLACZ, PROF. NADZW.
POLITECHNIKA GDAŃSKA**

Kierownik Katedry Nauk Ekonomicznych na Wydziale Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej. Od 2001 r. pracuje na Politechnice Gdańskiej, na Wydziale Zarządzania i Ekonomii, od 1 lipca 2016 r. na stanowisku profesora nadzwyczajnego.

W 2006 r. uzyskała stopień doktora nauk ekonomicznych, a jej rozprawa została wyróżniona Nagrodą Prezesa Rady Ministrów. W latach 2007-2008 była beneficjentką stypendium podoktorskiego Max Weber Fellowship na Europejskim Instytucie Uniwersyteckim (European University Institute) we Florencji (Włochy). Prowadziła badania naukowe m.in. na Katolickim Uniwersytecie w Leuven (Belgia) – pobyt w ramach stypendium Marie Curie oraz na Uniwersytecie w Glasgow (Wielka Brytania) – Stypendium Dekaban Junior Fellowship.

W roku akademickim 2013/2014 przebywała na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley (USA), gdzie prowadziła badania w ramach programu „Mobilność Plus” finansowanego przez MNiSW (tytuł projektu: „Analiza komparatywna efektywności działalności uczelni europejskich i amerykańskich”).

W 2015 r. uzyskała stopień doktora habilitowanego nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia za dwa cykle publikacji powiązanych tematycznie. Jeden z cykli był zatytułowany: „Efektywność i produktywność szkół wyższych”. Osiągnięcia te zostały wyróżnione Nagrodą Prezesa Rady Ministrów.

Jest autorką ponad 50 publikacji, w tym autorką lub współautorką artykułów publikowanych w: *Scientometrics*, *Journal of Productivity Analysis*, *Technological and Economic Development of Economy*, *Science and Public Policy*.

Kierowała projektem badawczym Ernst & Young w ramach programu „Sprawne państwo”, grantami własnymi NCN. Obecnie prowadzi projekt „Jean Monnet Chair in Economics” oraz jest kierownikiem grantu w ramach programu „OPUS10”. Strona domowa: <http://zie.pg.edu.pl/jwo>.

ISBN 978-83-944778-2-0